TT
TEDENSKA TRIBUNA

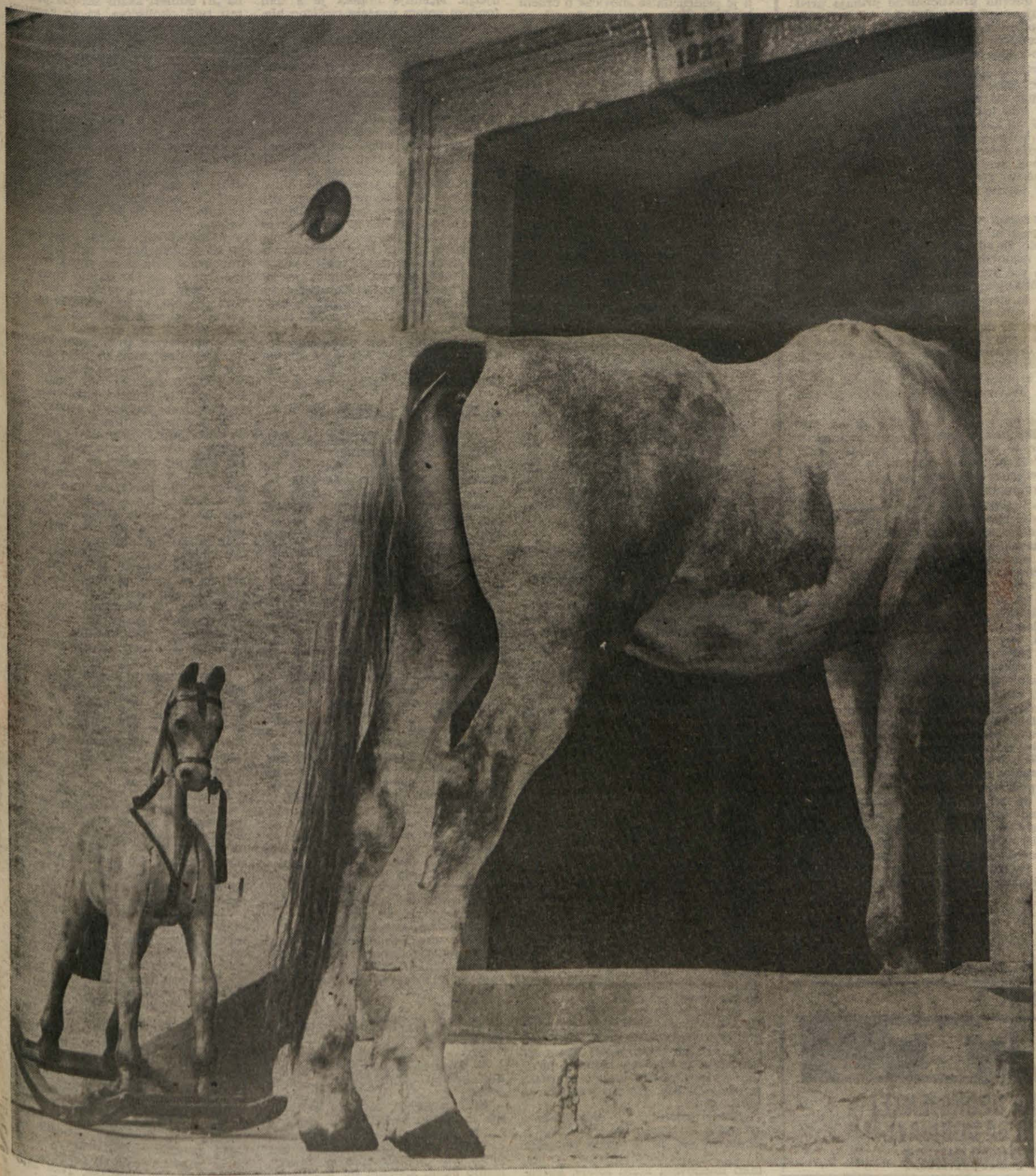
38
LETO XIX.
CENA 1 DIN
LJUBLJANA
22. SEPT.

1971

GROŽNJA ZA DVA TISOČ SLOVENSKIH FANTOV IN DEKLET

ROJENI V SOCIALIZMU, DOZORELI V KAPITALIZMU

STRAN 4

SOVJETSKA ZVEZA: **EGIPČANOM OROŽJE, IZRAELCEM VOJAKE**

STRAN 23

PA JAZ GOSPOD, PA TI GOSPA...

Najbrž ga ni med nami, ki se ne bi v svojih bosopetih in kratkohlačnih letih po tem ali onem takrat aktualnem zgledu vojska in bojev šel vojake s svojimi sovrstniki. Igrica je stara, kot je staro spopadanje ljudi za boljši prostor pod soncem, za čimveč takega prostora.

Tako je, ker je pogojeno z našim biološkim obstojem in je do določene mere kot nagon, sla in strast zmagljivo le v območju, kjer to biologijo presegamo. Če jo presegamo in kadar jo presegamo. Zato nad pojavom ne mislimo solznodolinsko jadikovati. Vojaške igrice fantičev naj nam tokrat rabijo za ilustracijo sorodnega, skozi civilizacijo zoževanega pojava. Tako dnevno prakticistično prihaja pred nas, da v njem sploh ne slutimo več prvotnih bivanjskih prvin, še manj pa tega, da se nad njim tragikomično krha naša splošno sprejeta filozofska, socialna in politična misel.

Pa se vrnimo na travnike svojih otroštev, kjer smo se igrali vojake in vojske. Nismo se preštevali, pač pa smo drug drugemu predlagali, kaj bi kdo izmed nas hotel biti. In tako smo bili brž vsi kaj pomembnega — od generala do trobentača. In ko smo potlej hoteli postaviti svoje vrste, smo malce v zadregi ugotovili, da pod svojimi poveljstvi nimamo navadnih vojakov. Tistih torej, ki bi jih morali popeljati v slavne boje. Vsi smo bili same »šarže«.

Pa se vrnimo v otroška leta naše nove družbe. Vzgoja in vzgledi so nam s palico in dobro besedo že zdavnaj izbili iz glave, da je v zvenečih naslovih tisto nekaj, kar dela nekatere ljudi več vredne od drugih. Soglasno in celo z navdušenjem, ki ga v človeku nazadnje vzbudi trda in strma pot k idealom, smo sprejeli osnovno spoznanje: da je pošteno in plodno delo tisto, ki daje ceno človeku, in ne pridobljeni ali podedovani privilegij, da zunaj te vrednote in vrednosti ni ne večvrednih ne manjvrednih ljudi. Socialna enakost ljudi je bilo naše geslo in praksa, h kateri smo si prizadevali. Biti delavec, ročni ali umski, je bilo naš ideal.

Že takrat pa je bilo v vzdušju nekaj, kar je naše velike besede postavljalo v dvomljivo luč. Kdor je le mogel, je svoje prvotno delo in z njim delovno mesto zapustil in se skušal prebiti v vodenje tega dela na nižji ali višji stopnji funkcionarske odgovornosti.

Že res — potrebovali smo novih in novih kadrov. Toda tistega, ki se je držal svojih opravil, posebno še ročnih, je okolica vendarle potihem zaznamovala z mnenjem, da pri vseh velikanskih možnostih pač ni zmožen postati kaj več. Vrednota dejansko ni bila delo, ampak postati kaj več.

Pozneje, ko so administrativne čase zamenjali potrošniški, je bilo opravičilo, postati kaj več, dejansko še trdnejše. Treba se je izpopolnjevati, več znati, bolje in zahtevneje proizvajati. Temu ni mogoče ugovarjati in tudi tistemu posamezniku ne, ki dokaže, da s svojo izpopolnitvijo in napredovanjem dela več in bolje, bolj zahtevne in vredne stvari.

Toda merilo za napredovanje ni, omogočiti uveljavitev izjemnih zmožnosti posameznikov. Merilo v bistvu ostaja v posplošenem občutku — tistem še nenadzorovanem in odkritosrčnem z otroških travnikov — da je nižje delo načelno premalo, da je treba postati kaj več.

In tako podjetja dandanes delavce, brž ko se izkažejo na svojih delovnih mestih, naravnost pavšalno vlečejo na višja mesta. Tam nekdanji resnični strokovnjaki postanejo nestrokovnjaki, ovira, ki je ne le delovnemu procesu, temveč tudi sama sebi nelagodno na poti. Kljub načelnemu čaščenju lika delavca postajamo družba šefov brez delavcev.

PRIHODNJIČ V

TT TEDENSKA TRIBUNA

DRUŽINSKE UPOKOJENKE! ALI VESTE, DA DOBIVATE PREMALO POKOJNINE?

„ZVEZDE“ KEMIJE NE POJDEJO V

Če prav premislimo, je »Kemija impex«, oziroma afera v zvezi z nj[illegible] pot že tretjič ra[illegible]rila javno mnenje. Prvič je bilo, ko so avgusta lani prišli cariniki na sled zadevi s pretihotapljenimi transistorji (pozneje se ji je pridružila še »novica« o črnem fondu podjetja v tujini), drugič, ko se je zadeva po velikem viku in kriku nazadnj zavila v malone enoletni molk in so se celo na političnih forumih začeli spraševati »... kdaj bomo dočakali razplet afere »Kemija impex«? Kaj naj pomeni ta iznenadna tišina? Je sodišče že opravilo svoje delo in krivce kaznovalo? Če ni, zakaj ni?« Tretjič pa je začelo odmevati v javnosti pred nedavnim, ko so »zvezde« afere najprej malone po vseh točkah obtožnice proglasili za krive, potem pa so vsem po vrsti odmerili zgolj pogojne kazni.

Naši ljudje se namreč ne poglabljajo v finese Kazenskega zakonika in sodijo po svoje: »Če ne greš v arest, pomeni, da te v bistvu sploh niso kaznovali, pomeni, da so ti v bistvu oprostili...«

Začela so deževati pisma bralcev, »Komunist« je na prvi in drugi strani objavil daljši polemični članek izpod peresa urednika Franca Šetinca (ponatisnilo ga je tudi DELO), razpisala se je BORBA in za njo še Ekonomska politika, o sodbi krivcem afere »Kemija impex« so začeli razpravljati na sejah nekaterih forumov in organizacij.

Zdaj se sprašujemo še mi: Ali je bila sodba, ki jo je izreklo Okrožno sodišče resnično preblaga? Ali bo takšna, kot je, res dosegla svoj namen, oziroma namen, ki ji ga je prisodil sodni senat? Zakaj je bila tako blaga?

TRANSISTORJI IN ČRNI FOND

Čeprav menimo, da so naši bralci z afero »Kemija impex« dodobra seznanjeni že iz obširnih poročil, ki ji jih je namenil dnevni tisk, naj vseeno bistvene elemente suma in obtožbe za uvod še enkrat na kratko ponovimo.

Začelo se je sredi avgusta lani. Tedaj so cariniki odkrili veliko goljufijo podjetja: na videz je »Kemija impex« uvozila iz Italije 25 ton okovja za okna, v resnici pa se je za prvimi tremi vrstami škatel z okovjem skrivalo v tovornjaku pravcato skladišče. Našli so 500 neprijavljenih avtomobilskih radijskih sprejemnikov, 1500 sprejemnikov drugačne tehnične izvedbe, 3.000 zvočnikov, 2.500 anten, 1000 gramofonov z dodatkom za magnetofonske kasete: skupaj za okoli 310 starih milijonov dinarjev neprijavljenega, napačno deklariranega blaga. (Pozneje so odkrili, da je podjetje tudi že pred meseci na podoben način nelegalno uvozilo radijske sprejemnike).

Senat Carinarnice Ljubljana je pri priči kaznoval podjetje z denarno kaznijo 450 starih milijonov in z zaplembo blaga, zvedeli smo tudi, da je omenjena kazen najhujša, kar so jih izrekli po vojni.

Preiskavo so nadaljevali delavci UJV Ljubljana. Generalni direktor podjetja Srečko Rihter in šef uvoznega oddelka sektorja III Boris Jelenko sta se znašla v priporu. Med tem ko so Jelenka kmalu izpustili, je presedel Rihter v priporu skoraj mesec dni.

Sredi novembra je dobila afera »Kemija impex« nove razsežnosti. Ugotovili so, da je imelo podjetje na tujem tudi neregistrirane devize, tako imenovani »črni fond«. Ustvarilo ga je tako, da je najprej po sistemu prostega uvoza uvozilo iz Italije večje število tedaj zelo iskanih ključavnic za avtomobile. Na videz so jih plačali desetkrat toliko, kot so bile vredne, pri tem pa je večina teh «preplačanih« deviz ostala na tujem kot »črni fond« podjetja. »Kemija impex« je s tem fondom potem uvažala različno blago za naše domače proizvajalce (med drugimi tudi ventile za »Gorenje« iz Velenja), čeprav bi morali takšno blago uvažati iz sredstev globalne devizne kvote (GDK sistem). Tega skopo odmerjenega denarja je bilo za vse apetite »Kemije impexa« premalo in zatekali so se h goljufiji. Da bi zavedli kontrolo in da bi bili videti posli čim bolj legalni, so jih skušali prikazati kot tako imenovane svič posle. V ponarejene fakture so zapisali, da so kupili blago za naše proizvajalce pri vzhodnoevropskem podjetju, ki pa o vsem tem seveda ni vedelo ničesar.

Pozneje se je med »zvezdami« afere znašel še tretji, bivši zastopnik »Transjuga« na mejnem prehodu v Prevaljah Rifat Kovačević, ki naj bi od obeh prvoobtoženih vzel 2700 avstrijskih šilingov in 200 tisoč lir podkupnine.

Jelenko pa je pri omenjenih poslih »zaslužil« tudi 600 tisoč lir, za katere je trdil, da mu jih je italijansko podjetje nekako »vsililo«.

OBTOŽBA IN KAZEN

Po enotedenski obširni razpravi je sodišče v ponedeljek, 17. avgusta, končno izreklo sodbo, ki se skoraj v celoti ujema z obtožbo. Jelenka so obsodili na leto in osem mesecev zapora, Rihterja na leto dni zapora, Kovačevića pa na sedem mesecev zapora. Vsem trem obsojencem je sodišče kazen pogojno odložilo.

Iz časopisov smo mogli prebrati le zelo kratko obrazložitev kazni. V nekaj vrstah pojasnila je stalo med drugim: »... Podjetje je bilo nekako prisiljeno, da se zateče v nezakonito poslovanje, saj bi se, če ventilov ne bi uvozilo, tekoči trak Gorenja ustavil in nastala bi velika gospodarska škoda (pri ventilih je šlo za črni fond, op. p.)... V malverzacije je oba obtoženca (Jelenka in Rihterja, op. p.) vsaj deloma prisilil tudi zelo neurejeni položaj v zunanjetrgovinskem poslovanju, za to pa po mnenju sodišča nista kriva edinole oba obtoženca, temveč ves ustrezni sistem predpisov, premajhna kontrola ustreznih služb, s tem pa konec koncev tudi vsa družba...«

Prav zadnji stavek, ki smo ga povzeli po poročilu v »Delu«, je sprožil med ljudmi in v delu tiska plaz prepričanja, da je sodišče sodilo pravzaprav neurejenemu zunanjetrgovinskemu sistemu in družbi nasploh in ne, ali vsaj ne v prvi vrsti, ljudem, obtožencem.

Odšli smo k predsedniku tričlanskega sodnega senata, ki je izrekel kazen, sodniku Jožetu Petriču, da slišimo o stvari še njegovo mnenje.

KAJ STA POVEDALA SODBA IN SODNIK

— Tovariš sodnik, ali ste res sodili sistemu, predpisom in ne krivcem?

»Časopisje je objavilo o razlogih za sodbo le kratek in netočno interpretiran povzetek, na osnovi katerega so se drugi pozneje razpisali tako, kot ste vprašali. Seveda nismo sodili sistemu in predpisom, ampak ljudem, obtožencem. Če bi tisti, ki so sodbo tako komentirali, prišli na sodišče in prebrali vseh 37 na drobno popisanih strani sodbe, kjer je tudi kazen na široko utemeljena, bi videli, da obrazložitev sodbe ne izzveni kot obsojanje predpisov. Poudarjam pa, da je treba pri odmeri kazni skrbno pretehtati tudi okoliščine, ki so kaznivemu dejanju botrovale. Tudi, če je nekdo kradel ali ubil, moraš raziskati okoliščine. Lahko se je na primer primerilo, da je žrtev ubijalca izzvala. To je na vsak način okoliščina, ki jo je treba upoštevati. To pot je šlo za specifično kaznivo dejanje s področja zunanje trgovine, ki ga ne moreš obravnavati ločeno od okoliščin, ki to dejanje spremljajo.«

— Sodba je bila pogojna. Po drugi strani je šlo za menda najhujšo uvozno afero pri nas od konca vojne sem. Ni to nekoliko nenavadno?

»Tihotapljenje lažno prijavljenega blaga, črni fondi v tujini in tako imenovani svič posli, torej malone vse, kar je ves čas dajalo aferi največjo težo, sploh ne sodi med kaznivna dejanja, ki jim sodimo na okrožnem oziroma na občinskih sodiščih, ampak gre pri tem po vrsti za gospodarske prestopke, kršenje deviznih predpisov in tako naprej, kar sodi v pristojnost gospodarskega sodišča. Pri nas smo sodili obtožencem le zavoljo kaznivega dejanja zlorab pooblastil v gospodarstvu, ponareditve uradnih listin, ki se pojavljajo v zvezi s svič posli, in jemanja ter dajanja podkupnine. Pri tem naj omenim še, da je bilo, kot vem, v primeru »Kemija impexa« doslej prvič, da smo nekoga kaznovali za krive listine v zvezi s svič posli, čeprav Gospodarsko sodišče svič posle, (ki brez krivih listin sploh niso možni, op. p.) najbrž precej pogosto obravnava.«

— Toda Jelenko je vendar priznal, da je jemal podkupnino, in vi ste ga v tem pogledu tudi spoznali za krivega! Ni jemanje podkupnine, posebno še v današnjih okoliščinah, razmeroma hudo kaznivo dejanje, ki bi ga bilo moč ostreje kaznovati?

»Pri Jelenku ni šlo za pravo, ampak za tako imenovano nepravo dejanje jemanja podkupnine. S tem, da je Jelenko vzel denar, se namreč na toku stvari, pri vsej tej zadevi, ni prav nič spremenilo. Podkupnina ni dogodkov v nobenem pogledu preusmerila. Italijanom je šlo v prvi vrsti za to, da bi opravili posel še pred svojimi avgustovskimi prazniki. In so podmazali, da bi stvar pač hitreje stekla. Takšno, nepravo dejanje jemanja podkupnine pa sodi že v pristojnost občinskega sodišča. Pri tem naj omenim, da je vsa zadeva tako, kot se je končala, sodila pravzaprav na občinsko sodišče in ne k nam.«

— Javno mnenje se je opredelilo že v začetku afere, zato je zdaj seveda presenečenje tem večje. Sodite, da javnost o dogodkih ni bila pravilno obveščena?

»Med samo razpravo je bilo poročanje v časopisih zelo v redu in korektno. Toda spočetka, ko so zadevo šele odkrili, je časopisje ustvarilo vzdušje namigovanja, se spuščalo v ocene, sodišče pa sodi le na podlagi dokazov... Težko je soditi pod pezo pritiska javnega mnenja. Moraš se ograditi, zavreči pritiske, sicer te to lahko zavede. Poleg tega sodba še ni pravnomočna. Pritožila sta se javni tožilec in odvetnik Srečka Rihterja. Rihterjev odvetnik zahteva za klienta oprostitev, tožilec pa se je pritožil, da so kazni le pogojne in da so prenizke. Tudi zato

MPEXA ZAPOR

JE BILO OKROŽNO SODIŠČE PRI ODMERI KAZNI PREBLAGO?

so pritiski, še predno je zadeva dokončna, lahko zelo škodljivi, ker trkajo zdaj tudi že na inštančno sodišče. Moram izjaviti, da je šlo pri izreku sodbe za svobodno odločitev, potem, ko smo se pregrizli skozi gore materialov, po skrbnem zaslišanju prič in pozvedovanju, potem, ko smo o vsem res temeljito in pretehtano razmislili.«

— Teoretiki prava menijo, naj bi imela kazen dvojni učinek: prevzgojila in poboljšala naj bi storilca, hkrati pa naj bi zastrašujoče vplivala na okolje, z drugo besedo: imela naj bi tudi tako imenovano preventivno funkcijo. Zdi se nam, da ste v primeru »Kemije impexa« sodili v prvi vrsti trojici obtožencev, manj pa ste upoštevali zastraševalni učinek, ki naj bi ga kazen imela?

»Upoštevali smo obe načeli. Toda soditi je treba široko, ozko birokratsko sojenje ni dobro. Upoštevati je treba vse elemente, tudi okoliščine. Sicer pa o razlogih sodbe ne bi govoril. Vse, kar sodi k razlogom, boste našli temeljito obelodanjeno v sodbi, ki obsega, kot sem že omenil, sedemintrideset na drobno natipkanih strani. Preberite jo!«

»ČE UPOŠTEVAMO SPLOŠNO STANJE V GOSPODARSTVU . . .«

Oglejmo si torej še preden se spustimo v polemiko nekoliko nadrobneje nekatere, po našem mnenju bistvene elemente sodbe. Pri tem tudi mi žal ne moremo biti tako temeljiti, da bi prepisali vse, kar nam je zajetni spis ponujal.

». . .V primeru »Gorenja« (črni sklad v tujini, op. p.) se je celo podjetje znašlo pod pritiskom in grožnjo, da se bo v »Gorenju« ustavil proizvodni trak, če že zdavnaj obljubljeni uvoz ne bo realiziran. »Gorenje« je pritiskalo, podjetju »Kemija impex« so poslali oster teleks, kjer označujejo »Kemijo impex« za nesolidnega poslovnega partnerja. Postavili so jih torej pred odločitev, da nekaj naredijo . . . V stvari je šlo torej za pritisk na zunanjetrgovinsko podjetje, pri čemer obravnavani primer ni izjemni pojav. Poleg tega je treba pripomniti, da živi zunanjetrgovinsko podjetje od čiste provizije. Zaradi tega je zainteresirano na visoki realizaciji in si zadaja visoke načrte. Zato zaradi pomanjkanja GDK deviz (globalne devizne kvote, op. p.) pogosto prihaja do »svič poslov«, ki sami po sebi predstavljajo uporabo lažnih listin in v zvezi s tem izigravanje deviznih in carinskih predpisov . . .

. . . Ravnanje obeh obtožencev (Jelenka in Rihterja, op. p.) je treba presojati kot ravnanje v neki splošni situaciji, katere vzroke je treba obravnavati ločeno od ravnanja obeh obtožencev . . . Svič se smatra dandanes kot nekakšen »toleranten« posel . . .

. . . Ko sodišče tako presoja ravnanje obeh obtožencev kompleksno in ima pred očmi splošno situacijo v zunanji trgovini in gospodarstvu nasploh, res ni mogoče zaslediti v njunem ravnanju takšne zavrženosti, ki bi narekovala ostro kaznovalno politiko . . . Posebno velja to za dejanje pod I (črni sklad, op. p), ki se ga lahko opravičuje ne samo s splošnim položajem, ampak še posebej tudi s pritiski s strani »Gorenja.«

Dejanje pod II (tihotapljenje radijskih aparatov in transistorjev, op. p.) je težje narave. Gre za čisto fikcijo in preslepitev deviznih in carinskih organov. Ne v I. ne v II. primeru pa ni bilo mogoče dokazati, da je bil posel izveden zato, da bi se pri tem kdo osebno okoristil . . . Znotraj podjetja sta bila oba posla pravilno izvedena in za črni sklad so vodili tudi natančno knjigovodsko evidenco. V stvari gre torej za borbo za čim višjo provizijo, za čim večji zaslužek podjetja kot celote . . .

Odgovornost ne zadene le Rihterja in Jelenka, ampak vse vodilne uslužbence »Kemija impexa«, posebej še tiste, ki sedijo na vodilnih mestih v uvoznem, finančnem, oziroma deviznem sektorju . . .

Pri presoji, ali naj bo kazen pogojna ali nepogojna, je sodišče ugotovilo, da so podani vsi pogoji za izrek pogojne sodbe. (Gre za okoliščine dejanja, obnašanja storilca, prejšnje življenje in podobno. Kazenski zakonik pravi o tem takole: »Sodišče sme izreči pogojno sodbo, če lahko pričakuje, da se bo obsojenec v prihodnje varoval kaznivih dejanj, če se kazen ne izvrši in da se bo v danem primeru s samo obsodbo dosegel namen kaznovanja«, op. p.)

. . . Končno pa dejanje samo po sebi sploh ne predstavlja kaznivega dejanja, temveč gospodarski prekršek, ki se obravnava po določilih zakona o gospodarskih prestopkih . . . Vsakršno ostrejše ukrepanje bi bilo v nasprotju z načeli individualizacije kazni . . .

. . . Pri Jelenku velja posebej za olajševalno okolnost zares odkritosrčno in popolno priznanje obtženca . . . Dejanje pod III (jemanje podkupnine, op. p.) je res težje narave in predstavlja določeno stopnjo družbene nevarnosti, vendar dejanja ni mogoče obravnavati ločeno od dejanj pod I. in II., saj predstavljajo zaokroženo celoto . . . Jelenko je bil najmanjši člen v verigi odločanja . . . za katerega je bil . . . angažiran celotni vodilni kader v podjetju . . .

. . . Tudi Rifalt Kovačić je dejanje odkritosrčno priznal, poleg tega pa je tudi težak bolnik in je bil doslej neoporečen . . .«

VPRAŠANJA NA ROB

Vemo torej, kakšen je bil greh, spoznali smo vse tri grešnike, povedali, kakšno sodbo so jim izrekli in zakaj se je sodišče za takšno sodbo odločilo. In zdaj naj nam bo za konec dovoljeno, da zapišemo zadevi na rob še nekaj lastnih ugotovitev in nekaj lastnih vprašanj, za katera bi bili resnično veseli, ko bi nam nanje utegnil kdo odgovoriti.

V samo sodbo, oziroma njeno upravičenost ali neupravičenost se ne nameravamo spuščati, ker spoštujemo avtoriteto odločitve sodišča: Radi pa bi se zaustavili ob nekaterih argumentih v interpretaciji sodbe, oziroma ob nekaterih ugotovitvah našega sobesednika, sodnika Jožeta Petriča.

PRVIČ: je časopisje zadevo »Kemije impex« res napihnilo? Očividno je šlo za najhujšo povojno tihotapsko afero pri nas, za docela brezobzirno goljufanje carinske, devizne in še kakšne službe, za težke profite, ki so jih v »Kemiji impeksu« s takšno transakcijo spravili v žep. Je obširno pisanje o takšni, resnično žgoči družbeni nevarnosti res napihovanje? Mi sodimo, da ni. Še več, tako kot pri aferi »Kemija impex« bi se bilo treba razpisati še pri vseh drugih podobnih aferah, ki smo jih že prestali in jih še prestajamo. Edino, kar po našem mnenju tisku pri tem lahko očitamo, je preskromno poročanje o motivih, ki so do presenetljive sodbe pripeljali.

DRUGIČ: Če nekdo ukrade pet kilogramov breskev, je to kaznivo dejanje in storilca je moč obsoditi tudi na nekajtedensko zaporno kazen. Če krade podjetje, združba petdesetih, stotih ali petstotih občanov, ki si nakradeni profit v kakršnikoli obliki končno in posredno tudi stlači v SVOJE ZASEBNE ŽEPE (podčrtala B. R.), je to nenadoma zgolj gospodarski prekršek, za katerega te v nobenem primeru ne morejo vtakniti v arest, in ni več kaznivo dejanje. Kje je tu pravzaprav sploh razlika?

TRETJIČ: Tudi kraje in goljufije podjetij najbrž ne bi smeli tlačiti v isti koš. Če goljufa proizvodno podjetje, obremenjeno s kopico nesmiselnih predpisov in obloženo z vsemi mogočimi in nemogočimi družbenimi dajatvami, ki mu jemljejo ustvarjeni denar še topel izpod rok, če torej goljufa podjetje zato, da bi si lahko kupilo nove stroje, ker si jih drugače pač ne more, je to seveda tudi goljufija in kriminal. Toda zdi se nam, da ima takšen kriminal kljub vsemu le precej drugačno barvo, kot če goljufa uvozno—izvozno podjetje, trgovec—grosist, ki si služi dinarje (in to težke dinarje, se ve!) zgoli s preprodajami, pa naj bodo še tako družbeno koristne in potrebne. »Kemija impex« in njej podobni ne potrebujejo novih proizvodnih hal, ni jim treba zamenjevati že odpisanih stroejv. To kar služijo, služijo v prvi vrsti za svoj lastni žep. In če goljufajo, tudi goljufajo v prvi vrsti za svoj lastni žep.

ČETRTIČ: Zdaj poreče kdo: »Ni res! Goljufali so za »Gorenje«, zato, ker je le-to neusmiljeno pritiskalo in grozilo.« Odgovarjamo: »Nesmisel! Natanko so vedeli, da pogodb, ki presegajo njihovo globalno devizno kvoto, apriori ne bi smeli sprejemati! Če pa ima neko podjetje prevelike apetite in prevelike oči in sprejema naročila (in z naročili tudi že predujme, op. p.), za katero vnaprej ve, da jih po pošteni poti ne bo moglo realizirati, potem najbrž ni »ta grdo« Gorenje, ki je pritiskalo na osnovi sklenjene pogodbe, ampak »Kemija impex«, ki je takšno pogodbo sploh sprejela. To, da teži neko uvozno podjetje k čim višji proviziji, seveda ni nikakršen greh, še manj pa bi smelo biti to olajševalna okoliščina pri vseh vrst goljufijah!

PETIČ: Kdo je kriv, da se, kot smo izvedeli, »pri nas svič posli nekako tolerirajo?« KDO JE TISTI, KI JIH TOLERIRA? Je to morda sodišče? (Le sprašujemo, ne namigujemo, ker ne vemo!) Po čigavi zaslugi se kriva listina, ki obvezno spremlja svič, avtomatično ne preseli z Gospodarskega na občinsko ali po potrebi na Okrožno sodišče?

ŠESTIČ: Ali pomeni dejstvo, da so bili celo akterji najhujše povojne gospodarske afere obsojeni le na pogojne kazni, to, da pri nas tudi za najhujše gospodarske goljufije ni treba nikomur v zapor?

SEDMIČ: Če res pomeni to, je potemtakem sodišče res lahko prepričano, da bo pogojna kazen (z vsemi ne preveč škodljivimi posledicami) resnično omejila ali celo preprečila nezadržno puhtenje gospodarskega kriminala, ki je zavzel pri nas že grozljive dimenzije? Ali pa je to morda za vse druge, ki jih v obilni meri še premoremo, zgolj velika potuha?

IN ZADNJIČ: Ali je dejstvo, da krademo in goljufamo vsi po vrsti, pa naj bo že vzrok takšen ali drugačen, resnično olajševalna okoliščina? Ali ni nemara to v bistvu prav obteževalna okoliščina?

Resnično bi radi, da bi nam na vse to kdo odgovoril!

BERNARDA RAKOVEC

EPPUR SI MUOVE

»In vendar se giblje«, bi lahko rekel novodoben Galilei.

Richard Nixon pojde na Kitajsko. Leonid Brežnjev, Aleksej Kosigin in Nikolaj Podgorni bodo obiskali Jugoslavijo, DR Vietnam, Alžirijo, Francijo, Norveško, Dansko, Kanado in ZR Nemčijo. Willy Brandt se je pravkar vrnil iz Sovjetske zveze . . .

Sklenili so sporazum o Berlinu. Ratificirali bodo, najbrž kar kmalu sporazuma med Bonnom in Moskvo ter Bonnom in Varšavo. Precej na široko so odprli vrata k evropski konferenci. Sttvarneje kot kdaj prej govore o pogajanjih, kjer bi se skušali dogovoriti o uravnovešenem krčenju vojaških sil na obeh straneh velike ločnice v Evropi.

Vsi so nekam namenjeni; nihče sicer ne ve natanko, kam; so pa vendarle na poti tja. To je morda res, a je navzlic negotovosti mogoče v vsem tem prelivanju zaznati nekaj velikih tokov.

Združene države so z odpiranjem h Kitajski in s počasnim odmikanjem iz Vietnama prešle od igre v svetu dveh velikanov k operacijam v trikotu. Znotraj zahodnega tabora so s krizo mednarodnega denarstva pa z vzporednim pritiskom na zaveznike, češ naj prevzamejo večji delež »skupnih bremen«, hkrati sprožile postopek, v katerem naj bi reorganizirali odnose v vsem krogu zahodnih držav.

Sovjetska zveza je z akcijami v Evropi in posebno ob Nemčiji odprla dostope na nič koliko poti k mirnejšim razmeram na nekoč najbolj napeti celini. S pogodbo z Indijo in še nekaj azijskimi akcijami je skušala parirati možne učinke dialoga med ZDA in Kitajsko. Znotraj vzhodnega tabora je z velikim razvojnim programom za SEV zarisala trase politično-gospodarskih potov.

Kitajska je z velikim nastopom na svetovnem odru, ki daleč presega meje navadne vrnitve, prispevala dobršen delež k temu, da so stekle vse te akcije.

Skratka, povsod so se pokazala znamenja premikov od stare k nekakšni novi razvrstitvi svetovnih sil in odnosov. Gibanje je potegnilo vase tudi našo deželo. O tem priča dejstvo, da so prav zdaj živahno aktivirane vse mreže naših mednarodnih stikov: v balkanskem in sredozemskem krogu, v krogu Evrope in v krogu neuvrščenih. Tito se bo prihodnje dni ali tedne sestal z Leonidom Brežnjevom, Richardom Nixonom in morda še Ču En Lajem.

V zvezi s tem je treba natanko premisliti, kaj bi si morali zagotoviti v premikanju k novemu redu stvari.

Lega naše dežele in njen družbeni ter mednarodnopolitični karakter že sama precej natanko določata cilje. Geografija nas je postavila med Evropo — kjer so območja zdaj razmerjena in stabilizirana, mi pa smo neuvrščeni — in Sredozemlje, ki je zapredeno v negotovo tekmo med velikankama in taboroma. Povojni razvoj nas vodi v smer samoupravnega socializma in neuvrščenosti. Vse to nam postavlja dve vrsti zunanjepolitičnih ciljev.

Prvi sodijo med »klasične«, kakršne zasleduje sleherna mirnodobna politika: zagotoviti si mir, varnost, nedotakljivost meja in tako naprej. V sedanjem trenutku to nič ne presega tistega, kar bolj ali manj že imamo. Zdaj gre le za tole. Ob prehajanju k novemu evropskemu in svetovnemu redu je treba prepričati partnerje ne le o tem, kakšne pravice imajo, temveč tudi o tem, da naša dežela, kakršna je, ustreza in koristi tudi njihovim skupnim interesom. Da je v tem delu Evrope skratka bolje imeti mirno in stabilizirano območje kakor pa leglo negotovih napetosti.

Drugi cilji sodijo med tiste, ki bi jih lahko imenovali razvojne. Za prihodnost si je treba pri partnerjih, kolikor je le mogoče, zagotoviti dejansko, ne le uradno in stalno, priznanje pravice do svobodne izbire razvojnih poti. Hkrati si je treba v stikih z njimi odpreti prostor za mednarodne pretoke, ki bodo omogočali in pospeševali notranji razvoj. To velja predvsem za gospodarske povezave navzven in pretoke med nami in tujino.

Jasno je, da so to veliki cilji. Ni si jih mogoče zagotoviti z eno potezo. Jasno pa je tudi, da prizadevanje zanje daje sedanjemu trenutku naše zunanje politike globlji misel in jo povezuje z notranjimi razvojnimi interesi.

DUŠAN DOLINAR

TEDENSKA TRIBUNA

Izdaja in tiska CGP »DELO« v Ljubljani — direktor publikacij Mitja Gorjup — urejuje uredniški odbor — glavni urednik Dušan Benko — odgovorni urednik Zoran Jerin — uredništvo: 61000 Ljubljana, Tomšičeva 3/II, p. p. 150-III, tel. 23-522, kolportaža za zunanje prodajalce Ljubljana, Titova cesta 57, telefon: 323-879; naročninski oddelek: Ljubljana, Titova 57, telefon 311-897. Naročnina: celoletna 48 din, polletna 24, četrtletna 12, mesečna 4 din. Oglasni oddelek: Ljubljana, Šubičeva ulica 1, telefon 21-896, številka žiro računa SDK 501-1-157/2 — Telefon 23-522 do 23-526. Kolportaža za Ljubljano: Ljubljana, Šubičeva ulica 1 — tel. 22-575. Rokopisov ne vračamo.

OKROG DVA TISOČ SLOVENSKIH FANTOV IN DEKLET SE UČI V AVSTRIJI

ROJENI V SOCIALIZMU, DOZORELI V KAPITALIZMU

Ni hudo, če je na delu v tujini več kot pol milijona Jugoslovanov. Doma niso dobili zaposlitve, ali pa bi doma zaslužili precej manj kot v tujini. V nekaj letih si lahko zaslužijo toliko, da si opremijo kmetijsko posestvo, sezidajo hišo ali pa kupijo osebni avto. Z nižjimi osebnimi dohodki bi doma težko shajali, zato je razumljivo, da so si poiskali zaposlitev na tujem.

Nekoliko hujše je, ko odhajajo na tuje mladi strokovnjaki. Šolali so se na naših šolah, študij je stal precej milijonov, potem pa so odšli k tujemu delodajalcu. Pogosto ne le zaradi boljšega zaslužka, temveč tudi zato, ker doma niso dobili ustrezne zaposlitve.

Najhujše pa je, da zdaj odhajajo na tuje tudi otroci. Komaj končajo osnovno šolo, že gredo v tujino. Odhajajo tudi tisti, ki osnovne šole niso končali. Petnajst ali šestnajst let so stari in že se morajo posloviti. Tisti, ki niso končali osnovne šole, bi se zaradi pomanjkljive izobrazbe doma težko izučili za kak zahteven poklic, to pa je možno v Avstriji in Zahodni Nemčiji. Koliko slovenskih »lerpobov« se trenutno uči pri tujih mojstrih in v tujih strokovnih šolah? O tem nihče ne vodi statistike, kajti v tujino gredo tako rekoč ilegalno. Zavodi za zaposlovanje jih ne pošiljajo, ker so pač še premladi, sporazuma o izobraževanju v tujih poklicnih šolah ni, zato se mladeniči napotijo v tujino kar na svojo roko.

»ŠKART« ODHAJA V TUJINO

Avstrijski mojstri prihajajo v pomurske vasice in zbirajo vajence za svojo delavnico. Včasih zvedo za učno mesto starši, ki so v Avstriji zaposleni in vzamejo v tujino tudi svojega otroka. Tako je v teh dneh odšlo iz Pomurja in okolice Maribora v Avstrijo okrog štiristo otrok v uk. Mladi, nedozoreli, mnogi brez znanja tujega jezika, se bodo prve mesce težko znašli v tujini. V Avstriji se bodo učili o presvitlem cesarju Francu Jožefu in o divji Bosni, kjer so ubili prestolonaslednika Ferdinanda. O veliki Avstro-Ogrski, ki so jo naši zgodovinarji imenovali ječa narodov, bodo zvedeli vse najlepše. Ne bodo se učili o gnilem kapitalizmu, kot so šolmaštri zabijali v glave našim učencem vsa povojna leta, temveč bodo morda poslušali podobne nauke o socializmu.

Otroci, stari petnajst, šestnajst, morda sedemnajst let.

V avstrijskih poklicnih šolah jih bodo učili pač tako, kot veleva njihov učni program. Seznanili se bodo z avstrijsko državno ureditvijo, ne bodo pa vedeli, koliko republik in narodnosti ima Socialistična federativna republika Jugoslavija (če bodo po naključju vedeli za ta uradni naslov). V njihovem avstrijskem spričevalu je eden izmed predmetov materinski jezik, učili pa se bodo nemščine, obravnavali bodo berila avstrijskih in nemških pisateljev.

Brez pretiravanja: v Avstriji jih bodo vzgajali tako, kot se za dobre avstrijske državljane spodobi. Vse to naj ne bo očitek avstrijskim oblastem, temveč kvečjemu našim.

V Nemčiji in Avstriji je približno dva tisoč naših učencev v gospodarstvu. Izučili se bodo poklica, prišli bodo do kruha in ostalo jim bo tudi nekaj šolskega znanja. V trgovinah v avstrijski Radgoni (Radkesburg) že zdaj srečujemo mlade prijazne prodajalce, ki se s slovenskimi kupci pogovarjajo v našem jeziku.

»Kje ste se naučili tako lepo slovensko?« sem vprašal mladega prodajalca.

»Saj sem vendar iz naše Radgone! Na oni strani mostu sem doma, zato je razumljivo, da govorim slovensko. Toda tam sem bil ‚škart'. Osnovne šole nisem končal in zato v Sloveniji nisem imel več možnosti za uk.«

TRETJINA SKORAJ BREZ PRIHODNOSTI

Ni se mogel vpisati v našo šolo, ki jo obiskujejo učenci v gospodarstvu, ker ni končal osnovne šole, zato pa je lahko nadaljeval šolanje v avstriji. Avstrijci ne sprašujejo, kako je mladenič končal osnovno šolo, temveč ga vzamejo v uk, če je končal vsaj peti ali šesti razred. Vpiše se v avstrijsko vajensko šolo in jo konča. Za Avstrijo je dober, pri nas pa ni mogel biti prodajalec.

Pri nas se otroci ne morejo izučiti poklica, če ne končajo uspešno osnovne šole, šele od lanskega leta pa se lahko izučijo manj zahtevnih oziroma ozkih poklicev. To jim dovoljuje lanski zakon o poklicnem izobraževanju in strokovnem šolstvu.

Takoj moramo povedati: pri nas je šolski osip tolikšen, da kaj takega ne poznajo skorajda nikjer na svetu. Vsako leto se vpiše v prvi razred osnovne šole okrog trideset tisoč malčkov, do zadnjega spričevala pa jih pride le dve tretjini. Tako gre vsako leto med »škart« kar deset tisoč fantičev in deklic, ki imajo zaradi neuspeha v osnovni šoli na voljo le še nekaj ozkih poklicev. Še bolj grozljivo je, da skoraj polovica šolarjev v osmih letih vsaj enkrat ponavlja razred. V nekaterih mestnih občinah je osip precej manjši, hujše pa je na deželi, kjer morajo šolarji po pouku pomagati še na polju. Po mednarodnih merilih bi jih moralo končati obvezno šolanje vsaj tri četrtine.

Kam z vojsko petnajstletnikov, ki ne končajo osnovne šole? Z lanskim letom, ko so jim dovolili vsaj uk v ozkih poklicih, se je njihov položaj nekoliko zboljšal. V Pomurju in okolici Maribora ter delno na Koroškem jim pomagajo avstrijski predpisi. Avstrijci pomagajo tudi socialno šibkejšim staršem, ki svojih otrok ne bi mogli spraviti do kruha.

Alojz Drvarič, vodja zaposlovanja pri komunalnem zavodu v Murski Soboti, pravi:

»Vsako leto odide iz Pomurja v avstrijsko vajenske šole dvesto do tristo otrok. Tako imajo vsaj možnost, da pridejo do poklica. V Ljubljani jim sicer ponujajo mesta saj bi dekleta lahko postala gospodinjske pomočnice, fantje pa zidarji, za kaj boljšega pa ni prostora. Naš zavod je že večkrat opozoril republiški sekretariat za delo, naj bi odhajanje otrok v tujino kako uredili, vendar do danes še niso ukrenili ničesar.«

Direktor komunalnega zavoda za zaposlovanje v Mariboru tovariš Firm je kratko povedal:

»Po naših ocenah je v avstrijskih vajenskih šolah osemdeset otrok z mariborskega območja. Natančnih podatkov nimamo, ker ne gredo v Avstrijo prek našega zavoda temveč jim mi le svetujemo. Avstrijska zbornica zahteva za vsakega vajenca soglasje oziroma izjavo staršev, da se lahko tam izuči.«

CENEJŠA POT DO POKLICA

Učitelji v Prekmurju so v nekaterih študijah že potrdili, da dosežejo slabši učni uspeh otroci, katerih starši so na delu v tujini. Ti starši se povežejo z avstrijskim mojstrom, ki sprejme v uk njihovega otroka. Doma brez osnovne šole ne bi mogli veliko doseči. Odšli so starši, za njimi pa še otroci, ki se bodo vzgajali v avstrijskih šolah.

Prepovedati odhajanje otrok v uk na tuje? S tem bi jim storili hudo krivico, kajti odšli so zato, ker doma niso dobili učnega mesta. Odšli pa so tudi zato, ker so hoteli starši spraviti otroka do kruha po najkrajši poti. In seveda s čim manjšimi stroški. Naš vajenec ima v Avstriji enake pravice kot domači, torej mu plačajo šolanje, hrano in stanovanje, pri mojstru pa dobi še nagrado. Pri nas nekatere delovne organizacije ne plačujejo internata za svoje učence v gospodarstvu, zato lahko mirno rečemo, da je pot do poklica pri nas veliko dražja.

»Razumljivo je, da odhaja v uk v tujino več otrok iz Pomurja kot iz Maribora. Pomurje je socialno šibkejše, v mestu pa je socialni sestav drugačen. Nekaj vajencev je tudi v nemških šolah, kamor so odšli za starši,« pravi Franci Staré, vodja zaposlovanja v tujini pri republiškem zavodu za zaposlovanje.

»Kaj bi sploh lahko storili za te vajence, da ne bi bili izgubljeni državljani v tujini?«

AVSTRIJCI RAZVELJAVILI NAŠ ZAKON

Franci Staré: »Na sejah mešane komisije za zaposlovanje, lani oktobra v Zagrebu in maja na Dunaju, je bila predvidena razprava o naših učencih v gospodarstvu. Pogovarjali smo se o naših učencih v gospodarstvu. Pogovarjali smo se o šolanju otrok jugoslovanskih delavcev, ki so zaposleni v Avstriji in plačujejo tam prispevke za šolstvo. Jugoslovanska delegacija je predlagala, naj bi šolarji, ki živijo v Avstriji s starši, imeli dopolnilne predmete, mi pa bi poskrbeli za ustrezno število učiteljev. Vprašanje vajencev žal ni prišlo na dnevni red. Mislim, da jim nikakor ne bi smeli prepovedati odhajanja v Avstrijo, morali pa bi v internatih postaviti naše vzgojitelje in v šolah naše učitelje za zgodovino, zemljepis in materinski jezik. To bi bila rešitev.«

Baje so Avstrijci ponudili možnost, da bi bila v Gradcu poklicna šola, na kateri bi poučevali naši učitelji, toda z naše strani za tak predlog ni bilo posebnega zanimanja. Ker nam pač ni preveč hudo, če damo v tujo vzgojo nekaj tisoč otrok...

Živko Pregelj, predsednik ZMS:

»Na seji predsedstva smo o odhajanju vajencev v tujino že razpravljali. To so naši ljudje, zato bi morali vsaj dozoreti doma. Hkrati bi se morali boriti, da bi dobili delovna mesta.«

Še vedno je torej boljše, če odhajajo v tujino na delo mladi strokovnjaki, ki se izšolajo na naše stroške, kot pa otroci, ki jim bodo čez leta rekli janičarji.

KDO ALI KAJ JE DJEMAL BIJEDIČ?

Je za poklicne šole pri nas res potrebna popolna osnovna šola, kar pogosto sili otroke v uk na tuje? To je samo vprašanje, o katerem bi morali še razpravljati. Osebno menim, da ni potrebna, ker so ta zakon razveljavili Avstrijci. Kako? Otrok, ki pri nas ne konča osnovne šole, se lahko vpiše v avstrijsko vajensko šolo. Po končanem uku v Avstriji dobi spričevalo, ki ga pri nas nostrificirajo in priznajo, kot da bi končal poklicno šolo pri nas. Tako se šolar s popolno osnovno šolo izenači s tistim, ki je po petem razredu odšel v avstrijsko vajensko šolo. Potrditev: komisija za nostrifikacijo diplom pri republiškem sekretariatu za kulturo in prosveto prizna spričevalo tistemu, ki je v Avstriji po končanem poklicnem šolanju dobil »Abschlusszeugniss«, ne priznajo pa ga tistemu, ki ima »Abgangszeugniss«, odhodno spričevalo, kar pomeni, da pri poklicnem šolanju ni dosegel učnega cilja in torej šole ni končal.

Naši otroci lahko pridejo do zahtevnejših poklicev, četudi ne končajo osnovne šole — v Avstriji! Se godi krivica tistim, ki so z odliko končali osnovno šolo, nazadnje pa so se izenačili s tistim, ki ni mogel dalje od petega razreda?

Okrog dva tisoč jih je v Avstriji in Nemčiji, mladeničev, ki so odšli v zgodnji mladosti in se morda niti ne bodo več vrnili. Tam so se izšolali in tam dozoreli — v tujem duhu. Očitno zaradi tega nikogar še ni zaskelelo pri srcu. Kaj bi odgovorili, če bi jih ob vrnitvi v domovino kdo povprašal, kdo ali kaj je Djemal Bijedić in kakšna je jugoslovanska zastava? Na podobna vprašanja ne bi mogli odgovoriti, več pa bi vedeli povedati o Wienu, Klagenfurtu, Grazu, Villachu in drugih mestih, kjer so doraščali.

FERI ŽERDIN

TVEGAN STRAH PRED RIZIKOM

ZA ZDAJ JE SKLENJEN KROG Z DOKAZI O NEMOČI JUGOSLOVANSKE INDUSTRIJSKE DEMOKRACIJE

Avgusta smo poročali, kaj je ugotovil višji strokovni sodelavec na fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo Vladimir Arzenšek z raziskavo, izpeljano v petnajstih jugoslovanskih podjetjih. Vodilno Arzenškovo ugotovitev, po kateri vlada v jugoslovanski industriji birokracija in po kateri ima tu moč zgolj manjšina, to je vodstvo (menagement), nemoč pa večina, to je delavci, smo doslej že dvakrat podprli z izidi posamičnih raziskav, posvečenim socialnim vrednotam zaposlenih v jugoslovanski industriji in participaciji zaposlenih v jugoslovanski industriji (koliko je samoupravljanja).

Danes skušamo dokazati nemoč industrijske demokracije z izidi Arzenškovih raziskav o tem, kakšno stališče imajo zaposleni v jugoslovanski industriji do podjetniškega rizika in kakšna je motivacijska struktura zaposlenih, jasneje povedano, kaj predvsem želijo delavci v podjetju doseči.

Vprasanje o riziku, ki ga je Vladimir Arzenšek zastavil 2114 zaposlenim, se je glasilo takole: Če vaše podjetje doseže manjši dohodek, katerim skupinam zaposlenih naj bi se, po vašem mišljenju, zmanjšal osebni dohodek?

Vprasanci so lahko z odgovori zmanjševali osebni dohodek (kot plačilo za poslovni neuspeh) članom kolegija, vodjem ekonomskih enot, nižjim vodilnim osebam, tehničnim strokovnjakom, ekonomskim strokovnjakom in delavcem.

Izidi te zares zanimive ankete pa so takšnile: 59,9 odstotka vprašanih je sodilo, da bi morali zmanjšati osebni dohodek članom kolegija, 37,2 odstotka je bilo za to, da bi morali zmanjšati osebni dohodek vodjem ekonomskih enot, 16,4 odstotka bi zmanjšalo osebne dohodke nižjim vodilnim osebam, 31,2 odstotka tehničnim strokovnjakom, 35,8 odstotka ekonomskim strokovnjakom in 11,8 odstotka delavcem.

Vladimir Arzenšek že na podlagi teh splošnih podatkov opozarja: **»V nobenem podjetju njegovi člani ne sprejemajo podjetniškega rizika. Riziko je sprejet, če večina meni, naj vse skupine nosijo posledice za zmanjšan ekonomski učinek podjetja. Izredno malo je tistih, ki menijo, naj delavci sprejmejo riziko. V treh podjetjih so bili mnenja, da tudi člani kolegija niso rizična skupina. V preostalih pa so zgolj članom kolegija pripisali odgovornosti za zmanjšan uspeh podjetja.«**

Se bolj jasen pogled v snov pa daje opredelitev posamičnih položajnih in ekonomskih skupin v podjetju do podjetniškega rizika v našem, že znanem pomenu zmanjšanja osebnih dohodkov.

Anketni izidi pravijo, da bi 52,7 odstotka nekvalificiranih in polkvalificiranih delavcev zmanjšalo osebne dohodke članom kolegija, 37,1 odstotek vodjem ekonomskih enot, 17,5 odstotka nižjim vodilnim osebam, 22,3 odstotka tehničnim strokovnjakom, 26 odstotkov ekonomskim strokovnjakom in 10,2 odstotka delavcem.

Tako pa so se odločili kvalificirani in visokokvalificirani delavci: 58,8 odstotka vprašanih bi zmanjšalo osebni dohodek članom kolegija, 34,6 odstotka vodjem ekonomskih enot, 13,4 odstotka nižjim vodilnim osebam, 32 odstotkov tehničnim strokovnjakom, 35,6 odstotka ekonomskim strokovnjakom in 11,1 odstotka delavcem.

Nižje vodilne osebe: 62,5 odstotka vprašanih bi zmanjšalo osebni dohodek članom kolegija, 29,3 odstotka vodjem ekonomskih enot, 11,4 odstotka nižjim vodilnim osebam, 33,2 odstotka tehničnim strokovnjakom, 40,8 odstotka ekonomskim strokovnjakom in 7,6 odstotka delavcem.

Srednje vodilne osebe: 61,5 odstotka vprašanih bi zmanjšalo osebni dohodek članom kolegija, 43,9 odstotka vodjem ekonomskih enot, 21,6 odstotka nižjim vodilnim osebam, 41,9 odstotka tehničnim strokovnjakom, 48,7 odstotka ekonomskim strokovnjakom in 14,9 odstotka delavcem.

Strokovnjaki: 70 odstotkov vprašanih bi zmanjšalo osebni dohodek članom kolegija, 45,6 odstotka vodjem ekonomskih enot, 20,3 odstotka nižjim vodilnim osebam, 36,3 odstotka tehničnim strokovnjakom, 38,4 odstotka ekonomskim strokovnjakom in 16,5 odstotka delavcem.

Kolegij: 62,9 odstotka vprašanih bi zmanjšalo osebni dohodek članom kolegija (torej samim sebi, op.p.), 45,4 odstotka vodjem ekonomskih enot, 25,8 odstotka nižjim vodilnim osebam, 44,3 odstotka tehničnim strokovnjakom, 44,3 odstotka ekonomskim strokovnjakom in 18,6 odstotka delavcem.

Člani delavskih svetov: 60,7 odstotka bi zmanjšalo osebni dohodek članom kolegija, 37,8 odstotka vodjem ekonomskih enot, 17,6 odstotka nižjim vodilnim osebam, 30,2 odstotka tehničnim strokovnjakom, 36,3 odstotka ekonomskim strokovnjakom in 11,5 odstotka delavcem.

Ob vnovičnem opozorilu V. Arzenška, da nobena od položajnih in ekonomskih skupin v podjetju ni privolila v podjetniški riziko in da so vsi zgolj za odgovornost kolegija, pojasnjuje raziskovalec naprej stvari takole: **»Ti izidi so dosti slabši od tistih, ki jih je dobil Josip Zupanov (zagrebški sociolog, ki je 1966. leta izvedel podobno empirično raziskavo v desetih hrvaških podjetjih op.p. V našem primeru namreč tudi člani kolegija, pa srednje vodilne osebe in strokovnjaki ne privolijo v riziko. Posebej zanimivo je, da se člani delavskega sveta po opredelitvenem mišljenju v bistvu prav nič ne razlikujejo od kvalificiranih in visoko kvalificiranih delavcev. Člani organizacije so torej daleč od stališč, ki so potrebna za funkcioniranje kolektivnega podjetništva. Prihodnje raziskave bodo morale odkriti in pokazati splošne (kulturne) in situacijske činitelje, ki opredeljujejo pisano stanje.«**

Za boljše razumevanje zadeve je nujno še pristaviti, da so, preprosto povedano, v kolektivni podjetniški enoti na naša podjetniški riziko na dohodek. Potemtakem bi moral nositi vsak član te enote svoj del podjetniškega rizika, in sicer tako, da bo njegov dohodek v določenem časovnem obdobju odvisen od gibanja skupnega dohodka te enote. To pa pomeni, da osebni dohodki zastejo, ko se povečuje dohodek podjetniške enote, in padajo, ko se dohodek nižuje.

No, in kot smo videli, se ljudje, zaposleni v jugoslovanski industriji, ne strinjajo s tem načelom.

Motivacijska struktura zaposlenih oziroma vodilne želje jugoslovanskih industrijskih delavcev, strokovnjakov, vodij in tako naprej, to bo sklenilo naš in Arzenškov dokazni krog o moči birokracije. Vendar, to je naše vprašanje, zastavljeno Vladimiru Arzenšku: Zakaj sta se pravzaprav lotili še raziskovanja delovnih motivov?

»Vedenje članov delovnih organizacij opredeljujejo tudi njihovi motivi in socialne vrednote.«

Z našimi besedami to pomeni, da lahko izpričane delavčeve ali strokovnjakove želje pokažejo, zakaj so se anketiranci odločili pri recimo, podjetniškem riziku, tako in ne drugače. Želje prav tako kažejo notranjo zgradbo v sami delovni organizaciji oziroma stopnjo urejenosti celotnega delovnega postopka.

Naš raziskovalec je ugotovil največje želje zaposlenih tako, da jim je ponudil v odločitev tehle šest delovnih motivov: zanimivo delo, dober zaslužek, dobri predstojniki, dobri sodelavci pri delu, možnost za napredovanje in možnost za sodelovanje pri samoupravljanju. Vprašani so morali s številko 1 označiti tisto, česar si najbolj želijo, in s številko 6 tisto, česar si želijo najmanj.

Anketni izidi so pokazali, da si zaposleni v jugoslovanski industriji najbolj želijo dober zaslužek. Na drugo mesto so postavili dobre sodelavce, na tretje zanimivo delo, na četrto dobre predstojnike, na peto možnost za napredovanje in na šesto mesto možnost za sodelovanje pri samoupravljanju.

Zelo zgovorna je zanimivost, da so v vseh petnajstih anketiranih jugoslovanskih podjetjih postavili dober zaslužek na prvo mesto in možnost za sodelovanje pri samoupravljanju na šesto, to je zadnje mesto.

»Za zdaj se ne bomo spuščali v razlago tega motivacijskega modela, predvsem podrejene želje po sodelovanju pri samoupravljanju,« pravi V. Arzenšek. »To bomo storili kasneje. Ustavimo za zdajle le pri strukturi zaslužkov, ki bodo pokazali, zakaj je bil v anketi dober zaslužek prevladujoča želja. V petnajstih anketiranih podjetjih je imelo 25,6 odstotka zaposlenih do 600 dinarjev mesečnega osebnega dohodka, 42,2 odstotka do 800 dinarjev in 60,8 odstotka do 1.000 dinarjev.

Poglejmo, kako so se pri določanju prve želje odločili zaposleni po položajih in ekonomskih skupinah (ekonomsko v pomenu osebnih dohodkov). Zanimivega dela so si najbolj želeli srednje vodilne osebe in strokovnjaki, najmanj pa nižje vodilne osebe. Nadalje, dobrega zaslužka so si najmanj želeli člani kolegija (ker je ta želja pri njih bržčas že uresničena, op. p.). Dobrih predstojnikov so si najbolj želeli kvalificirani in visoko kvalificirani delavci, najmanj pa strokovnjaki. Dobrih sodelavcev so si najbolj želeli člani kolegija, najmanj pa srednje vodilne osebe. Zanimivo je, da si možnosti za napredovanje ni nihče želel v večji meri. Možnosti za sodelovanje pri samoupravljanju pa si ni želel nihče.

Če v tem hipu potegnemo na svetlo trditev ameriškega psihologa Maslowa, po kateri rangira relativno nezadovoljen motiv visoko, relativno zadovoljen pa nizko, potem ni dejstvo, da si ni nihče želel možnosti za sodelovanje pri samoupravljanju, nobena tragična zadeva. Dober zaslužek je potemtakem pač najmanj uresničen motiv oziroma najmanj uresničena potreba, in možnost za sodelovanje je najbolj uresničena potreba, ki zategadelj ne potrebuje nobenih posebnih izlivov želja.

Toda ta svetla in srečnogleda preproščina se razblini v hipu, ko se zavemo z znanstveno analizo ugotovljenih razmer, v katerih je struktura socialne moči v jugoslovanskih podjetjih oligarhijska, to je nedemokratična. Zelo veliko moč ima kolegij, srednjo moč imajo člani delavskega sveta (delavski svet kot inštitucija, op. p.) in srednje vodilne osebe, majhno moč imajo nižje vodilne osebe in zelo majhno moč delavci.

Kaj pomeni zadnje mesto samoupravljanja v anketi, to je skušal V. Arzenšek ugotoviti tako, da je v malo prej omenjenih dejstvih o oligarhijski strukturi moči preizkusil obstojnost naslednjih treh možnosti: 1. potreba po samoupravljanju je enako visoka in enako zadovoljena;

2. potreba po samoupravljanju je enako nizka in zadovoljena;

3. potreba po samoupravljanju je različna in zadovoljena.

Preizkus je izluščil tretjo možnost. Torej, potreba po samoupravljanju je različna in zadovoljena. Čim manjši je vpliv položajne skupine na dogajanja v podjetju, tem nižja je raven potrebe (samoupravljalske), če je enako zadovoljena. In v našem primeru je potreba po samoupravljanju pri skupinah zaposlenih z nizkim položajem (to je večinska skupina) tako nizka, da je zadovoljena tudi v strukturi docela nedemokratične porazdelitve socialne moči v podjetju.

Kje je zdravilo? To je zdaj logično vprašanje.

Vladimir Arzenšek odgovarja skopo, a jasno: **Pričujoče raziskave nedvoumno kažejo na institucionalne pomanjkljivosti jugoslovanskega podjetja. Za spremembo institucionalne ureditve jugoslovanskega podjetja imamo na žalost le teoretski predlog: uzakoniti dejansko moč vodstva podjetja in povečati dejansko kontrolo kolektiva nad vodstvom. S tem bi radikalno zmanjšali razliko med dejanskimi in normativnimi (idealnimi) strukturami podjetja in bi brez dvoma povečali njegovo učinkovitost. Bistvo te ideje je v tem, da preprečimo neodgovorno oblast vodstva.«**

PRIMOŽ ŽAGAR

MARIJA PIHLER: LAHKO JE UČILO ODKRITI, KDO PA GA BO IZDELOVAL?

KAKO JE GEOMETRIJSKA ZLOŽLJIVKA TRKALA NA VRATA (ZAMAN)

Včeraj so v Ljubljani zaprli razstavo šolskih učil in opreme. Precej ljudi si jo je z zanimanjem ogledalo, saj se je včasih le dobro poučiti, kako so slovenske šole opremljene in kakšna učila pomagajo našim šolarjem nabirati znanje. Seveda pa je razstava tako kot vsaka druga idealen prikaz stanja, kakršno naj bi bilo, kakor stanja, kakršno v resnici je v našem šolstvu. Marsikdo je celo zmajeval z glavo, češ saj morajo biti naši šolarji že pravi mojstri, če hočejo ravnati in si pomagati s tako zapletenimi učili in učnimi pripomočki.

Med razstavljenimi učili je pritegnila še posebno pozornost originalna, domača geometrijska zložljivka, na videz zelo preprosta kombinacija likovnih elementov, ki pa menda odlično pomaga učencem v osnovnih šolah razumevati enega najtežjih predmetov: geometrijo. Poiskali smo avtorico geometrijske zložljivke:

Marija Pihler iz Maribora, učiteljica matematike, zdaj že dve leti v pokoju. V pogovoru z njo se je izkazalo tudi marsikaj tipičnega (žalostnega) za proizvodnjo domačih učil. Kako je pravzaprav lahko pedagogu in učitelju izumiti kaj novega, kako pa je to neizmerno težko spraviti v življenje, da bi služilo svojemu pravemu namenu. Kaže pa vendarle, da bo začela končno, po dolgih letih, izdelovati novo učilo Državna založba Slovenije. Šole je o svojem načrtu že obvestila in zdaj zbirajo naročila, da bi se pokazalo, ali se bo proizvodnja splačala.

Glasto na kratko povedano: Geometrijska zložljivka Marije Pihlerjeve je komplet paličič različnih dolžin in barv, krogov in večbarvnih plastelinskih kroglic za spajanje. Zložljivko so kot učni pripomoček ocenili priznani pedagogi in svetovalci zelo ugodno, priporoča pa jo tudi republiški sekretariat za prosveto in kulturo s takšnole utemeljitvijo:

»S tem učnim pripomočkom je možno ponazoriti celo vrsto geometrijskih pojmov, izrekov in formul. Z istimi elementi ponazarja več stvari, kar samo na sebi vzgaja k racionalnosti in ekonomičnosti, obenem pa olajšuje prostorninsko predstavo in notranje elemente geometrijskih teles. Učni pripomoček lahko uporabljamo od 2. do 8. razreda osnovne šole pri frontalnem, skupinskem in individualnem pouku. Sporazumno z Zavodom za šolstvo SRS priporočamo geometrijsko zložljivko za uporabo od 2. do 8. razreda osnovne šole.«

Tako, tu ni več kaj. Prizadevna učiteljica Pihlerjeva si je več let prizadevala olajšati svojim učencem na osnovni šoli »Angela Besednjaka« svoj predmet, želela ga jim je prikazati čim bolj nazorno, ne z abstraktnimi predstavami in besedami, in tako je odkrila ter dopolnjevala svojo geometrijsko zložljivko, komplet v plastičnem etuiju, ki šteje nad dvesto drobnih elementov (paličic, kroglic, krogov). Poskus se je v njenih razredih imenitno obnesel, dobil je uradno patentno zaščito, strokovnjaki so ga pohvalili, kolegi učitelji matematike so zložljivko prihajali k njej gledat iz vse Slovenije in bili navdušeni, enako navdušeni so bili obiskovalci na razstavi učil in opreme v Ljubljani, ko jim je Marija Pihlerjeva sama demonstrirala, kaj vse je mogoče delati in razložiti z geometrijsko zložljivko. Nobene ovire torej, bi mislil človek, da se učni pripomoček ne oprime v naših šolah.

Toda za kaj takega je potrebno učilo serijsko izdelovati, najti torej založnika in izdelovavca. In tu so se nade ve zaustavile. Avtorica je celih pet let vztrajno iskala, sicer pa poslušajmo njeno pripoved.

»Na šoli, kjer sem poučevala, so bila zadnja leta, ko smo se učili s pomočjo geometrijske zložljivke, zame najlepša. Skupaj z otroki smo naredili nekaj kompletov in delo jih je neizmerno veselilo. Ko sem po dolgih poteh našla primerne materiale, v glavnem je to žica za spajkanje in plastelin, sem si upala z zložljivko na dan.

Ponudila sem jo najprej »Industrodidacti« v Ljubljani, čakala štiri mesece, pa ni bilo nič. Zložljivko bi sicer izdelovali, pa niso imeli denarja.

Poskusila sem pri »Mehanotehniki«. Pokazali so veliko naklonjenost, vendar so računi pokazali, da bi komplet stal šest tisoč petsto starih dinarjev, to pa je za šolarje seveda preveč. Da bi ceno znižala, sem s prvotnih trinajstih barv šla na šest barv, in »Mehanotehnika« se je začela za izdelavo celo že pogajati z Italijani. Potem so pa rekli, da je preveč ročnega dela in vse skupa je bilo spet na začetku.

Nisem se dala. Poskusila sem pri »Mladinski knjigi«, bili so navdušeni, češ da bodo odprli poseben oddelek za učila, potem pa se je spet zataknilo.

Rekla sem si: če noče nobena tovarna ali založba, bomo poskusili pa s privatniki. Eden bo delal kroglice, drugi paličice, tiskar bo natisnil spremno knjigo. Dobila sem ljudi imeli smo vse in postavila sem jim rok štirinajst dni. Medtem se je za geometrijsko zložljivko začela zanimati tudi mariborska založba »Obzorja« in tovariš Košar mi je rekel: ko boste imeli vse privatnike skupaj, se bomo sestali in se odločili. Pripravljen je bil tvegati za prvih dva tisoč izvodov. V tem se mi je oglasil neki elektrik in zatrdil, da je pripravljen sam prevzeti vse delo.

Bila sem presenečena, bilo je prehitro. Tako je zložljivko prevzela obrtniška zadruga »Optima« v Mariboru, pred letom dni smo podpisali pogodbo in zdaj smo že tako daleč, da bi učilo lahko izdelovali. Ravnatelj Košar mi je svetoval, da bi poskusile morda tri slovenske založbe skupaj, dokler ne bi kakšna od njih prevzela izključno pravico. To pravico si je zdaj pridobila Državna založba Slovenije, šolam so pred nekaj dnevi že razposlali obvestila in zdaj zbirajo naročila.

Po končani razstavi bodo imeli zbrana naročila in potem bodo lahko določili naklado ter začeli proizvajati — ali pa ne.«

Kaže, da Marija Pihler tudi še zdaj ne verjame popolnoma, da bi njena geometrijska zložljivka vendarle našla založnika in proizvajalca. Da pa bi odnehala, kakor ji je svetoval že marsikdo, o tem sploh ne misli.

»Če bi kaj takšnega delali v Nemčiji ali Angliji, bi učilo seveda uvažali za drage devize. Marsikdo mi je že svetoval, da naj poskusim zunaj, pa sem rekla, da meni ne gre za materialne koristi, pač pa je to moja moralna obveza. Zakaj v tujino, zakaj ne bi sami enkrat prišli na dan s čim novim? Tudi so mi rekli, da naj pustim vse skupaj, ko vidim, da ne gre. Ampak jaz bom vztrajala toliko časa, da bo šlo, saj sem zložljivki posvetila veliko časa, prepričana pa sem tudi, da je bodo učenci v osnovni šoli veseli.«

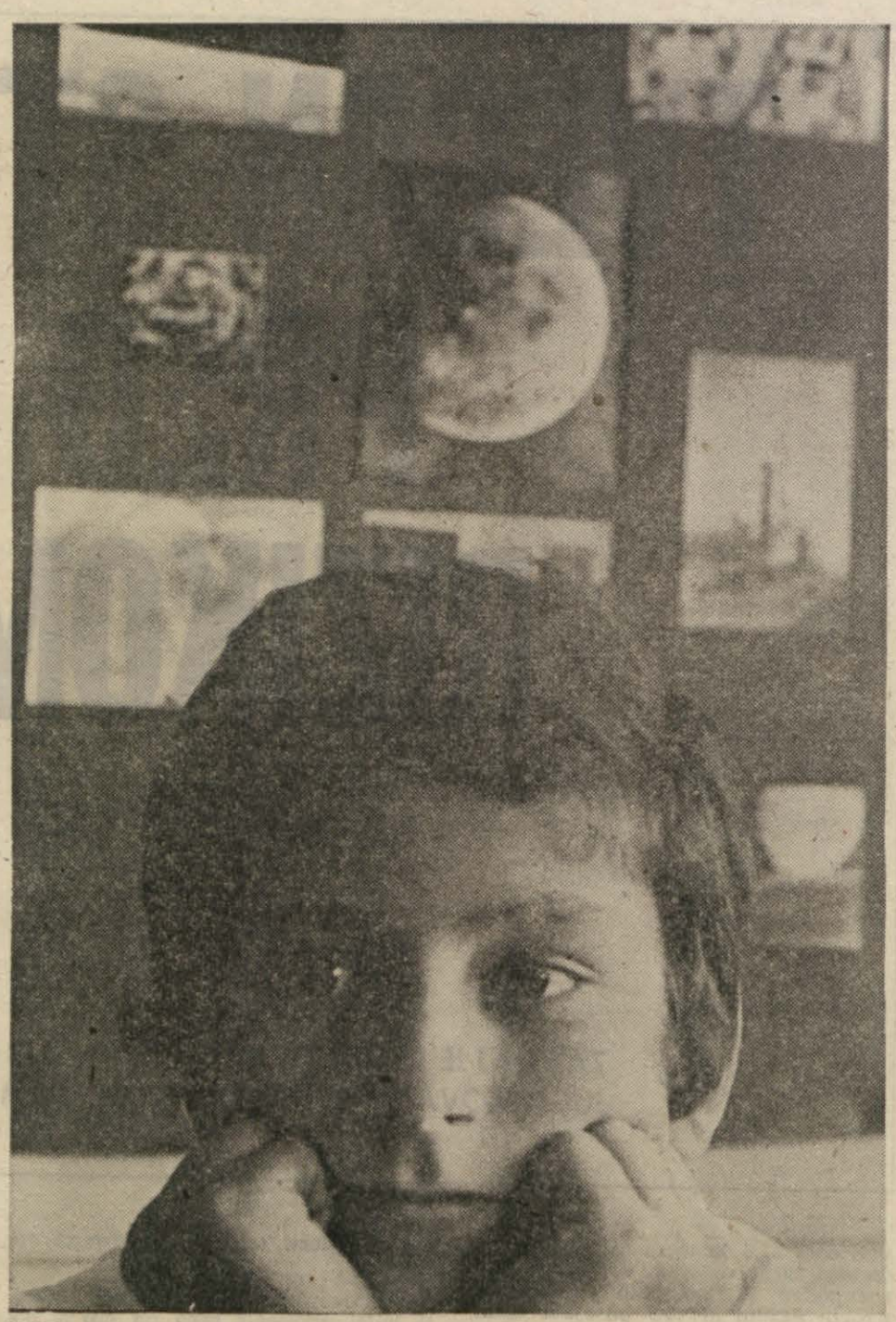
To zgodbico smo vzeli samo kot ilustracijo v premislek ob pravkar končani razstavi učil in opreme v Ljubljani, saj nam najbolj živo govori o tem, kako sploh je pri nas z učili. Z domačimi, izvirnimi učili se kajpak ne moremo pohvaliti, in najbrž je potrebno vzroke za to iskati prav v njihovi proizvodnji.

Kakor smo pred razstavo slišali od Milana Adamiča in Norberta Jedlovčnika na republiškem zavodu za šolstvo, imamo v Sloveniji še vedno največ trgovcev z učili in šolsko opremo, veliko manj pa domačih proizvajalcev. Tako med sedemnajstimi podjetji, ki so razstavljala učila in opremo, odkrijemo kaj malo domačih, novih učnih pripomočkov. Posamezna podjetja si sicer prizadevajo, vendar še vedno brez večjega uspeha. Tako ni nobenega dvoma, da je stanje učil in šolske opreme na našem tržišču bedno, saj se končuje pri trgovanju, nimamo pa razen redkih izjem specializiranih proizvajalcev učil in opreme. Sami pravijo, da je ta nenačrtnost posledica preteklosti, ko šolstvo ni imelo denarja.

Drugo je seveda ugotovitev, da prihaja na trg, v šole vrsta učil in pripomočkov, ki niso niti didaktično niti tehnično ustrezni in zvečine tudi niso potrjeni od republiškega sekretariata za prosveto in kulturo. V to zmešnjavo v proizvodnji in prodaji učil in opreme bi bilo pač potrebno vnesti malo reda. Tako naše šole v želji po posodobljenju zasipa vse več učnih sredstev, ne da bi kdo posebej pazil na to, ali so zares potrebna, primerna in konec koncev — ali si jih bo lahko vsaka šola privoščila. Vprašanje se nam zastavlja zlasti ob celotnem prikazu učil in opreme, ko lahko človek strmi nad sodobnimi dosežki, se pa mora hkrati vprašati, ali si bodo vse to lahko privoščile šole, ki še, dandanašnji ne premorejo več kakor tablo in kredo.

Ob zglednem primeru, kako težko je najti doma proizvajalca novega učila, naj navedemo še to: v Nemčiji, denimo, obstoji štiristo podjetij za izdelovanje učil in se združujejo med seboj na vsedržavnem nivoju, pri nas pa se vsaka založba posebej ukvarja z zlaganjem svojih kredic in svinčnikov. Podjetja, ki se niso ukvarjala samo s trgovino, ampak so poskušala tudi z izdelovanjem učil, so šla zvečine na kant. Po vsem tem je vsaj razumljivo pohvalno hvanje vseh tistih podjetij, ki je prinjih trkala na vrata učiteljica Marija Pihlerjeva.

HERMAN VOGEL

NEKAJ NOVEGA NAM PRINAŠA POUK: Deklica seveda ne pomisli, kako se to novo težko prebije v šolo (Foto: Leon Dolinšek)

OB NEKEM KONGRESU

ERGONOMIJA KAJ JE TO?

Ko so Švedi hoteli prodreti s svojo opremo gozdnega delavca tudi v Indijo, so poslali tja skupino strokovnjakov, da bi raziskala delo indijskega gozdnega delavca. Prav kmalu je postalo jasno, da orodja, ki je primerno za 80 kilogramov težkega Skandinavca, ne bo mogel uporabljati pol lažji indijski delavec.

O takih in drugačnih stvareh bodo govorili na IIII. jugoslovanskem kongresu medicine dela, ki bo od 20. do 24. septembra 1971 v Ljubljani. Razpravljali bodo o varstvu zdravja delavcev v črni in barvni metalurgiji, o obolenjih prebavil pri delavcih, v ocenjevanju zmožnosti za delo, o zgodnjih ekspozicijskih testih pri poklicnih boleznih, o varstvu vajencev in poklicnem usmerjanju ter varstvu zdravja delavcev v luči nove zakonodaje.

Z zgodovino človeštva se začenja tudi zgodovina orodja. Že človek kamene dobe je skušal pestnjaku ali strgalcu dati obliko, s katero bi bolje ubijal in strgal živalske kože. Uporabnost nekaterih starih orodij je videti tolikšna, da so se do današnjih časov komajda spremenila. Tako je zidarska žlica še vedno podobna tisti, s kakršno so zidali Egipčani piramide, kladiva in klešče pa takšni kot v starem Rimu.

V narodopisnem muzeju v Innsbrucku hranijo iz prejšnjih stoletij orodja za obdelavo lesa, snovi, ki so jo alpski narodi znali čudovito rezljati. Tako so rezljali tudi samo orodje, ročaje žag in oblicev. Ob funkciji so orodju dajali tudi lep videz. Lep videz utegne oblikovalca tako prevzeti, da mu da prednost pred funkcijo.

Konstruktor je v začetku tega stoletja načrtoval stroje po čistih tehničnih principih. Stroj s čvrsto in košato nogo stoji na tleh — čeprav je morebiti ta noga napoti delavcu, da nima kam dati svojih nog — toda kolesja in osi so v prostoru razvrščena kar se da racionalno.

Potemtakem človek empirično sicer že od nekdaj skuša dajati orodju obliko, ki bi bila prilagojena meram in mehaniki telesa, hkrati pa ga vodijo ali celo zapeljejo tudi estetski in tehnološki motivi.

Človek z orodjem v roki ni nikdar nehal biti subjekt, od iznajdbe parnega stroja dalje pa je ta njegov ponosni položaj ogrožen. Stroji so tisti, ki lahko od človeka zahtevajo telesni položaj, ritem in reakcije pri delu. Človek je lahko stroju podrejen.

Razumljivo, delavec, ki je samoupravljavec, ne bo odločil proti sebi, ne bo odločil tako, da bi v sistemu človek — stroj sebi določil položaj enega od zobatih koles, temveč položaj subjekta.

Pri tem vznikne vprašanje v kolikšni meri je to življenjska praksa in v kolikšni zgolj neizpolnjena doktrina.

Kaj sploh pomeni človeka določevati stroja?

Delavec prve industrijske revolucije je ravnal s stroji, ki so nadomestili predvsem njegovo moč, delavec druge industrijske revolucije pa ravna s stroji, ki že sami kombinirajo, razvrščajo in nadzirajo delovne operacije.

Človeka določevati stroja pomeni, da stroj prilagajamo človeku. Če je, recimo, stroj prvotno zahteval, da je delavec ob njem stal ali držal roke v neugodnem položaju, ga moremo izpopolniti tako da je ob enaki, ali celo večji proizvodni zmogljivosti mogoče pri delu sedeti ali roke položiti na udoben naslon. Določevanje gre dalje do programiranega delovanja, ko človek v stroj vloži le programsko kartico ali trak ter nadzira proizvodni proces šele na drugi stopnji.

Človeka določevati stroja pomeni, da zmanjšujemo dinamične in statične mišične obremenitve da prilagajamo mere in razvrstitev komand ter mere delovnih miz in delovnih stolov telesnim meram, da prilagajamo podatke, ki jih dajejo merilni instrumenti ali znaki za opozorila, zmogljivostim čutil — do vse popolnejšega nadomeščanja človeka v delovnem procesu.

Uspešnost konstrukcij moramo preverjati, da lahko izberemo boljše rešitve. Za to preverjanje uporabljamo različne raziskovalne metode.

Dandanes še zdaleč ni končano obdobje težkega mišičnega dela, zato pa tudi ne določevanje delavca takega dela.

Kot izgoreva bencin v bencinskem motorju in daje energijo, tako izgoreva hrana v telesu in daje energijo. Za izgorevanje je potreben kisik. Če torej merimo porabo kisika, lahko ugotovimo količino — na primer mehanske — energije.

Zato je merjenje porabe kisika pri delu ena od rutinskih metod, s katero ugotavljamo in primerjamo težavnost kakega dela. S to metodo pa lahko merimo tudi uspešnost izpopolnitve kakega orodja ali stroja. Če naj bi z izpopolnitvijo olajšali mišično delo, potem bo delavec z novim orodjem ali novim strojem ob enaki ali celo povečani storilnosti porabil manj kisika.

Poleg te metode uporabljamo pri merjenju mišičnih obremenitev še druge metode, tako na primer, merjenje pulza pri delu, merjenje bazalne temperature ali snemanje elektromiogramа. Taka merjenja so običajno telemetrična. To pomeni, da podatke posreduje majhen radijski oddajnik, ki ga delavec nosi pri delu, raziskovalec pa, ki delo opazuje, jih sprejema na sprejemniku.

Čeprav — kot rečeno — še ni končano obdobje težkega mišičnega dela, se v sodobni industriji človek vse bolj spreminja v operaterja z obremenitvami čutil, centralnih živčnih funkcij in okulomotorične koordinacije. Vzporedno s tem se spreminjajo tudi raziskovalne metode za ugotavljanje težavnosti dela oziroma za preverjanje izboljšav: tako s filmskimi študijami merimo čase in krivulje gibov pri delu, ugotavljamo napake in splošno utrujenost ali utrujenost oči.

Očitno vedenje in reakcije človeka pri delu določajo fiziološki, anatomski in psihološki dejavniki. Človek reagira kot celota. V tem spoznanju so združene biološke discipline znanosti o delu, rodila se je nova znanost, ki se imenuje »ergonomija«.

Ergonomija je mlada veda in živi pod takim imenom šele dve desetletji. Mednarodno združenje za ergonomijo je bilo ustanovljeno v Oxfordu leta 1959. Na zahodu pa tudi na vzhodu je že bilo nekaj kongresov o ergonomiji, o stroki izhaja tudi nekaj časopisov. Vodilne dežele v razvoju te vede so Holandija, Švedska, Anglija, ZDA, Francija in Češkoslovaška.

Osnovna naloga ergonomije je prilagajanje delovnega mesta človekovim zmogljivostim. Ne samo to, ta veda raziskuje tudi okolje, v katerem se človek giblje v prostem času. Raziskuje funkcijo kuhinje, počivalnika ali kopalnice, sedeža v letalu in vedra za nošenje vode.

Pričakovali bi, da bo imel delavec v naši samoupravljalski družbi kar največje zanimanje in vpliv na humaniziranje delovnega mesta in na osvobajanje iz nadvlade strojev. Toda ta proces je redko zavesten, marveč raje posreden. S tem pač, ko z moderno opremo, nabavljeno iz gospodarskih in tehnoloških motivov (povečanje proizvodnje, boljša kakovost izdelka, konkurenčnost na tržišču), uvozimo tudi ergonomsko rešitev delovnega procesa.

Rudnik se prav gotovo ne bo ukvarjal z raziskavo vrtalnih kladiv. To naj opravi proizvajalec. Toda rudnik lahko raziskuje težavnost in način dela s kladivi in proizvajalca opozori na obremenitve rudarja kopača. Tudi stružnice ne bodo izpopolnjevali v tovarni, kjer jo zgolj uporabljajo. Pri stružnici starejšega tipa delavec stoji in da bi z njo ravnal, mora stopiti zdaj sem, zdaj tja. Če bi kdo pomislil, dajmo, olajšajmo mu delu, naj sede, in bi mu primaknil stol, bi ta ostal prazen. Da bi lahko sedel, je treba narediti nov stroj. Tak stroj so že v resnici naredili in pri nekaterih modernih stružnicah delavec sedi, vse komande pa ima pred seboj na komandni plošči.

Izhodišče ergonomske raziskave je raziskava stanja. To se pravi ugotoviti obremenitve delavca in značilnosti delovnega mesta.

Pred leti sem se lotil izhodiščnih raziskav pri pristaniških delavcih, železarjih, zadnji dve leti pa pri gozdnih delavcih sekačih. Take raziskave so marsikdaj pravo presenečenje.

Opazovalec, ki pride obiskat sekača pri delu — najraje kakega sončnega poletnega dne — vidi delavca kako hitro in spretno suče motorno žago in pomisli: Kako se je spremenilo to delo od časov sekire pa zrak je tako čist in nebo tako modro in smreke tako zelene.

Ergonom pa nameri pri sekaču poprečen pulz 130 ali 140 udarcev na minuto in 7 ali 8 kilokalorij, pri čemer sekač troši tudi svojo rezervo. Troši tako, da mu je pri 45 ali 50 letih nič več ne ostane. In motorna žaga ropota, tako da bi brez zaščite postal gluh v nekaj letih, in vibrira, da lahko zboli za vibracijsko boleznijo.

Ko je izhodiščna raziskava opravljena, se vprašamo, kaj je mogoče storiti. Zmanjšati normo in s tem hitrost pri delu? Jemati za to težko delo le mlade delavce in jih, ko ostare, premestiti? Skrajšati delovno dobo?

Podrobnejša študija posameznih delovnih operacij izlušči težje in lažje; tehnolog se vpraša, ali je mogoče težje delovne operacije kako spremeniti. Ko smo raziskovali delo sekačev, se je pokazalo, da je lupljenje skorje z debla iglavcev, se pravi beljenje, še posebno težka delovna operacija. In glej, rešitev je blizu: že čez nekaj let bodo deblo neolupljeno spravili na žago, kjer ga bo olupil stroj.

Podrobnejša študija — recimo filmska — pa lahko najde še kaj na primer odvečne ali nevešče sekačeve gibe. Ker se vsak tak odvečen ali nevešč gib s težko motorko morebiti ponavlja ves dan, se nakopiči v hudo breme. Taka raziskava torej lahko pomaga pri učenju racionalnega gibanja pri delu.

Ko smo raziskovali delo v črni metalurgiji, smo ugotovili, da so strojni kovači obremenjeni po 3,9 kilokalorije na minuto. Človek bi lahko presenečen primerjal kovača s sekačem v gozdu — kovač da je toliko manj obremenjen? Opazovalec namreč vidi mračno tovarniško dvorano, težka kladiva, žareče železo, zadimljeno ozračje. Toda ko gremo stvarem bolj do dna, vidimo, da kovač izloči več kot pet litrov znoja v eni izmeni in da mu zaradi vročine pulz preskoči dovoljeno mejo. Vidimo, da je poprečna poraba res sorazmerno nizka, da pa v osmih urah efektivno dela komaj dobro polovico. Tedaj šele postane jasno, da poprečna poraba kalorij v osmih urah ni bila pravilno ocenjena. Hkrati pa že vidimo tudi problem: namreč žarčenje vročih železa.

Od tod razmišljamo dalje: kovaču je treba čimbolj zmanjšati mišično obremenitev, na primer z ogromnimi manipulatorji, ki bodo namesto njega držali in obračali ingot; kovača je treba čimbolj oddaljiti od vročinskih virov, da ne bo tako izpostavljen vročini.

Pred tremi leti se je zbrala pri skupnem delu zanimiva skupina v novogoriški tovarni Meblo: strokovnjak za design, umetnostni kritik, inženir statik in fiziolog. Zbrali so se, da ustvarijo plastični počivalnik. Zanj je dobil oblikovalec O. Kogoj nagrado Prešernovega sklada, z njim pa tudi vsa skupina. Najbolj značilno pri vsej stvari je bilo, da so se dela lotili skupinsko. Fiziolog je prilagajal stol človeškim meram in človekovemu sedanju, počivanju in vstajanju, torej je iskal skladje med predmetom in funkcijo, ki ga povezuje s človekom. Tudi to je ergonomija.

V Jugoslaviji žal komaj moremo govoriti o organizirani ergonomiji, ki pomeni organizirano sodelovanje fiziologov dela, psihologov dela, antropologov in inženirjev. Očitno je, da zamujamo; zlasti še glede na položaj, ki naj bi ga imel v naši socialistični samoupravljalski družbi delavec na delovnem mestu. V industrijsko razvitih deželah delovne organizacije ergonome vabijo k sodelovanju, da komaj zmorejo raziskave, pri nas pa se ergonomi — kolikor jih sploh je — vsiljujejo, njihovi izsledki pa radi obležijo po predalih.

Tolikokrat izrečena skrb za delavca naj bi vendarle našla tudi v ergonomskih rešitvah svojo konkretno podobo.

Dr. JANKO SUSNIK

OCVETLIČENA VRATA ZA TRIGLAV

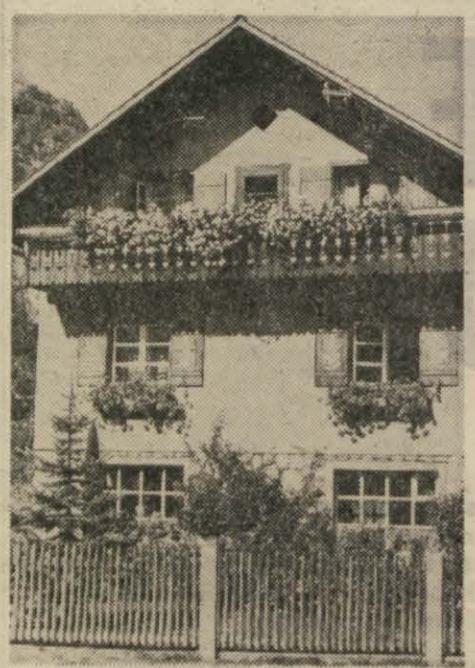

Mojstrana je blizu Kranjske gore. Pred vojno pa so rekli: Kranjska gora je blizu Mojstrane. Mojstrana nima velikih in razkošnih hotelov, kakor jih ima Kranjska gora, turisti pa so jo poznali že pred vojno. Za Mojstrano se začne dolina Vrat, ki vodi na sam triglavski vrh, vrata za Triglav pa se začno že v sami Mojstrani.

Mojstrančani se zavedajo, da so turističen kraj, pa so zato svojo vas prelepo uredili. Štirideset klopc je na voljo turistom in vaščanom! Ljubljana, ki je tudi turističen kraj, bi morala glede na število prebivalstva imeti 8000 klopi! A Ljubljana se lahko pred Mojstrano skrije.

Tu so vse hiše v rožah, vsepovsod je polno zelenja, letos pa so po vsej vasi zasadili grede vrtnic. Mojstrančani tekmujejo med sabo, kdo bo imel bolj ocvetličeno hišo. Na javnih mestih in v zasebnih vrtovih rasto skalnjaki, ki vsi zapovrstjo izdajajo silno zaljubljenost domačinov v gore in v najvišjo našo goro. Skalnjaki so namreč sestavljeni v podobi Triglava, na vrhu pa kraljuje Aljažev stolp.

Vsak četrti Mojstrančan je član Planinskega društva, kar je svojevrsten rekord. Vsi tudi vneto hodijo v gore. Tudi sedemdesetletniki in osemdesetletniki se ne ustrašijo strmih višav. Vsa vas je en sam park, prava paša za počitka željno turistovo oko in uho. Mojstrančani pa so prav v teh dneh začeli delati še nov park. Nekaj tisoč kvadratnih metrov goščave, ki jo imenujejo Na prodih, bodo do prihodnjega leta spremenili v park s klopmi, sprehajalnimi potmi in mostički čez potoke. Na srečo je bodoči park že zaraščen z odraščenim drevjem in grmovjem, goščavo zelenja bodo morali le nekoliko razredčiti. Novi park ima tako kot vse druge zelene površine v kraju na skrbi olepševalna komisija pri krajevni skupnosti. Člani te komisije bolj poredko sestankujejo, pa pogosteje krampajo.

HIŠICA V CVETJU: Ena mojstranska hiša je lepša od druge. Z vseh oken, z vseh balkonov pozdravlja mimoidoče morje pisanega cvetja

V Mojstrani se ljudje še vedno lotijo udarniškega dela in se jim to ne zdi čisto nič zastarelo. Po drugi strani pa vedo, da se vsega ne da opraviti z občasnim udarniškim delom. Zato so dnevno skrb za lepoto kraja zaupali upokojencu Ferdinandu Sviglju, ki ga je moč srečati vsako uro, ko prirezuje žive meje, čisti zelenice...

Edini mojstranski hotel, Triglav (v Mojstrani imajo vse stvari domača imena), je specializiran hotel, namenjen predvsem vojaškim vojnim invalidom in udeležencem NOB. Sto šestdeset postelj pa je turistom na voljo pri štiridesetih zasebnih oddajalcih sob. Računajo, da bodo letos dosegli 50.000 prenočitev. Sami pravijo, da so izrazit kraj za domače goste, a se ne branijo tujcev, ki zaidejo semkaj.

Stare gostilne, ki so jih imeli v čislih že predvojni turisti, so preč. Lastnica gostilne »Pri Požgancu« je odpovedala obrt letos, zaradi starosti. Šmercova gostilna, ki jo je leta 1440 odprl kot kantino za fužinarje istoimenski Bavarec (pri hiši se še danes reče »pri Pajarju«), je prenehala delati pred desetimi leti. Domačini se najpogosteje zbirajo v modernem bifeju nove samopostrežne trgovine — ker je tam toplo in so cene nižje kot drugod.

GNEČA V KOČI

Do Aljaževe koče, izhodiščne točke za Triglav in druge planinske ture, vodi enajst kilometrov slabe ceste. Avtobusi vozijo po njej na lastno odgovornost. Navkljub temu pa je bila tu letos gneča kot še nikoli doslej. Okrog koče se je trlo vse črno avtomobilov. Samo avgusta je prenočilo v koči 2600 planincev. Včasih jih je bilo toliko, da so morali spati po hodnikih, v sobi dežurnega, v kuhinji, kjer je bilo kaj prostora. V Aljaževem domu pravijo, da so se tla pod kočo podala za sedem centimetrov. Ob vsem garanju jim je ostal smisel za humor. Milka Oblak, glavna kuharica in v. d. oskrbnice izjavlja, da je še najbolj luštno, ko je koča do vrha polna. Med gosti je bilo letos tudi veliko tujcev. Prišli so Amerikanci, Angleži, Poljaki, Francozi... Najbolj zahtevni gostje pa so bili — Bolgari. Najbolj simpatična pa je bila osemdesetletna Amerikanka.

Leta 1881 so v Mojstrani zaprli fužine. Na istem kraju pa so nemudoma postavili cementarno. Domačini so bili zelo proti tovarni, bali so se, da bosta dim in prah škodovala rastlinam, paši in polju, bali pa so se tudi, da bo tovarna zaposlila tujce, ki bodo na starost prišli nepreskrbljeni v breme srenji. Tovarna je zato obljubila, da bo zaposlila domačine, domačini pa bodo lahko pomagali tudi pri prevozu cementa.

Cementarna je prašila dolino celih 42 let. Poleti je z mojstranske postaje odpeljalo od 30 do 50 vagonov cementa, pozimi pa od tri do pet vagonov. Domačim delavcem so pomagali zlasti Italijani, ki se jih v Mojstrani še dobro spomnijo. Pravijo, da noben Italijan ni pustil otroka v Mojstrani, spomnijo pa se tudi, da so radi lovili polže in kače.

V zadnjih letih spet govore, da bi v

ČUDEŽ NARAVE: Tega človeškega obraza ni izrezala umetnikova roka, ampak ga je izklesala narava (v resnici drevesna bolezen) v debeli veji bukve. Našel jo je upokojenec Zdravko Kotnik na pol pota do Radovne. On in njegov sin imata oči za nenavadne igre narave, v njuni zbirki je še več podobnih naravnih umetnin.

PO NAŠI DEŽELI NEKOČ IN DANES

PRED 100 LETI

ZDRAVNIK ZA ZOBE

EHRWERTH od tukaj je samo stanovanje premenil in stanuje še zmirom v gosposkih ulicah štev. 213 v Dr. Pongrac-ovi hiši v I. nadstropji, gradišču (der Burg) nasproti, kjer ustne in zobne bolezni ozdravlja, zobozdravniške operacije z največi varovanjem bolečin dovršuje, umetne zobe in ujedala iz najboljše tvarine po najpotrjeni ravnavi izdeluje in namenu primerno stavi brez vse bolečine.

Novice, 1871

PRED 50 LETI

DECE! DECE! DECE!

G. Risler piše v pariškem časopisu »Le Radical«, da dolguje vsak Francoz, ko pride do gotove dobe, Franciji troje otrok. To je njegova dolžnost, kakor je njegova dolžnost, da vrši vojaško službo in da plačuje davke. Ako kdo tega ne more, mora plačati odškodnino, oni pa, ki bodo imeli več otrok, bodo dobivali od države podporo za vzdrževanje svojih otrok, kolikor jih je več od trojice. Le na ta način bi se Francija mogla rešiti nevarnosti depopulacije.

Jutro, 1921

PRED 20 LETI

PRIPADNIKI LJUDSKE MILICE NOSIJO GUMIJEVKE

Pred dnevi uvedena novost, da pripadniki Ljudske milice nosijo pri opravljanju službenih nalog gumijevke, je pri delu naših ljudi izzvala precejšnja razpravljanja. Uvedba gumijevk ne pomeni ničesar novega in nesprejemljivega, saj nosijo gumijevke varnostni organi v vseh kulturnejših državah. Pripadnikom Ljudske milice so bila dana ob uvedbi natančna navodila, kdaj smejo gumijevke uporabljati. Po tem navodilu pripadnik Ljudske milice ne sme gumijevke, prav tako kot orožja, rabiti prej, ko je na vse druge načine skušal odbiti napad na sebe, vzpostaviti javni red in mir, obvarovati državljane, preprečiti družbi nevarna in kazniva dejanja ter očuvati imovino. Za vsako zlouporabo in samovoljo bodo pripadniki Ljudske milice klicani pred najstrožjo odgovornost. Naših delovnih in poštenih državljanov uvedba gumijevk ne moti.

Slovenski poročevalec, 1951

ODMEVI

KAČE ZA KONJIČKA

Še danes, po šestdesetih letih, se prav živo spominjam...

Bilo je v letu 1912, ko je izšel razpis za lov na modrase in gade, katerih se je razpaslo po naših krajih precej. Za vsako glavo dobi prinesitelj po eno krono. »Hm, malo neroden posel in nevaren, ta lov na strupeno golazen,« so rekli starejši ljudje, vendar je katerega le premagala skušnjava, da se ga je lotil. »Hm,« je rekel moj oče, »če bi bil lov na slepca, bi šel, ne rečem, na modrasa pa že ne grem, na to sakralonsko dušo, ne in ne, zadosti da sem enkrat bežal pred to pošastjo, ki se je gonila z eno drugo kačo.« Vsa taka in podobna ugibanja pa niso splašila takratne muhaste mularije. Pokazati smo hoteli našim starejšim, da se prav nič ne bojimo, in z vso pozornostjo smo se lotili lova na modrase. Ni ga bilo po naši gmajni kamna pa tudi ne večje skale, katero ne bi bili prevrnili, in pod marsikatero je bil modras zvit v klobčič. Urno smo ga pritisnili s pripravljeno rogovilo, potem pa brž vzeli v roke popkarico, to je nož, kateri je bil pripravljen nalašč za rezanje gadovih glav. To je bilo ponosa po opravljenem delu ter veselja, a ob vsem tem smo pozabili na naše krave, katere je nemalokrat izgnal poljski čuvaj iz kake detelje, žita ali krompirja po ogradah in jih s ponosom gnal v vas, kar je povzročilo, ko smo prišli domov brez krav, izredno hudo uro. Nakar smo za trdno obljubili, da ne bomo več lovili modrasov ter rajši pazili na krave.

Ja, kdo bi se bil držal te obljube našim staršem, ko pa se nam je ta lov na golazen vcepil v pravo strast in tako so bili žegni po riti kmalu pozabljeni, krave pa so še naprej rinile v škodo.

Vesel je bil naš takratni nadučitelj, ko smo mu s ponosom nosili odrezane glave gadov in modrasov, katere je sproti polagal v steklene posode s špiritom, a obenem nas je skrbno svaril pred nevarnostjo gadovih pikov in nam celo svetoval, naj opustimo ta nevarni posel, ker smo še premladi za te vrste pustolovščine, a mi smo kljub vsem svarilom učitelja in naših starišev nemoteno hodili z rogovili ob preskah ter preobračali kamenje in skale.

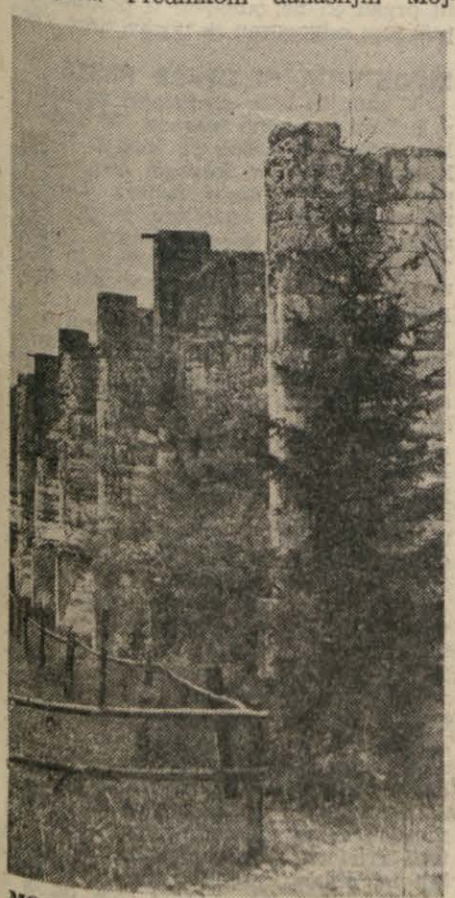
Nekako v sredini julija, proti avgustu, postanejo samice modrasov bolj močnega života. Pogruntali smo, da so to samice in da so breje. Sam vrag je v mulariji; ko smo ji odrezali glavo, je eden bolj korajžnih stopil na brezglavo modrasovko in kot za stavo so pričeli iz nje lesti večji ali manjši modraski, v največje veselje nas vseh. To bo zaslužka! Nesli smo tudi glave teh mladih v šolo. Tudi te je vrgel nadučitelj Dolgan v špirit, a pripomnil, da

Vaš kraj v našem zrcalu

Mojstrani obnovili cementarno. Mojstrančani so spet proti, saj se še predobro spomnijo, da je segal prah do vrha gore. Ni jim mar, da je bil mojstranski cement pred vojno znan po vsem svetu. Cementarne pa v Mojstrani bržkone ne bo, že zato ne, ker so zaloge krede, ki je ena izmed osnovnih surovin za izdelovanje cementa, premajhne.

VOSU VOSLA JAHA

Mojstranski fužinarji so bili neugnano ljudstvo. Državni tožilec v Ljubljani se je pogosto pritoževal, da nobena kazen ne zaleže, še sramotno jahanje na oslu skozi vas so vzeli za šalo. Kaznovani fužinar je moral osla jahati narobe, obrnjen proti repu, v rokah je moral držati oslov rep in kričati: Vosu vosla jaha. Prednikom današnjih Mojstrancev pa se je zdela takšna kazen imenitna zabava.

MOGOČEN SPOMIN NA CEMENTARNO: Na začetku doline Vrat še stoji 152 mogočnih stebrov, po katerih so bile pred vojno speljane kilometer dolge rake. Po rakah je tekla voda, ki je poganjala turbino. Mogočno napravo za dotok vode so morali postaviti zato, ker domačini niso hoteli odstopiti zemljišč, po katerih bi lahko speljali vodo v cevi.

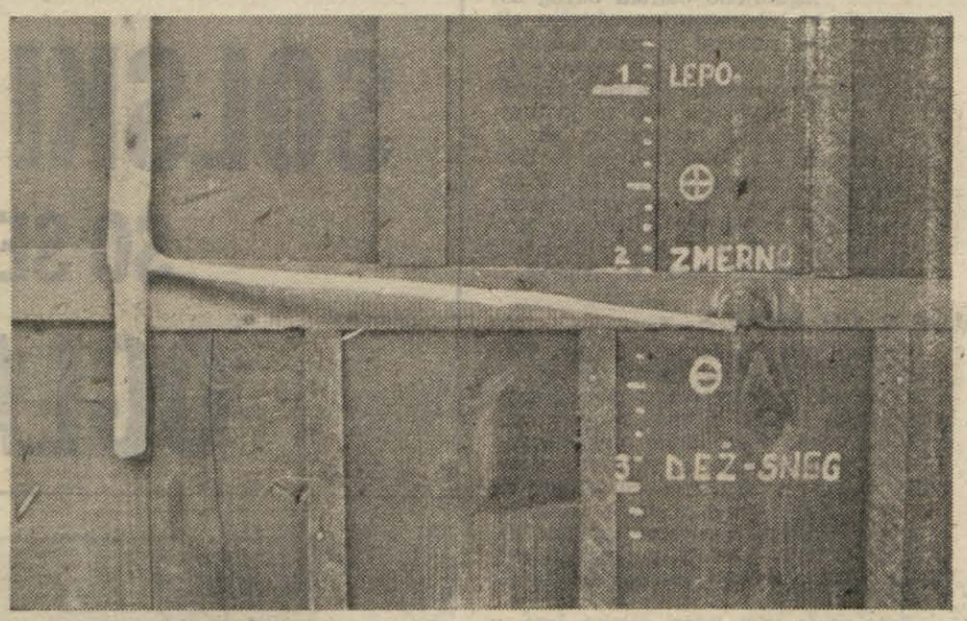
RDEČI KRIŽ TRIGLAVA

Mnogi hodijo uživat lepote triglavskega pogorja. To pa je včasih tudi nevarna reč. Kadar se pripeti nesreča, priskoči na pomoč osemnajstčlanska gorska reševalna služba. Sestavljajo jo Mojstrančani in Dovžani, sami odlični plezalci. Najstarejši gorski reševalec je triinšestdesetletni Janez Brojan, najmlajši pa je Janez Brojan, njegov sin. Težo reševanja nosijo seveda predvsem mladi, stari od dvajset do trideset let. Po poklicu so reševalci večidel železarji.

Ko dobe obvestilo o nesreči v gorah, se zbero v najkrajšem času. Pot od Aljaževega doma do Kredarice, za katero je sicer potrebno šest ur, pretečejo v skopih dveh urah. Na pot se odpravijo tudi ponoči, v nevihtnem vremenu, kadar sneži. Pravijo, da ni težko prinesti ponesrečenca s Kredarice v dolino, težko pa je spraviti ponesrečenega plezalca iz stene. Letos so mojstranski reševalci reševali dvanajstkrat. Kadar se v gorah pripeti nesreča, je vsa Mojstrana na nogah. Vsi so pripravljeni pomagati, sodelovati. Biti gorski reševalec je velika čast, mladim fantom je veliko do tega, da bi slej ko prej tudi sami postali pogumni in drzni gorski reševalci.

MOJSTRANSKA SLIKARJA UPODABLJATA PLANINE

V Mojstrani je vse v znamenju gora. Tudi domača slikarja se jim nista mogla odreči. Prvi je upokojenec Zdravko Kotnik, ki je bil včasih pleskar. Pred sedmimi leti pa je postal član jeseniškega društva Dolik. Imel je že pet samostojnih razstav. Eno izmed njih si je ogledala tudi srbska pisateljica Desanka Maksimović, ki mu je napisala v vpisno knjigo: »Človeku, rojenemu v teh čudovitih krajih, ni težko postati slikar. Kdor se je že od otroštva opajal z lepoto snega, z lepoto slovenskih alpskih pašnikov, je moral enkrat spregovoriti s tako odločnimi barvami.« Zdravko Kotnik najraje slika jesenske in zimske gorske motive. Gre mu za čimvečjo podobnost z naravo. Njegove slike kupujejo domačini, pa tudi tujci, zlasti Nemci, Holandci in Amerikanci.

DOMAČI BAROMETER: Narejen je iz jelovega lesa. Zadostuje vrh z vejo, a mora biti narobe obrnjen. Dobro deluje le, če je pritrjen na leseno podlago, če je pod streho in na severni strani. Domači barometer, ki ga je izdelal Jože Pavlovčič, nima rad dosti sonca.

Slikar samouk je tudi Jože Pavlovčič, ki je sicer po poklicu mizar. Tudi on najraje slika planinske motive. Slike je prodal že v Ameriko, v Avstralijo in v Nemčijo. V Savski dolini pa menda skoraj ni hiše, kjer ne bi imeli njegove slike. Pri srcu so mu zlasti romantični motivi.

VRTILJAK

● Najstarejša Mojstrančanka je Lenka Pečar Skmavčeva. Stara je 96 let. Še dobro se spominja, kako je kot sedemnajstletna punca pomagala postavljati mojstransko cementarno. Moža ji je umrl pred 16 leti. Tri sinove pa je izgubila med zadnjo vojno, enega v Dachauu, drugega v Begunjah, tretjega na Golniku. Do lani je še lahko hodila, sedaj pa pravi, da je noge ne drže več. Zanjo skrbi vnukova žena. Lenka jo zelo pohvali, kako skrbna in ustrežljiva da je.

● Najstarejša mojstranska hiša je Španova hiša. Na zidu je napisana letnica 1741, leto njene prenovitve, v sobi s freskami pa so odkrili še dosti starejšo letnico: 1307. Na zunanji steni hiše je naslikana sončna ura, ki jo bodo sedaj obnovili.

● Daleč naokrog je znan mojstranski De Gaulle. Tako pravijo enainsedemdesetletnemu Janezu Kotniku, ki se gre sicer turističnega posredovalca. Za De Gaulla so ga krstili francoski turisti: je namreč zelo velik in na las podoben slavnemu generalu.

● O svojem kraju pa največ ve triinsedemdesetletni Miha Ancelj — Tileš ov Miha. Temeljito je raziskal zgodovino svojega kraja in jo popisal na tristo tipkanih straneh.

● Leta 1911, ko je bil Miha še otrok, je bilo v Mojstrani ljudsko štetje. Pri njihovi hiši, pri Tileševih, so imeli tedaj na hiši številko 11, pri hiši je bilo 11 otrok, v hlevu 11 govedi, 11 ovc, 11 prašičev in 11 kur. Gosposka se ni mogla načuditi čudnemu naključju enakih številk.

● Mojstrančani so videli prvo žensko oblečeno v hlače, leta 1908. Bila je to turistka, ki se je odpravljala v gore. Vzbujala je vihar začudenja delavcev in otrok.

● Mojstrana je tudi rojstni kraj najbolj znanih smučarjev. Doslej so imeli kar osemnajst smučarjev, ki so bili državni prvaki ali pa so tekmovali na olimpiadah. Najbolj slaven mojstranski (in slovenski) smučar pa je bil prav gotovo eden najboljših skakalcev srednje Evrope Janez Polda.

● Prve analfabetske tečaje so imeli v Mojstrani že od leta 1750 naprej. Udeleževali so se jih samo moški, plačati pa so morali po 20 krajcarjev.

● Mojstrančani so večidel zaposleni v jeseniški železarni, nekateri pa tudi v dveh domačih obratih. Zanimivo je, da v lesnem obratu izdelujejo steze za avtomatska kegljišča in jih montirajo po vsej Jugoslaviji.

JANEZ KAJZER

---

ni sigurno plačilo za glave teh nedogojenih modraskov.

Ves ta čas se nam na tem lovu ni nič hudega zgodilo. Bilo je pa neke vroče nedelje, ko jo je eden najbolj korajžnih skupil. Bil je na lovu sam, imel je že v precepu precej močnega sivega modrasa, ko mu je nekaj spodletelo, pa ga je modras vsekal v roko, da je komaj prišel od strahu in slabosti domov. Sam se je po roki skrbno obvezal s kosom motvoza, ki ga je imel za vsak slučaj vedno pri sebi. Korenina muhaste mularije tako hitro ne ugasne, in tako se je po nekaj dneh tudi ta srečno izlizal. Popoldne tisto nedeljo smo se mi drugi lotili tistega velikega modrasa. Še vedno je čakal pod skalo, ga zmagoslavno zvlekli ven, mu z vsem slovesom odrezali glavo ter jo nesli zvečer nesrečniku. Bila je največja od vseh glav, katere smo do tedaj dobili od modrasov.

Čas tistega poletja se je nagibal h kraju. Naše škatlice od žvigalic so polagoma, ko smo gnali krave domov, postajale bolj prazne. Nič čudnega, pozimi smo povečini vso gadjo golazen, srečen je bila trebuholazec, kateri je še ostal.

Naš nadučitelj Josip Dolgan, ki je sprejemal nalovljeni plen, ga je odposlal na pristojno mesto in dvignil tudi plačilo. Nekoliko smo bili presenečeni ob sporočilu, da za navadne kače ni plačila. Tudi za tiste male modraske ga ni bilo. Plačilo se je dobilo edino za gade oziroma pristne modrase. Naneslo mi je celih 25 kron, se pravi 25 modrasov je bil moj delež našega plena. In to so bili takrat prav lepi denarci.

ANDREJ MIKLAVČIČ,
Ljubljanska 30, 66230 Postojna

ZAUPAJ SE MI

TT se je v zadnjih dveh letih zelo izboljšal. Prinaša veliko zanimivega in tehtnega branja (celo več kakor VUS) in ga zato redno berem. Včasih preberem tudi Helenino rubriko »Zaupaj se mi«. V njej si ljudje z raznimi problemi iščejo nasveta, toda očitno je, da tu in tam pišejo Heleni tudi takšni posamezniki, ki jih sploh ne žuli noben problem, marveč se hočejo samo pobahati s svojimi spolnimi bravurami. To samo po sebi ni nič slabega, ni pa prav, če Helena vsak »masten« in problemsko sploh nevažen detajl tudi objavi in ga obenem »igrivo« komentira. To velja zlasti za tisto, kar je v predzadnji številki objavila pod naslovom »Ali smem tako«.

P. LEVEC, Ljubljana

TRIGLAV: TUDI NAJVIŠJE SMETIŠČE

Popolnoma soglašam z novinarjem Hermanom Voglom, da je postal Triglav zares neprijetno smetišče. Tisto nedeljo pred vašim pohodom sem bil s hčerjo na Triglavu. Bilo je pravo pravcato romanje, da si komaj prišel na vrsto pri vpisni knjigi. Ko je bilo tudi to za nama, sva s hčerjo sedla v zavetrje, tja, kjer se začenja spuščati pot proti Doliču, in opazovala vrvež okoli stolpa. Hči je prišla na misel, da bi štela, koliko planincev bo prišlo v eni uri na vrh. Naštela sva jih 52 in ob tem napravila manjšo zanimivo statistiko. Skrbno sva opazovala, kam dajejo ljudje prazno embalažo — in bila sva ogorčena. Le pri enem samem planincu sva opazila, da je spravil prazno vrečko »dvojnega c« v žep nahrbtnika, vsi drugi so ostanke preprosto pustili pasti od sebe. Krona vseh pa so bili trije mladeniči, ki so prinesli s seboj tri steklenice piva, jih spili na dušek in jih potem na povelje enega izmed njih raztreščili na skali, da so drobci leteli na vse strani. Nisem si mogel kaj, da ne bi nadrl nadebudnikov, pa so se mi ti trije in tudi drugi obiskovalci le posmehovali. Zares me ne čudi, da je vaša skrinjica že dolgo brez pokrova, ki ga gotovo ni odnesel veter ...

JURE SNOJ,
Ljubljana

NA DURMITORJU DIŠI PO SMODNIKU

Morda bi bilo ob snemanju filma o legendarni Sutjeski vendarle pametno povprašati, kdo bo vse to plačal. Saj imamo za seboj še Neretvo z neporavnanimi računi, in menda še zdaleč ne tako briljantnim finančnim uspehom, kot so ji ga ustvarjalci zagotavljali. Najbrž bi ta vprašanja bralce bolj zanimala kot osladnosti o solznih vijoličastih očeh slavne Liz, ki je trepetala, da se Burtonu pri snemanju ne bi kaj pripetilo ...

GREGOR POLJANŠEK,
Ljubljana

SPET: »ZA MLADINO PREPOVEDANO«?

Omenili ste, da ste povprašali strokovnjake, kaj menijo o prepovedi nekaterih filmov za mladino. Pisana pa leta odgovorov izraža precej dvomov, nekatera mnenja pa so si povsem nasprotna. Ne razumem, kako lahko strokovnjaki na isto vprašanje dajejo diametralno nasprotujoče si odgovore. Če so res strokovnjaki?

KSENIJA LOTRIČ,
Maribor

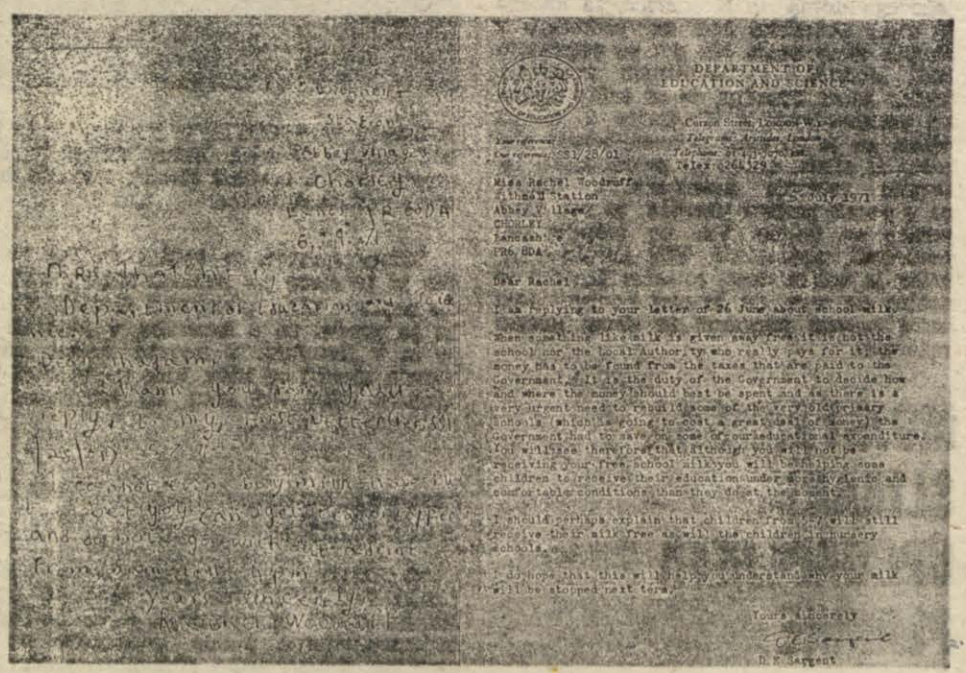
Ko sem hodil jaz v šolo, v gimnazijo — od tega je že skoraj štirideset let — nam sploh niso dovolili hoditi v kino. Prepovedoval ni zakon, ampak šola. Ne bi rekel, da smo kaj posebnega zamudili ...

FRANC VIDENŠEK,
Celje

POSEBNI DOPIS IZ LONDONA

ŠOLSKI ZVONCI SO SE SPET OGLASILI

Ministrica za prosveto gospa Thatcher prejema te dni taka pisma celo od otrok, kakor je pismo na levi strani. »Draga gospa Thatcher, ministrstvo za prosveto in znanost. — Hvala za odgovor na moje prvo pismo. Zdaj si ne morem niti kupiti mleka, stavim pa, da vi lahko dobite čaj ali kavo in vam ni treba potrpeti brez skodelice pijače od osmih zjutraj do štirih popoldne. S spoštovanjem — Rachel Woodruff.« Uradni odgovor se glasi: »Kadar je mleko ali kaj podobnega zastonj, v resnici ne plača zanj ne šola ne občina. Denar je treba vzeti iz davkov, ki jih prejema država. Država mora odločati, kje in kako bo najbolje potrošila denar. In ker je nujno treba prezidati nekaj zelo starih osnovnih šol (in to bo veljalo dosti denarja), je morala država nekaj prihraniti pri svojih izdatkih za šolstvo. Četudi ne boš več prejemala mleka v šoli zastonj, boš uvidela, da boš s tem pomagala nekaterim otrokom, da bodo deležni izobrazbe v bolj higienskem in udobnem okolju, kakor doslej. Morda bi ti moral pojasniti, da bodo otroci od 5. do 7. leta še naprej prejemali mleko zastonj, in to velja tudi za otroke v predšolskih vrtcih. Upam, da boš zdaj bolje razumela, zakaj ne boš več prejemala mleka v prihodnjem semestru.«

Petletna deklica je držala palec v ustih, v drugi roki pa šopek cvetja, s katerim ni vedela, kaj početi, in se je izgubljeno ozirala okrog sebe. Šopek je bil namenjen učitelju ali učiteljici, tisti neznani in morda strašni osebi, ki bo odslej poleg mamice in očka usmerjala njeno življenje. Sredi vrveža prvega šolskega dne se je majhen deček oklepal matere, ki ga je prvič pripeljala v šolo. In tako je bilo v začetku septembra po vseh 38.000 šolah v Britaniji, ko so se prvošolcem odprla šolska vrata. In ne samo v Britaniji, ampak tudi v Franciji, Nemčiji, Sovjetski zvezi, pri nas in drugod...

OD 5. DO 15. LETA

Šole v Britaniji, to je v Angliji, Walesu in na Škotskem, imajo precej veliko svobodo pri določanju in oblikovanju učnega načrta in zato se je v zadnjih letih zelo razmahnilo proučevanje in eksperimentiranje z raznimi metodami pouka in predmeti. Spodbudo za to dajejo šolski sveti in razne organizacije, a tudi sklep prosvetnih oblasti, da v šolskem letu 1972-73 podaljšajo obvezno šolanje za eno leto, od 15. do 16. leta.

Zato se je tudi letos šolsko leto v Britaniji začelo sredi splošnih razprav o najpomembnejši šoli — osnovni šoli. Ali naj bo pouk v njej »progresiven« ali »po starem«? Ali naj učitelji takoj začno vtepati petletnim dečkom in deklicam branje in pravopis v glavo ali ne? Ali naj bo ozračje »formalno« ali »neformalno« — ali naj učitelj sedi za mizo na katedru in piše s kredo na tablo ali pa naj »gre med učence«, se pomeša mednje in si pridobiva njihovo zaupanje?

Ta razprava se ni končala letos in se ne bo končala prihodnje leto, ampak bo trajala še dolgo, dokler ne pridejo na vrsto nove pedagoške zamisli, novi prijemi, ali pa dokler se pedagogi ne vrnejo k »stari šoli«.

OD 5. DO 11. LETA

Na srečo si skoraj pet milijonov britanskih osnovnošolcev, ki so se tudi letos nagnetli v šole, ni dosti bilo glave zaradi usode oziroma učnega načrta, ki so jim ga skuhali pedagogi. Že od nekdaj velja v anglosaškem svetu za temelj šolske učenosti »načelo treh R« — Reading, Writing, Rithmetic — ali po naše: branje, pisanje, računstvo. Poleg teh predmetov so seveda še drugi: angleščina, glasba, umetnost in ročno delo, prirodopis, zgodovina in zemljepis. Veronauk je za vse šolarje, razen če njihovi starši ne želijo, da otroci ne hodijo k veronauku.

Od pokrajine do pokrajine se učni načrti razlikujejo, ker je šola močno decentralizirana, vendar so omenjeni predmeti vendarle temelj, na katerem gradijo posamezne šole. Še večja raznolikost pa vlada v metodah pouka in pedagoških prijemih. Posebne težave povzroča osnovnošolcem angleščina, ali bolje rečeno, knjižna angleščina in pravopis — nesrečni »spelling« — zakaj angleščina ni v tem pogledu težavna samo za tujce, ampak tudi za rojene Angleže. Pred nekaj leti so začeli v osnovne šole uvajati za pouk pravopisa fonetično abecedo, ki je zelo olajšala delo učiteljem. Angleškim otrokom se zdi historična pisava angleščine prav tako nelogična kakor tujcem, kar zgovorno dokazujejo šolski spisi.

Posebno pozornost pa začenjajo že v osnovni šoli posvečati prostim spisom, obnovam in govorništvu — skratka izražanju. In zato so Angleži na splošno dobri govorniki, čeprav morda še potem naredijo kako napako pri pisanju. Izgovor je izredno pomemben, zakaj navzlic vsem družbenim reformam in večji enakosti je človekov izgovor izkaznica — v Britaniji bolj kot v katerikoli drugi deželi.

V RAVNATELJEVI SENCI

Šola v Britaniji — predvsem osnovna šola — je decentralizirana vse tja do ravnatelja ali ravnateljice. Tam se decentralizacija odločno neha, ker je ravnatelj skoraj neomejen vladar.

Konec zimskega semestra letos je bil v neki šoli v Britaniji sestanek učiteljev, na katerem so izdelali učni načrt za petošolce. Ravnatelja so »povozili«, a je dejal, da ne misli, da bi njegov ugled zato trpel. Tudi učitelji in učenci niso svoje »zmage« jemali kot zmago nad ravnateljem.

Toda tak ravnatelj je še zmeraj bela vrana. Ravnatelj namreč ni dolžan posvetovati se z učiteljskim zborom. Lahko se z njim posvetuje ali ne posvetuje. Nihče ga ne more k temu prisiliti. Zelo zgovorno je vprašanje, ki ga je na tečaju londonskega prosvetnega oddelka dobil bodoči ravnatelj. Vprašanje se je glasilo: »Imenovali so vas za novega ravnatelja. Ugotovili ste, da v vaši šoli že osem let ni bilo učiteljskega sestanka. Kaj boste storili?«

To vprašanje dosti bolje odkriva stanje na šolah kakor omenjeni primer o demokratičnem ravnatelju — pravijo poznavalci britanske osnovne in srednje šole.

29.000 ravnateljev državnih osnovnih in srednjih šol — med njimi je 12.000 ravnateljic — odloča o organizaciji in učnem načrtu na svojih šolah in skrbi za to, da se njihove odločitve izvajajo. Odgovorni so za stike s starši in javnostjo. Oni pritiskajo, če je treba, na krajevne prosvetne ustanove ali na šolske odbornike. Oni sprejemajo otroke v šolo in pazijo na to, ali otroci tudi hodijo k pouku. Oni odobravajo izdatke za knjige in drugo šolsko opremo. (Knjige, zvezki, pisala in celo barvice in druga učila so zastonj.) In celo sami v različni meri — glede na šolsko območje — jemljejo v službo učitelje. V angleških šolah združenja učiteljev in staršev nimajo nobene izvršilne oblasti. Zato ni čudno, če številni starši, predvsem učitelji menijo, da položaj šolskega ravnatelja v Britaniji v drugi polovici dvajsetega stoletja preveč diši po devetnajstem stoletju.

NEZADOVOLJNI UČITELJI

Starši so nezadovoljni, ker nimajo kaj odločati pri vzgoji svojih otrok, in so celo nezaželeni, če prevečkrat prihajajo spraševat v šolo. Prevečkrat pomeni že, če se prikažejo več kot dvakrat ali trikrat na leto, da bi govorili z učiteljem ali celo ravnateljem. Tedenskih govorilnih ur z učitelji ali ravnateljem tu ne poznajo.

Še bolj pa so seveda nezadovoljni učitelji, ne samo zato, ker nimajo o čem odločati, razen če ravnatelj po naključju ni »demokratičen« — takih pa je malo — ampak tudi zato, ker jim neuklonjen ravnatelj lahko temeljito zagreni življenje. Če zadosti določenim formalnostim, jih lahko celo odpusti ali jim tako meče polena pod noge na šoli, da sami odidejo. Šolski sluge so neprimerno bolj zaščiteni pred samovoljno odpovedjo kakor učitelji, trdi Christopher Price v tedniku »New Statesman«.

To je moral ugotoviti ob nedavnem primeru mladega učitelja Searlea na osnovni šoli v londonskem East Endu. Zadeva je letos junija dvignila dosti prahu in o njej je pisal skoraj ves britanski tisk. Večinoma se je postavil na stran mladega učitelja.

NE POJ PREPOVEDANIH PESMI!

Mladi učitelj Searle je bil idol svojih učencev. Pridobil si je njihovo zaupanje in ljubezen tako, da jih je spodbujal k iskrenemu izražanju doživetij in čustev. Bera je bila bogata. Polagoma se je nabralo za nekaj zvezkov pesmi, ki so jih zložili učenci. Nekatere je objavil dnevni in tedenski tisk in so marsikoga pretresle. Ponovno so dokazale, da se odrasli — starši, učitelji in pedagogi — motijo, če mislijo, da jih otroci ne opazujejo, ostro opazujejo, a tudi sodijo.

In prav te pesmi so postale usodne za mladega učitelja. Ravnatelj je zvedel, da misli Searle objaviti pesmice svojih učencev. Ostro mu je prepovedal, da bi jih objavil, toda Searle je to kljub temu storil. Sredi demonstracij učencev in vznemirjenosti javnosti je naposled ravnatelj le slavil Pirovo zmago. Searle je zapustil šolo.

Za mlade učitelje, kot so Searle in njemu podobni, je to ponavadi osebna tragedija. Čeprav odpust ali odhod z ene šole ne pomeni, da ne smejo poučevati drugod, v praksi zelo težko dobijo primerno novo zaposlitev tudi zaradi šolskih inšpektorjev, ki ponavadi potegnejo z ravnateljem.

»Zato ni spodbude, da bi učitelji eksperimentirali z novimi zamislimi in jih preizkušali,« ugotavlja Christopher Price v »New Statesmanu«. »Lažje je, če je človek previden, ponavlja naučene lekcije in hodi domov ob štirih popoldne.«

ZAHTEVE PO REFORMI

Vsaj s treh strani je čutiti pritisk, da bi nekoliko omejili oblast ravnateljev. Neki poslanec je na lastno pobudo predlagal v parlamentu, da bi ravnatelje postavljali za določeno dobo, nato pa z njimi obnavljali pogodbo. Zdaj je ravnatelj »nepremakljiv«, razen če ne zagreši zločina. Ne pomnijo, da bi kakega ravnatelja odstavili ali mu odpovedali zato, ker je bil slab ravnatelj.

Pritisk prihaja tudi od Nacionalne zveze učiteljev, ki predlaga ustanovitev učiteljskih svetov, v katerih bi bil ravnatelj po uradni dolžnosti sicer član, ne bi pa imel toliko pooblastil. Učitelji vztrajno zahtevajo, da bi ti sveti imeli ne samo posvetovalen glas, ampak da bi resnično odločali o pouku, o organizaciji šole, o šolskih financah in o odnosih s starši, ki so zdaj slabi.

Tretji predlog pa prihaja od Nacionalne zveze šolskih odbornikov, ki zahtevajo za svoje odbore glavna pooblastila za odločanje v šolskih zadevah.

V Britaniji je menda samo ena državna šola, katere ravnatelj trdi, da se je odpovedal vsej oblasti tako, kakor to želijo mladi učitelji. Šola je v Countesthorpeu v Leicestershireu. Odprta je bila šele lani septembra in že je postala kamen spotike za vse tiste ravnatelje in šolske odbornike, ki bi radi, da bi vse »ostalo pri starem«.

In res, po vseh vidikih, ki so v veljavi v britanskih osnovnih in srednjih šolah, Tim McMullen iz Countesthorpea ni ravnatelj, ker o vseh »političnih« odločitvah razpravlja učiteljski svet. »Polagoma bomo sprejeli v svet tudi zastopnike učencev,« pravi ta revolucionarni ravnatelj. »Jaz sem samo glavni izvršilni organ in ne odločam o politiki, ampak sem odgovoren za upravljanje šole.«

MINISTRICA SI OPEČE PRSTE

V zadnjih letih so izdatki za šolstvo v Britaniji močno narasli. V šolskem letu 1959-60 so izdali za šolstvo 760 milijonov funtov, v šolskem letu 1968-69 pa že 1850 milijonov funtov. Tako izredno povečanje izdatkov je posledica večjega števila osnovnošolskih otrok, večjih zahtev otrok in staršev in pritiska javnosti, da bi se zboljšala raven pouka.

Vzporedno s temi prizadevanji se je v zadnjem desetletju potrojilo število študentov, ki se bodisi na učiteljiščih ali na univerzi pripravljajo za učiteljski poklic. Pred dobrimi desetimi leti jih je bilo 42.000, zdaj že okrog 130.000. Izdatki za šolanje učiteljev znašajo zdaj pet odstotkov. Hkrati se je zmanjšalo število razredov z več kot s štiridesetimi učenci. Odstotek takih razredov v osnovni šoli se je zmanjšal od 17,8 leta 1959 na 9,5 leta 1960.

V Angliji in Walesu so v glavnem tri vrste šol. Največ je državnih šol, ki se v celoti vzdržujejo iz javnih sredstev. Za njimi so tako imenovane »prostovoljne«, to je zasebne šole, pogosto krat v rokah raznih verskih skupnosti, ki prejemajo državno pomoč, in naposled popolnoma neodvisne šole, ki tudi prejemajo določeno pomoč.

Raznolikost je torej velika in po mnenju nekaterih pedagogov z njo vred tudi krivičnost. Zato so laburisti, ko so bili na oblasti, začeli uvajati tako imenovani enotni tip srednje šole, da bi z njo odpravili glavne neenakosti šolstva, podedovane iz preteklosti. Konservativci, ki so zdaj na oblasti, so bili od vsega začetka proti takemu tipu srednje šole in jo zdaj na vse kriplje zavirajo. Pri tem imajo nemalo privržencev, ker dosti Angležev še vedno prisega na »elitne« šole, posebno na zasebne, čeprav so med njimi lahko najboljše, a tudi najslabše. Celo revni starši si dostikrat pritrgujejo od ust, da bi lahko poslali sinove in hčere vanje. Skratka, ljudje ne bomo nikoli enaki, zato tudi šole ne morejo biti enake — je še vedno filozofija velikega dela Angležev.

In še nekaj je skupnega številnim angleškim staršem: prepričanje, da je treba v otrokovo izobrazbo čimveč investirati, in to v najbolj zgodnji mladosti. Zato se vsakdo trudi, da bi spravil svojega otroka v predšolske otroške vrtce, ki jih je dosti premalo in so zastonj. Tisti pa, ki zmorejo, jih pošiljajo v zasebne ustanove, kjer morajo seveda plačati.

Konservativna vlada obljublja široko potezno zidavo novih šol v prihodnjih letih, toda ministrica za prosveto gospa Thatcher se je lani zamerila marsikateri revni družini, ko je v šolah ukinila zastonj mleko za učence, stare več kot sedem let, razen za take, ki dokažejo, da so »dovolj« revni.

V številnih, revnejših delih države, posebno tam, kjer je velik odstotek brezposelnih, pa so nekateri občinski odbori na svojo roko še naprej dajali in še vedno dajejo zastonj mleko vsem osnovnošolskim otrokom. To ni bilo všeč odločni ministrici in je dosegla, da je konservativna večina v parlamentu sprejela zakon, ki med drugim ukinja »zastonjkarsko mleko«. Tako je ministrica prišla v neposreden spopad s številnimi krajevnimi dejavniki, ki trdijo, da ministrica nima pravice vtikati nosu v krajevne zadeve, posebno če občine krijejo stroške za mleko iz svojih dohodkov. Toda ministrica je trmasta. Za zabavo je poskrbel neki šolski svet na Škotskem, ki je začel dajati v mleko po nekaj čokolade in ga razglasil za kakao, češ, zakon govori o mleku, ne o kakau. Pravniki še niso povedali svojega mnenja, tisk pa je trmasti ministrici že svetoval, naj ne bo preveč trmasta.

BOŽIDAR PAHOR

TE DNI PRED 54 LETI

DVAKRAT IZGUBLJENI DIAMANTI

Te dni leta 1917 se je z dragocenim tovorom diamantov potopil parnik Elisabethville; čez 11 let se je začel razburljiv lov na mamljivih 13.000 karatov

ITALIJANI SI UTIRAJO POT DO POŠTNE KABINE: svetovno časopisje je iz dneva v dan poročalo o napredovanju velike akcije — iskanja dragocenih kongoških diamantov

September 1917, sredi najhujšega podmorniškega vojskovanja.

Elisabethville, parnik z nosilnostjo 12.000 BRT in 200 potniki ter tovorom kavčuga, začimb in slonovine, plove iz belgijskega Konga proti Evropi. Kot že tolikokrat. Vendar sta tokrat dve razliki. Prvič, matično pristanišče Envers je v rokah Nemcev, zato je cilj potovanja London. Drugič, med prtljago so štiri škatle, nič večje od škatel za cigare, za katerih vsebino vé le drugi častnik, ki zamenjuje bolnega kapitana. Škatle so zavarovane za 100.000 šterlinških funtov; v njih je dobršen del kongoške diamantne »letine« — za kakih 13.000 karatov dragih kamnov.

Zgodilo se je na predzadnji etapi, ko je **Elisabethville** že plula proti francoskemu pristanišču Havru. Kapitan, ki je bil že okreval, se je odrekel spremstvu rušilcev; v vodah, kjer mrgoli nemških podmornic, se čuti sam varnejšega. In nekega dne ob pol enih lahkoverno uboga radijsko sporočilo, ki zahteva, naj obpluje otok Belle-Ile. In na tej poti, ki mu jo je bil predlagal sovražnik, ga je zadel torpedo naravnost v sredo ladje.

Eksplozija v strojnici je ubila štirinajst kurjačev in mehanikov. Ostali člani posadke in potniki so imeli dovolj časa, da so se vkrcali v rešilne čolne. In tedaj se je iz vodá prikazala nemška podmornica. Pokrov na mostičku se je odprl in častniki so z močnim nemškim naglasom zahtevali od Francozov, naj jim povedo, v katerem čolnu je kapitan. Potem je stekel med poraženčem in zmagovalci kratek pogovor:

»Kakšen tovor prevažate?«

»Začimbe.«

»Vaši dokumenti?«

»Ostali so v blagajni v moji kabini.«

Vtem je **Elisabethville** že šla na dno. Podmornica je kmalu prav tako izginila v vodah, z otoka, pozneje še z obale, pa so brodolomcem prihiteli na pomoč.

In zvečer ni nihče več mislil na diamante.

Ko se je po premirju, podpisanem leta 1918, zvedelo, kakšen tovor je v resnici prevažala **Elisabethville**, se je vseh iskalcev zakladov lotila vročica. Opirali so se predvsem na poročila treh svetilnikov, iz katerih so svetilničarji opazovali tragedijo belgijskega parnika. Toda pri še tako natančnem vsklajevanju razdalj se je izkazalo, da je treba prebrskati vsaj tri kvadratne milje vodnega prostranstva.

Povrhu so pomorski zemljevidi kazali, da se globina morja tod suče med 75 in 80 metri. Tako globoko pa skafandristi niso mogli delati. Zato je iskanje potopljenega zaklada do leta 1926 zaspalo.

Tedaj pa se je na daljni genoveški obali zgodilo nekaj pomembnega. »Commendatore« Giovanni Quaglia, častnik majhnega brodovja tankerjev, čokat zagnan pustolovec, si je vtepel v glavo, da bo s svojimi izumi spravil na površje zaklade, ki jih je pogoltnilo morje. Z vsega sveta je povabil na svojo 300-tonsko ladjico pomorske inženirje in strokovnjake za dvigovanje ladij; novo ime nekdanjega minolovca **Macbeth**, zdaj prekrščenega v **Artiglio** (Krempelj), bo kmalu zaslovelo po vsem svetu.

»Commendatore« se je najprej lotil parnika **Washington**. Z novimi skafandri, pravimi jeklenimi pošastmi, so se njegovi potapljači igraje spustili sto metrov globoko in dosegli **Washington**. Povabljenci so bili prepričani: kmalu so ustanovili družbo SORIMA (družba za dviganje z morskega dna), ki ji je živahni Quaglia seveda do smrti ostal na čelu. Od italijanske zavarovalnice je za primerno odškodnino dobil pravico do izkoriščanja vseh razbitin, ki so ležale globlje od 50 metrov ob italijanski obali, in kmalu je postal pravi strokovnjak za podvodne raziskave. Eden njegovih prvih velikih ciljev je bil prav zaklad na krovu potopljene **Elisabethville**.

Tako, kot so milijoni francoskih vojakov leta 1914 vzklikali »Na Berlin!«, je junija 1928 devetnajst mornarjev na krovu »Artiglia« vriskalo »Ai diamanti!« — Na diamante! Ladjica se je zasidrala na otoku Belle-Ile, in šef skafandristov Alberto Gianni je bil ves nestrpen, kdaj se bo smel potopiti. »Commendatore« Quaglia je bil pripotoval po kopnem čez Pariz in s seboj privedel človeka, ki bo igral še eno glavnih vlog v bližnji drami.

To je pravnik in zgodovinar Alain Terme, strasten iskalec zakladov, ki je doslej prebrskal že nešteto razbitin, a vselej ostal praznih rok. Toda tokrat se mu le dozdeva, da je na pravi sledi. Zvedel je, kje so diamanti: pošiljavci so škatle zavili v navaden ovojni papir, jih naslovili čisto navadnemu smrtniku, nato pa spravili v navadne poštne vreče — tako so nameravali spet ujati morebitne tatove.

Taktika Italijanov je preprosta: potapljači se morajo prebiti v poštno kabino in prinesti na površje vso pošto. In med starimi premočenimi pismi, ki jih bodo presenečeni naslovniki čez več kot deset let končno le prejeli, bodo gotovo tudi tiste štiri škatle neprecenljive vrednosti...

Že dva meseca pred prihodom **Artiglia** sta dve francoski ladjici po Termovih navodilih s kavljem na dolgi jekleni vrvi prečesavali domnevno področje brodoloma. Z bojo so bretonski mornarji nazadnje označili »najbolj sumljivo« mesto...

Da, vse je bilo nared za Giannija in njegove tri pomočnike.

»Ai diamanti!«

Letovišćarji, ki so se sredi junija že potikali po obalah Belle-Ila, so z začudenjem opazovali nenavadno tujo ladjo, nizko, vso naeženo od škripčevja in raznih drugih naprav, z ogromnim jamborom za dvigovanje težkih bremen. Kapitan francoske ladjice, ki je odkrila potopljeni parnik, je vodil prve operacije. **Artiglio** se je kmalu ustavil sredi morja in njegovi motorji so utihnili.

Gianni zleze v ogromni skafander. Skrbno privijejo težki šlem. In **Vira!** se jeklena pošast navpično pogrezne v sivo zelenkaste vode.

Potapljač je z ladjo povezan prek telefonske žice. Pri slušalki stoji drugi potapljač; kapitanu in posadki bo predajal Giannijeva sporočila, kajti v tistih časih so bili potapljači še močno okorni in jim je bilo treba z ladje pomagati pri manevriranju.

Vsi se prerivajo okrog prisluškovalca; z enim očesom pa opazujejo odmotavajoči se kabel: 50, 60, 70 metrov — dno ne more biti več daleč...

In res, kabel neha polzeti; potapljač je pristal. V slušalki nekaj zapraskota — je Gianni mar že našel razbitino?

Ne! Gianni poroča le o neki skali...

Razočaranje je grenko. Prekipevajoči optimizem se pri teh južnjakih v hipu umakne črnemu pesimizmu. Torej le ne bo šlo tako gladko. Namesto nekaj ur bo treba potrpežljivo iskati nekaj dni, morda celo nekaj tednov.

Zvečer 26. junija se je Gianni, že ves obupan in naveličan, še enkrat potopil.

Spet le podmorska čer?... Ne, tokrat je v globini 75 metrov pristal na gmoti starega železja. Preden je vest sporočil po telefonu, se je najprej dodobra razgledal. In ko so se mu oči privadile teme, ni bilo nobenega dvoma več: stal je na gori zvitega železja.

Gianni se je spoznal na posel. Natanko je opisal, kaj vidi, pripovedoval o razbitini, katere trup je bil videti nedotaknjen, čeprav je bilo vsepovsod naokrog vse polno dokazov o strašnem zadetku torpeda.

Na krovu mrzlično primerjajo ladjedelniške načrte z Giannijevim opisom. Ni več dvoma — tu pod njimi je **Elisabethville**...

In Giani je po golem naključju pristal prav na zveriženem poveljniškem mostičku!

Gianni se dvigne na površje. Po njegovih navodilih spustijo kavlje, s katerimi se **Artiglio** trdno zasidra nad razbitino, da naslednjega dne ne bi bilo treba spet zaman iskati. In naslednji dan se mojster potapljačev spet spusti. Premikajo ga toliko časa, da nazadnje obvisi tik nad mestom, kjer bi morala biti poštna kabina. Nato se Gianni spet dodobra razgleda: pot do zaklada zapirajo štiri velika vretena, ki jih je eksplozija vrgla čez kabino.

Za skafandrista »commendatora« Quaglie je bila igrača, odstraniti vretena: nastavili so razstrelivo in ga sprožili z električnim vžigom. Potem je bilo treba predreti oklep; pri tem so morali hudimano paziti, da nove eksplozije niso bile premočne, kajti poštna kabina je morala ostati povsem nepoškodovana.

Toda Giannijevi fantje so bili strokovnjaki. V dveh dneh so odstranili vretena, nato si pa v nekaj tednih — nagajalo jim je slabo vreme — vtrli pot v **Elisabethville**. Ves svet je mrzlično zasledoval njihovo delo. Časopisje je vsak dan poročalo o podvodnih podvigih, čeprav so bili v bistvu hudo tehnični — in potemtakem hudo dolgočasni. Nato pa:

»Vidim zaboje... Skušal bom enega spraviti ven!«

Na krovu je bilo vse na trnih. Po dolgem in težkem manevriranju so zaboj naposled le spravili iz vode in ga odprli. Ljudem je zastal dih — v zaboju so bile granate za ladijska topova! Še vsa sreča, da so bili Gianni in njegovi pri nastavljanju razstreliva tako previdni...

Nikomur ne gre v glavo, kaj je bilo pičilo belgijskega kapitana, da je spravil v poštno kabino topovsko strelivo. Počasi, potrpežljivo skafandristi nazadnje spravijo iz navrtanega ladijskega trupa vse, kar je bilo v poštni kabini... Tako skrbno so jo počistili, da nazadnje v njej ni ostalo — ničesar več. Toda na krov so poleg nevarnih granat prišli le krhek peresnik, čudovita britev... reči, ki jih je Gianni v svojih jeklenih kleščah, s katerimi je nerodno poprijemal predmete, skoraj strl.

O zakladu pa ni bilo ne duha ne sluha.

Alain Terme si razbija glavo. Belgijski zavarovalniški agenti so mu vendar zagotovili, da je dragoceni tovor v poštni kabini! Gotovo si zgodbe o diamantih niso izmislili, saj so izplačali tistih 100.000 šterlinskih funtov odškodnine.

Francoski zgodovinar odhiti nazaj v Anvers in začne sitnariti. Nazadnje se nekdo spomni, da je kapitan po posebnih navodilih dragocene škatle spravil v svojo blagajno. In zakaj ni kapitan tega prej povedal? Preprosto... že nekaj let je mrtev... Kaj pa drugi častnik, tisti, ki je nadomeščoval kapitana? Le-ta pa je v Kongu...

Tedaj začno po telegrafskem kablu med Anversom in Matadijem potovati dolga pojasnjevanja. Nazadnje je vse jasno: ko je kapitan zbolel, je skrivnost o dragocenem tovoru moral zaupati drugemu častniku; povedal mu je tudi, da mora diamante spraviti v blagajno; častnik pa je zamešal številčno kombinacijo in blagajne preprosto ni mogel odpreti — diamanti so torej ostali v poštnih vrečah...

Toda kje so vreče? Terme se spet loti detektivnega posla. Nazadnje stakne nekaj članov posadke in počasi rekonstruira vso zgodbo: na parnik so naknadno postavili dva topa in ko so ugibali, kam bi spravili municijo, so se odločili za poštno kabino. Pošto pa so prenesli... v bolniško sobo.

V vlaku, s katerim se Francoz vrača v Bretagno, si Terme neprestano prestrašeno postavlja naslednje vprašanje: Da niso morda z razstreljevanjem poškodovali bolniške sobe?

In ko se sestane s Quaglio, se njegov strah urespiči: da, bolniška soba je povsem razrušena.

Toda »commendatore« noče takoj povedati resnice. Šele tedaj, ko po mikroskopskem iskanju privlečejo na dan cunje očitno močnega blaga, se vda: zdaj je jasno, da so eksplozije raztrgale poštne vreče in da se je dragocena vsebina razsula po razbitini. Le kdo jo bo zdaj našel v blatu in pesku!?

Tedaj zaigra Quaglia še na poslednjo karto: veli odpreti blagajno, ki so jo bili medtem potegnili iz morja. In glej, v njej je zapečaten omot!

Mar je zgodba o bolniški sobi torej izmišljena? Ne, kajti ko omot odpro, najdejo v njem le nekaj denarja. Natančneje: 4 šterlinške funte in 1871,65 belgijskih frankov...

Zaklad z **Elisabeth** je za vedno izgubljen. Če bi bili tedaj potapljači opremljeni tako, kot so opremljeni danes, bi bilo še mogoče poskušati. Toda v desetletjih je mulj zabrisal vsako upanje.

In vendar »commendatore« z iskanjem zaklada z **Elisabethville** ni imel zgube! Njegovi potapljači so dvignili vseh 10 ton slonovine. Dragoceni okli niso niti malo potemneli. Z izkupičkom je Italijan pokril vse stroške.

TOKRAT DRUGA PLAT ZVONA

ŠE ENKRAT O ČRNIH POČITNIŠKIH HIŠICAH NA ZELENI KATARINI

V članku: »Črne počitniške hišice na zeleni Katarini«, ki ste ga objavili v 36. številki vašega časopisa dne 8. 9. 1971, je vrsta netočnosti, natolcevanj in posploševanj, ki neupravičeno ustvarjajo pri bravcu napačno predstavo o dejanskih razmerah, ki vladajo na Katarini. Samo zaradi resnice se je svet krajevne skupnosti Trnovec — Topol čutil poklicanega in odgovornega podati svoja mnenja in stališča.

Na Katarini ni sedemintrideset počitniških hišic, kakor pišete v omenjenem članku, temveč le 17. Res je, da jih je toliko na celotnem območju naše krajevne skupnosti, ki pa se razteza od Sore čez Osolnik, Govejek vse do Grmade in Jeterbenka. Vse te, razen treh, pa so bile zgrajene pred odlokom skupščine občine Ljubljana-Šiška o prepovedi gradnje in parcelacije, ki je začel veljati septembra meseca 1969. Po odloku, katerega namen je bil zaščititi in preprečiti nedovoljene posege v naravo, pa so z gradnjo začeli trije graditelji in sicer Jakomin, Žigon in Logar. Zato nas tembolj čudi, da tudi za ostala dva črnograditelja niste našli tako lepih besed in jih zaščitili, čeprav bi z ozirom na lokacijo bolj zaslužili. Krajevna skupnost je bila v začetku zainteresirana za gradnjo počitniških hišic, vendar ne za vsako ceno in na vsaki lokaciji, ki bi si jo kdo izmislil. Ker pa se je ta gradnja zelo razrasla in se graditelji niso več menili za določene kriterije, ki veljajo, smo bili prisiljeni takemu početju napraviti konec. Prepričani smo bili, da bo konec napravil prav navedeni odlok, ki ga je skupščina občine sprejela na pobudo krajevne skupnosti. Toda kljub odloku so posamezniki še naprej prodajali zemljo, geometer je še naprej parceliral, čeprav bi bil v prvi vrsti poklican spoštovati ta predpis in je s tem svojim početjem vzpodbujal prodajalce, da so prodajali, in graditelje, da so gradili. Pri tem ima svoj delež tudi počasni in dolgotrajni upravni postopek, med katerim lahko graditelj stavbo že pokrije, medtem ko odločba o ustanovitvi gradnje še pravnomočna ne postane. Ti graditelji pa so gradili kljub odločbam urbanistične inšpekcije in drugih upravnih organov, s katerimi jim je ta gradnja prepovedana in kljub odločbam o rušenju.

Krajevna skupnost je stalno vzpodbujala urbaniste in pristojne upravne organe, da čimpreje izdelajo zazidalni načrt, ker se je zavedala, da s prepričevanjem ne more v nedogled. O tem so bili seznanjeni tudi vsi graditelji in med njimi tudi Logar. Vsem je bilo svetovano, naj počakajo, da bo urbanistična dokumentacija urejena, vendar se za vse to niso zmenili. Mislimo, da ni odveč poudariti, da so naše nasvete o čakanju upoštevali štirje domačini, ki so nujno rabili streho nad glavo za normalno družinsko življenje, med njimi tudi nekateri borci. Niso pa mogli tega počakati že omenjeni graditelji. Zato je razumljivo, da so s tem prevzeli nase popolni riziko glede usode njihovih objektov in zdi se nam, da je vsako objokovanje popolnoma odveč. Tudi vsako sklicevanje na obljube je popolnoma neumestno.

Pisec članka tudi navaja, da počitniške hišice nimajo mirnega življenja, da mir motijo prepiri, ugibanja, grožnje in celo maščevanja. Prav te navedbe pa kažejo, da pisec sploh ne pozna dejanskih razmer in še posebej kažejo na enostransko oceno in posploševanje. Svet krajevne skupnosti kot dober poznavalec razmer ugotavlja, da vladajo tako med lastniki hišic in tudi med njimi in domačini dobri odnosi in ne prepiri in grožnje. Celo več, ugotavlja, da se je večina lastnikov hišic — občanov Ljubljane — aktivno vključila v delo krajevne skupnosti in turističnega društva in da mnoge pobude za bolj urejeno življenje, za izgled kraja, razvoj kulture in turistične dejavnosti, izhajajo prav iz vrst teh začasnih občanov. Le-ti so tudi prispevali znatne denarne prispevke za gradnjo vaških poti. Še posebej kaže na sožitje in na razumevanje med enimi in drugimi še dejstvo, da so volivci zaupali odborniško mesto v skupščini občine človeku, ki tu že več let aktivno deluje, pa čeprav nima tu stalnega bivališča. Res pa je, da kot povsod prihaja tudi tu med posamezniki do malih nesporazumov, ki pa še ne upravičujejo pisca, da uporablja take besede. O nekaj in ne vseh posekanih jabolkih, kot ste pisali, pa se nam ne zdi potrebno izgubljati besed in bi več o tem lahko pisali, ko bo milica, ki poizveduje, podala svoje mnenje. Prepričani pa smo, da to grdo dejanje nima nobene zveze s funkcijo odbornika. Tudi ni res vaša trditev, da se kmetje temu nasmihajo, temveč je res, da obsojajo tako dejanje in tudi storilca. Kje ste že videli, da bi se kmet smejal, če nekdo uničuje naravo, od katere je on najbolj odvisen in jo tako tudi najbolj spoštuje.

Ko je svet krajevne skupnosti ugotovil, da nekateri graditelji kljub odloku še naprej samovoljno posegajo v naravo, je zahteval od pristojnih upravnih organov občine, da spoštujejo svoj odlok in da z vsemi zakonitimi sredstvi preprečijo nadaljnje samovoljne posege, zlasti pa to na lokacijah pomembnih za kmetijstvo in lokacijah, ki predstavljajo vrhove razgledne točke in prehodne poti, ki služijo širšim interesom. Zahteval je tudi, da se čimpreje izdela zazidalni načrt in ta je prav po zaslugi te pobude in zaradi razumevanja občine in urbanistov v zaključni fazi izdelave. Pri vsem tem se je svet krajevne skupnosti ravnal po strokovnih stališčih, sprejetih avgusta lani na posvetu o medobčinskem urbanističnem programu.

Tudi ugotovitev v članku, da kmetje niso proti gradnji, je posplošena. Večina kmetov zaradi gradnje vsakodnevno čuti to nadlego na mnogo slabših cestah, na padcu električne napetosti, v prahu in plinih je še tako proti. Večina kmetov, ki tu živi že od davno, namerava še naprej živeti od kmetije. Zato bi vsako zmanjševanje kmetijskih površin tudi resno ogrožajo njihov nadaljnji obstoj. Res pa je, da je tu kmet ali dva, ki bi rada marsikaj prodala in da pri tem ne pomišlja na jutrišnji dan, še manj pa na to, kakšno bo čez nekaj let tu okolje.

Proglašanje graditeljev za »ljubljanske gospode«, je pa skrajno neobjektivno in žaljivo. Nimamo namena braniti lastnikov počitniških hišic, vendar smo zaradi objektivnosti in resnice dolžni napisati tole: Od skupnega števila 17 je eden delavec, 9 uslužbencev, 5 upokojencev in dva obrtnika. Izračunani poprečni osebni dohodek na lastnika znaša v letu 1970 2.250,00 dinarjev. Od vseh lastnikov je sedem aktivnih udeležencev NOB in nosilcev spomenice 1941. Prepričani smo, da te številke dovolj zgovorno dokazujejo, da ne gre za ljubljanske gospode, temveč za delovne ljudi, ki živijo od lastnega dela. Morda ni tudi odveč, če povemo, da med graditelji ni nobenega direktorja, vodilnega delavca iz gospodarstva ali družbenih služb in tudi ne nobenega funkcionarja, na katerega bi se lahko Logar zgledoval in po njem skliceval. Da ni med graditelji takih oseb dovolj zgovorno dokazuje skrajno slabo stanje vseh treh cest, ki vodijo v ta kraj. Če bi med njimi res bili taki vplivni ljudje, bi bilo najbrž stanje cest popolnoma drugačno. Točno pa je, da se občani, njihov odbornik in svet krajevne skupnosti na moč zavzemajo, da bi cesto po Ločnici primerno uredili in če bodo sredstva za to, tudi asfaltirali. Zdi se nam, da občani naše krajevne skupnosti in kraj to popolnoma zaslužijo.

Tudi vaša ugotovitev, da ima odločbo o rušenju le Logar, je popolnoma netočna. Take odločbe ima 6 graditeljev, med njimi tudi vsi trije, ki so začeli z gradnjo po že omenjenem odloku. Zato nas tembolj čudi, da ste čutili potrebo pisati le o »krivici«, ki naj bi godila Logarju.

Sami ste napisali, da je Logar prejel več odločb. Ali se vam ne zdi čudno, da se za nobeno ni zmenil? Ali ni to več kot kljubovanje? Prepričani smo, da se zavedate kakšne bi bile posledice, kakšna bi bila anarhija, če bi se vsak obnašal do upravnih odločb in drugih zakonitih aktov upravnih organov tako.

Glede lokacije na Pehari, tako se po domače pravi temu kraju, kjer je Logar nameraval graditi, moramo reči samo to, da se ta sploh ne da primerjati z lokacijo na objavljeni sliki. Od objavljene lokacije se nam nudi pogled le v Žirovnikov graben in Dobrovski hrib. Pehara, ki je visoka 738 m, pa je vrh in sedlo, preko katerega vodijo na vrh Roga steze in tudi tja proti Jeterbenku. To je točka, s katere so se do nedavnega številni ljubitelji narave razgledovali širom Gorenjske, ljubljanske kotline in preko barja na Dolenjsko, Snežnik in Nanos.

Glede vaše razlage, besed tajnika naše skupnosti pa le to: Tajnik je povsem pravilno dejal, da se bodo še našle posamezne lokacije. Kje, pa je stvar urbanistov. Tudi ni res, da bi se lastniki hišic in krajevna skupnost zapirala pred novimi gradnjami. Eni in drugi so odprti, vendar samo za lokacije, ki jih bodo določili urbanisti. Kot kaže, bodo prav na pobudo krajevne skupnosti določili tudi lokacije za novo sosesko, kakor jo predlagate vi.

Za konec pa še to: ko bravec prebira vaš članek in pozna razmere, nehote pomisli, da pri nas uspe lahko samo tisti, ki zna pritiskati na vse mogoče kljuke, ki ima dobre strice, zveze in podobno. In dejstvo je, da je Logar prav to dobro izkoristil. Niso mu bile dovolj odločbe, opozorila in nasveti, poiskal je enega izmed ljubljanskih županov, s katerim sta bila nekdaj v službi in ta je skušal vplivati na domačega župana. Pri tem je seveda uporabil številne »argumente«. Tudi na inštitut za urbanizem se je zatekel. Izposloval je tudi številne brzojavke od Splita do Skopja, v katerih so predstavniki Jugoplastike moledovali in prosili župana, naj za Logarja zastavi svojo besedo. Tudi nekaterih vplivnih direktorjev se ni izognil. In še in še bi lahko našteval. Končno pa je našel tudi vas. Ne moremo mimo dejstva, da predstavljajo taki načini v bistvu pritiske, ki za vsako ceno hočejo, da se zakoniti ukrepi upravnih organov uničujejo med odpadnim papirjem. Take metode pritiskov in zvez so — milo rečeno — v popolnem nasprotju z našim sistemom samoupravljanja zakonitosti in demokratičnega postopka in bi se moral tisk zoper take pojave še tako boriti, ne pa jih zagovarjati.

SVET KRAJEVNE SKUPNOSTI
TRNOVEC — TOPOL

NOVINARJEV PRIPIS: Dragi Katarinci, v naslovu ste obljubili, da boste udarili drugo plat zvona. Zgodilo pa se vam je, da s svojim pisanjem le potrjujete moje pisanje. Nimam namena spotikati se ob vsak vaš stavek. Za primer »različnega« pisanja le: zame so posekane jablane ob počitniški hišici dokaz resnih trenj, za vas pa le »mal nesporazum«. Mojo trditev, da kmetje niso proti gradnji počitniških hišic, ste označili kot posplošeno. Pred tem pa ste se razpisali, kako so se lastniki počitniških hišic »aktivno vključili v delo krajevne skupnosti in turističnega društva itd.« Kako naj bodo kmetje proti ljudem, ki jim po vaših besedah že krepko pomagajo? In če so lastniki črnih počitniških hišic že »aktivno vključeni«, kako naj vem, da se za vašim pisanjem ne skrivajo tudi oni?

A ne glede na to: vaše pisanje samo najbolje dokazuje vašo omahljivost v stališčih do počitniških hišic na Katarini. O Katarini in z njo vred o zelenih Polhograjskih Dolomitih ne more odločati le peščica domačinov, čeprav je treba prisluhniti tudi njihovemu mnenju. Če je danes na Katarini in v njeni okolici že 37 črnih počitniških hišic, potem se je to zgodilo tudi zato, ker se odgovorni ljudje niso pravočasno zmenili za odločna opozorila krajinsko-varstvenih strokovnjakov.

A ob koncu še drobno vprašanje: poprečni osebni dohodek lastnika počitniške hišice je znašal lani 2250.00 dinarjev, ste zapisali. Najbrž ste imeli v mislih njihov mesečni in ne letni dohodek? A od kod ste dobili podatke o osebnih dohodkih? Občinske skupščine vam jih niso mogle sporočiti, ker so osebni dohodki posameznih državljanov tajni. A naj bo tako ali drugače, v svojem sestavku osebnih dohodkov lastnikov počitniških hišic sploh omenjal nisem, ker me preprosto niso zanimali.

JANEZ KAJZER

NOVE KNJIGE

LETA ODLOČITVE

Roman Mire Miheličeve OGENJ IN PEPEL (Državna založba Slovenije, 1971) bi lahko rekli okviren roman: oklepa ga namreč zunanja razpoloženjska in asociativna zgodba iz današnjih dni (Tanja jo doživi dan pred Dnevom mrtvih, ko nese rože na grob svojih bližnjih), napolnjuje pa retrospektivna literarna snov iz vojnih let, gledana skozi takratne junakinjine (Tanjine) oči. Moralka romana je simbolično zaobsežena v naslovu samem, saj pripoveduje o ideoloških stiskah in o končni odločitvi med starim (pepelom) in novim (ognjem).

Nič čudnega ni, da je Mira Miheličeva, tudi ko se je lotila literarne obdelave medvojnih časov, ostala zvesta svojemu najpogostnejšemu okolju: aristokratskemu mestnemu snobizmu. Vsa retrospektivna zgodba romana OGENJ in PEPEL se namreč zgodi v stari premožni in ugledni mestni družini senatorja Ravna, med stenami baročno in secesijsko okrašenega salonskega stanovanja. Čeprav pisateljica tem zunanjim dejavnikom še vedno posveča precej pozornosti, je njena poglavitna skrb vendarle namenjena osrednjemu idejnemu precepu, ki so se v njem znašli ljudje starega kova ob nastopu vojne, v trenutku torej, ko se je bilo potrebno jasno odločiti. Senatorja Ravna, nekdanjega predvojnega politika in diplomata, zaloti prevratni čas sicer že privezanega na invalidski voziček, vendar ima še zmeraj toliko politike v sebi, da je aktiven udeleženec v razpletanju dogodkov. Čeprav sam navdušen privrženec jugoslovanske unitaristične ideje, liberalec v pravem predvojnem pomenu besede, zastopnik srednje poti, zmernosti in kompromisov (ti kompromisi ga tudi pokopljejo), se pri njem zbirajo odkriti sodelavci okupatorjev, vse skupaj pa povezuje strah pred partizanstvom, komunizmom.

Senatorjeva hči Tanja se nagiba prav v to drugo možnost, in ko jo v tem podpre še neizmerna ljubezen do partizanskega obveščevalca Martela (le-ta je tudi razkril skupino iz senatorjeve hiše), pristane kajpak na povsem nasprotnih pozicijah. Takšen zaplet povzroči nekaj medsebojnih obračunov in dokončno polarizira ljudi in dogodke.

Mira Miheličeva je tedaj na svoj način povila v romanu OGENJ IN PEPEL ideološke in človeške stike ljudi v vojnem času, ko so se morali odločiti, pri tem pa je z velikim posluhom izpustila nepotrebne zunanje dogodke in se bolj prepustila razreševanju moralnih, notranjih človeških vprašanj. Njen tekst daje tako vtis nekakšne komorne zgodbe, ki se godi v zaledju vojnih viher, med mestnimi stenami, kamor pa vojna posega enako odločilno, odločno in tragično. Zato: dobro in kultivirano branje.

HERMAN VOGEL

ZVOKI ČRKE

ČETRTKOV VEČER PROZE, PESMI IN GLASBE

Mislim, da sem bila še pod vplivom Jagod in krvi, ko so me spustili v vežo ljubljanske Filozofske; zdaj zdaj se bo nekaj zgodilo, bo skozi strop prilezel dr. Dušan Pirjevec, in nato se bo začel Balkanal, proza, poezija, vstopnina 6 din, študentje 3 din. (Dušan Pirjevec je prišel skozi glavna vrata.)

Tako smo stali v veži in čakali (študentje kot da niso nič čakali, da iz navade postopajo in posedajo naokoli), kaj bo. Dvoje vrat je bilo na stežaj odprtih, ampak nihče ni hotel vstopiti. V kotu je stal stol z napravo, iz katere je močno tulilo. Najbrž elektronski ljudski oratorij, vsaj tako je pisalo na plakatu. Potem se je skupinica le odločila, da bo vstopila skozi vrata na desni. Notri je ob govorniškem pultu stal Šalamun in, ne da bi odvrnil pogled od svojega pisanja, očitno nekaj žebral, čeprav ga slišati ni bilo prav nič. Vstopajoči so se razigrano pogovarjali in še dolgo potem niso nehali. Zvoki s stola v veži so tudi rinili skozi vrata. Šalamun je nemoteno opravljal svoj posel.

Čez čas se je poleg njega, torej pod tablo in nam nasproti, znašlo še nekaj mladeničev, od katerih je bil poklicni videti samo Šeligo, katerega črtico smo sprejeli z daleč najglasnejšim odobravanjem. Ko je stopil od pulta Šalamun (potem je ves čas brez besed sedel na koncu mize in nepremično gledal skozi svoja očala, in po tem bi nepoučeni gledalec upravičeno lahko sklepal, da prehaja iz svojega »jagodnega« obdobja), je pristopil nekdo drug, ki nam je tudi nekaj prebiral. Slišali smo ga že malo bolj, čeprav je elektronski oratorij zelo motil; toda večer se je imenoval Zvoki črke!

Zares vživel v svoja dela se je samo Jesih, ki je med napornim izvajanjem ožemal velik bel robec. V trenutku, ko je povedal, da »dva brata ne moreta vštric skozi vrata« (ali nekaj podobnega), je nekdo hotel skozi odprta vrata, pa jih je nekdo drug od zunaj nenadoma hotel zapreti in jih je oni dobil v glavo, da je komaj ven prišel. Dvorana v smeh, morda celo prepričana, da je incident zrežiran (ali pa je tudi bil?). Dvakrat je stopilo na prag tudi dekle in glasno povedalo, da imamo sestanek Zveze komunistov. Haha.

Tako je bilo na večeru, imenovanem Štiri. krat ena je štiri, ki so ga naši znani mladi pesniki in pisatelji priredili prejšnji četrtek tudi na Filozofski fakulteti. Ah, da. Jezovšek je med branjem enega izmed pesnikov vstopil s svojo trobento in izvedel nekaj »gagov«. Oni je kar bral, zato jih nismo slišali; pesmi namreč.

VESNA MARINČIČ

ŠOLSTVO

VISOKI FINANČNI PRAGOVI

Minuli teden je v republiški skupščini ponovno bil govor o ustanavljanju enoletne podiplomske šole za organizacijo in vodenje, in ponovno se je izkazalo, da za to šolo finančno in pravno očitno še nismo zreli. O zakonskem osnutku, ki ga je predložil republiški izvršni svet ob podpori gospodarske zbornice in treh zainteresiranih fakultet (ekonomske, sociološke in pravne), je namreč razpravljal odbor za finance in proračun republiškega zbora, katerega člani so večinoma z denarnim merilom ocenjevali potrebnost oziroma nepotrebnost tovrstne šole. Tako je konec moral biti takšen, da so se možnosti za to ustanovo zmanjšale, čeprav je v glavnem bilo slišati le formalne zadržke, kot je npr. poleg omenjenega denarnega tudi ta, da predlagani osnutek ni v skladu z zakonom o visokem šolstvu, da si bodo šolnino obiskovalci morali plačati sami ipd. Za kaj tedaj gre?

Šola naj bi v okviru ljubljanske univerze bila v Grobljah, kjer ekonomska fakulteta redno organizira seminarje za vodilno osebje, vendar bi v organizacijskem in programskem smislu bila seveda nekaj povsem novega, saj bi imela interdisciplinarno naravo, se pravi, da bi zaobsegala tematiko tako z ekonomskega, sociološkega kot pravnega področja. A kot so nekateri že poudarjali, njena podoba še niti v predstavi ne more biti čisto jasna, ker si vodstvo še ni popolnoma na jasnem glede programa: le-ta še ni do podrobnosti izdelan, zato je težko potegniti črto med novo ustanovo in dosedanjimi podiplomskimi tečaji. Kljub temu pa je že zdaj znano, da šola ne bi bila zgolj fakulteta ali nov, nepotreben privilegij za izbrane vodje izbranih tovarn: najmanj, kar lahko zapišemo, je domneva, da bi šele taka ustanova omogočila spoznavanje in proučevanje ne le ene, temveč različnih strok, kar je seveda nujnost na sedanji stopnji tehnološkega razvoja. In takšnega »ozračja«, kjer bi lahko nastajal tovrsten produktiven stik različnih disciplin, vsekakor ne more ustvariti nobena, še tako ugledna šola: izkušnje učijo, da se vse fakultete zamejujejo in zapirajo na ozko področje teorije in dosti manj (gospodarske) prakse.

Po drugi strani pa ni treba poudarjati, kako zelo je čutiti pomanjkanje strokovnjakov, zlasti strokovnjakov na vodilnih delovnih mestih v slovenskem gospodarstvu (da drugih panog ne omenjamo): kadrovska struktura je v Sloveniji v primeri s povprečjem v Jugoslaviji na zadnjem mestu, se pravi najslabša. In najbrž ni potrebno tudi posebej ponavljati, da brez usposobljenih, strokovno razgledanih vodilnih delavcev v nobenem podjetju ni mogoče pričakovati izjemnega napredka. To vedo vsekakor tudi drugod po svetu, zato so podobne šole za organizacijo in upravljanje že v večini razvitih držav potreba gospodarstva: in ali se s tem pri nas ne bi poglobilo sodelovanje med univerzo in gospodarstvom? Ali bodo tedaj finančne škarje spodrezale ves projekt pred njegovo uresničitvijo? Republiška skupščina, ki odloča o sredstvih za univerzo, preko nekaterih svojih poslancev (odborov) izraža bojazen, da bo v primeru ustoličenja nove šole tudi zanjo morala prispevati delež iz republiške blagajne. Razumljivo je, da za takšno akcijo ne bi zadostovala samo birokratska čarovnija, toda skupščina kot najvišji samoupravni organ bi verjetno lahko strože nadzirala — recimo — najrazličnejše sprejeme in bankete, ki so marsikje zares ekshibicija in navidezna reprezentanca: če je že tako restriktivna pri šolskem denarju.

JOŽE HORVAT

NAŠ SLOVENSKI JEZIK:

ZA—USTAVITI

Kdor posluša prenose nogometnih tekem po radiu, je lahko v nedeljo 22. avgusta slišal, da je Svoboda »brez težav odklanjala napade«. Če je ob tem malo pomislil, da smo doslej sicer odklanjali povabila ali celo darila, nikakor pa ne napadov, se je moral ob jezikovni novoti pač malo zamisliti, preden se mu je posvetilo, da je tudi to, kot že marsikaj, prišlo iz bratskega jezika, kjer »odkloniti, otklanjati« pomeni tudi »odvrniti, zavrniti«. No, da. Potem ni že nič čudnega, če je iz istih ust prišlo tudi, da so se igravci Olimpije že »pomerili z rezultatom«. Tudi cel kup slovenskih piscev ali celo nekaj pisateljev namreč ne loči več domačega »sprijazniti se s čim« od (v takem pomenu) izposojenega »pomiriti se s čim«, kot pravijo na jugu. Seveda imamo glagol pomiriti (se) tudi v slovenščini, le z drugačnim pomenom: pomiriti morje, pomiriti razburjenje ljudi, veter se je pomiril. — V naslednji športni oddaji je bilo mogoče slišati še besedo, da »je čas, da naši tekmovalci koristijo njegovo znanje« — res lepa slovenščina! Kot da bi bilo težko reči, naj našim tekmovavcem koristi njegovo znanje, ali še na razne druge načine.

Jasno je, da za takim vdiranjem hrvaških ali srbskih besed ali načinov izražanja ne tiči noben naklep Hrvatov ali Srbov, da bi si »približali« slovenščino. To delajo naši ljudje sami, tisti, ki so dosti v stiku s srbsko ali hrvaško besedo. Dovolj je, da gre eden izmed novinarjev v Dubrovnik, pa bo že zapisal v poročilu od tam, da je novo vstajenje mesta »očitno že na pomolu«. Dubrovnik je sicer ob morju, njegovo vstajenje — če že gre zanj — pa vendarle ni na nobenem pomolu, temveč (po slovensko povedano) je prav blizu, pride vsak čas ipd.

V istem članku sem bral še: »... zato se je tudi revolucija morala zaustaviti ob mestnih zidinah«. Nisem se ustavil ob redko rabljenih »zidinah«, ki so piscu prišle v uho pač tam spodaj, kjer se veliko rabijo; ustavil sem se ob glagolu »zaustaviti se«. Slovensko namreč zadostuje **ustaviti se**, to je ljudska beseda, **zaustaviti** ima Pleteršnik iz Janežiča in Cigaleta v nekoliko drugačnem pomenu, razlaga ga s hemmen, aufhalten. Tudi SP 62 skuša še razločevati, saj daje za »zaustaviti« zglede: ~ koga na poti, krvavitev, krl, z. se sredi stavka. Ker pa pozna hrvaščina ali srbščina **samo** (zaustaviti« v pomenu našega normalnega **ustaviti (se)**, imajo tudi naši časnikarji — in za njimi še drugi — na lepem v ušesih le še »zaustaviti (se)«. V Delu in v Večeru je nešteto stavčnih zvez tegale tipa: »Kako zaustaviti cene stanovanj ... dalo bi se z malo dobre volje zaustaviti vsaj naraščanje cen; Promet sicer ni zaustavila ... Zaustaviti Bukala! Zaustavljen je nevaren tok dogodkov v državi.« Da bi za vse to zadostovala domača beseda **ustaviti**, ki menda še ni izgubila domovinske pravice, tem piscem ne pride na misel. Kdor bo pozoren na rabo teh dveh besed, bo tudi opazil, kako zelo je daljša že izpodrinila krajšo.

Ne vem pa, kateri jezik je vplival na časnikarja, da je zapisal v neki naslov »Soglasje na 3000 prošenj« in v članku »Francoska vlada je izdala v letu 1971 soglasje na več kot 3000 prošenj«. Na prošnjo lahko odgovorimo, nanjo se lahko podpišemo — kako pa naj damo soglasje nanjo?! Glagol soglašati ki ga je SP 62 še odklanjal (v pravem pomenu besede, ne tako, kot naš nogometni poročevalec) in priporočal namesto njega strinjati se itn., se vsekakor veže drugače: soglašati s kom, s čim. Torej se je tudi francoska vlada strinjala ali je soglašala s 3000 prošnjami, ni pa »dala soglasja«. Debelo natisnjen naslov v časniku je prav lahko začetek nove napačne rabe, ki jo bomo potem s težavo — zaustavljali, če jo lahko sploh še ustavimo.

J. Gradišnik

REZERVIRANO ZA TOFA

ČE BI BILA EVA IN ADAM JUGOSLOVANA, JABOLKA S PREPOVEDANEGA DREVESA NE BI BILA UTRGALA, AMPAK BI BILA POČAKALA, DA BI SAMO PADLO

Zgodba se torej zaplete že na začetku.

Tako je z vsemi zgodbami, ki so pisane po JUS. In tale zgodbica je še kako JUS!

Eva in Adam čisto po jugoslovansko

Kot je splošno znano, ju je premamila kača. Utrgala sta sad s prepovedanega drevesa. To sta naredila zelo nespretno. Opazil ju je vsemogočni, ki se je pri priči silovito razburil. Kadar se vsemogočni razburijo, se ne konča dobro. Takšna je pravica vsemogočnih. Bila je in bo.

Toda . . .

Vsemogočni ju je na kratko vrgel iz raja. Pravzaprav hotel ju je vreči iz raja.

— Izginita! — je vsemogočni zagrmel nad grešnikoma in preteče usmeril kazalec naravnost v vrata.

— Počasi! — je rekel Adam zavedajoč se svojih osnovnih pravic. — Kaj pa odločba, odpovedni rok, sklep komisije za delovna razmerja?

Adam je medtem mirno jedel jabolko, kar je vsemogočnega še bolj razburilo, Eva pa si je skrbno popravila vroči figov list, da ne bi vsemogočnega še bolj razburjala.

— Vidva sta se prekršila zoper disciplino in red in se nimamo več kaj pogovarjati! — se je še bolj raztogotil vsemogočni.

Pa tudi vsemogočni nimajo vselej vsemogočne moči.

— Počasi, — je mirno rekel Adam, — to bo šele ugotovila disciplinska komisija. Prekršek bo treba šele dokazati!

— Prekršek je dokazan! — se je še bolj razkoruzil vsemogočni in iztrgal Adamu jabolko iz rok.

— To je fizični napad, pri nas pa je varnost ljudi zajamčena z ustavo! — je vreščala Eva.

— Ti pa jezik za zobe! — je vsemogočni nahrulil še Evo, a se je brž vmešal Adam.

— Ne dovolim, da bi kdorkoli vpil na mojo ženo, ki je kot ženska še posebej zaščitena. Poleg tega pa je tudi noseča. Haha.

Vsemogočni je pihal od jeze.

— Naredila sta grob disciplinski prekršek in izginila bosta iz raja pa pika!

— Počasi! — je spet sila mirno rekel Adam. — Kaj pa okolnosti, v katerih je bil storjen prekršek? Nobenega napisa ni na drevesu, kar ne zagotavlja potrebne varnosti pri delu, poleg tega je to moj prvi prekršek, če je sploh prekršek, nagovorila pa me je tudi kača, iz česar je razvidno, da nisem jaz edini krivec.

Vsemogočni je v trenutku pomislil na vse posledice, ki jih bo sprožila njegova odločitev. Sindikati, konferenca za aktivnost žensk, društvo za zaščito živali . . .

— Prav, — je v utrujeni ihti nemočno rekel vsemogočni, — toda prepovedujem ti opravljati tvoje dolžnosti, ker boš tako ali tako v nekaj dneh dobil odpoved.

Adam in Eva sta se udobno zleknila pod košato jablano.

— Kaj bi se gnjavila. Vse gre v rok službe . . .

Vsemogočni je na vrat na nos sklical sestanek komisije za delovna razmerja, toda predsednik je bil na službenem potovanju, poleg tega pa je tudi pravni referent rekel, da se bo zadeva zapletla, še zlasti, če je Eva res noseča . . .

Čas je tekel in Adam in Eva sta lagodno poležavala po raju. Pridno sta ubogala in dosledno izpolnjevala direktivo vsemogočnega in nista prav nič delala.

V raju pa se je začel bohotiti plevel in koprive in osat in jabolka so sama začela cepati, ne samo s prepovedanega drevesa, ampak tudi z drugih.

Izkazalo se je, da bodo morali jabolka uvoziti.

Medtem pa je Eva rodila, in ko so vse odločbe in pritožbe postale pravomočne, se je izkazalo, da raj sploh ni več raj, in vsemogočni je vse skupaj vrgel v koš.

— Kaj bi ju podili s te goličave. To sploh ni več raj! — je žalostno modroval vsemogočni in je vse manj verjel v svojo vsemogočnost.

In tako smo še dandanašnji vsi v raju . . .

OGLEDALO DOMA IN NA TUJEM

Zupin je vozil na drugi poziciji **od cilja do štarta.**

(Delo 13. septembra — Zupin prvi)

Ko ne bi bil vozil Zupin narobe — od cilja do starta namesto od starta do cilja, bi bil gotovo tudi na »Nagradi Karlovca« prvi.

•

LINOSA — Štirinajst od 19 mafijskih vodij, ki so jih izgnali na italijanski otok Linosa, je začelo z gladovno stavko. Pravijo, da bodo razlog za **prosvetno** stavko pojasnili šele oblastem, ki naj bi prišle na otok.

(Delo 4. septembra — Mafijci stavkajo)

Gladovna stavka kriminalcev — zaslužno prosvetno dejanje.

•

Skupina šestih sovjetskih vojnih ladij je včeraj plula mimo Havajskega otočja. V skupini je bila tudi sovjetska podmornica (v ospredju). Zadaj je na sliki **eden izmed vulkanskih otokov, Muana Kea Havajskega otočja.**

(Dnevnik 14. septembra — podpis pod sliko na prvi strani)

Med havajskimi otoki boste na zemljevidu zaman iskal otok Mauna Kea. To je le ugasli vulkan na največjem otoku Havajev.

•

Na letošnji prireditvi »Filmska srečanja 71« v Nišu, kjer je Boris Dvornik prejel nagrado festivala **Cele Rula** za vlogo v filmu Antuna Vrdoljaka »V gori raste zelen bor« . . .

(Dnevnik 15. septembra — Film TV — podpis pod sliko)

Kaj, če se ta skrivnostna nagrada Cele Rula zares imenuje Čele Kula po zgodovinskem spomeniku pri Nišu?

•

Dobava takoj! Nova zastava 101 **v** decembru — pri predplačilu do **31. novembra** garantirana cena.

(Avto 15. septembra — oglas Slovenija avto)

Kupci se bojijo, da je garantirana cena kaj v zvezi z 31. novembrom, ki ga v koledarju — ni.

•

QUO VADIS: postarana slikanica — Naključje je hotelo, da smo se te dni s pomočjo dveh medijev srečali **z dvema dve stoletji starima filmoma.**

(Delo 17. septembra — Pogled na platno)

Ko bi vedeli, da sta dosegla filma Quo vadis in Rashomon že častitljivo starost dvesto let, bi ju gledali z večjim spoštovanjem.

DRŽAVNA ZALOŽBA SLOVENIJE
JE IZDALA KNJIGO

MOJ OTROK

MOJA VSAKDANJA SKRB

Je priročnik, ki ga je priredila redakcija **Better Homes & Gardens** v sodelovanju s skupino vodilnih ameriških specialistov za otroške bolezni Knjiga, ki nazorno prikazuje razvoj otroka v prvih šestih letih življenja, je bila napisana z namenom, da bi ublažila strah in hkrati odgovorila na mnoga vprašanja, ki tarejo mlade starše Pomagala jim bo varovati otrokovo zdravje in jim dajala napotke pri vsakdanjem rednem zasledovanju njegovega razvoja in rasti. Knjiga opisuje tudi, kako se otrok običajno obnaša in kako je treba obravnavati probleme njegove čustvenosti v različnih starostnih obdobjih.

MOJ OTROK je razkošno opremljena knjiga: poleg praktičnih nasvetov, razlag in številnih fotografij ima tudi razpredelnico o načinu zdravljenja vseh vrst otroških bolezni Na koncu knjige je še dodatek, ki služi staršem za osebno dopolnjevanje vseh tistih podatkov, ki ilustrirajo otrokov razvoj.

MOJ OTROK je priročnik, ki ima 248 strani velikega formata (28 × 20 cm). Cena: 100 din.

KNJIGO dobite v vseh knjigarnah ali pri zastopnikih založbe. Knjigo vam pošljemo tudi na dom in vam nudimo hkrati še ugodnost 4-mesečnega obročnega odplačevanja, če izrežete priloženo naročilnico in jo pošljete na naslov:

DRŽAVNA ZALOŽBA SLOVENIJE
Oddelek za knjižne zbirke
61000 Ljubljana, Mestni trg 26

NAROČILNICA

Obvezno naročam knjigo MOJ OTROK — MOJA VSAKDANJA SKRB

Naročnino bom plačal:

— takoj
— v 4 mesečnih obrokih po 25 din

Knjigo mi pošljite na naslov:

— stalnega bivališča
— na kraj zaposlitve*

*** (Neustrezno prečrtajte.)**

Kraj in datum: **Podpis:**

NASLOV NAROČNIKA
Ime in priimek: _____
Kraj: _____
Ulica: _____
Zaposlen pri: _____

PANORAMA

SVET

ŠVICA

SAMO 51 BREZPOSELNIH

Med tem ko je v nekaterih evropskih državah na sto tisoče brezposelnih, so švicarske oblasti te dni sporočile, da je v Švici, ki zadnje čase doživlja velik gospodarski vzpon, vsega 51 brezposelnih ljudi. S tem so seveda mišljeni samo za delo sposobni ljudje, ne pa tudi starejši ljudje in otroci. Švica ima šest milijonov prebivalcev.

Tak je bil položaj konec avgusta. Toda tudi prej ni bilo nič slabše. Julija je bilo samo 53 brezposelnih ljudi, lani pa je Švica imela samo 34 registriranih brezposelnih delavcev. Po uradnih statistikah je bilo julija na voljo 3690 prostih delovnih mest, konec avgusta pa že 3843 prostih delovnih mest.

■

NOVE KNJIGE

HIROHITO KOT MILITARIST

V New Yorku bo v začetku oktobra izšla knjiga, ki prikazuje japonskega cesarja Hirohita v precej drugačni luči, kakor pa so ga zgodovinarji prikazaovali doslej. Gre za Hirohitovo vlogo v obdobju japonskega imperializma. Večina zgodovinarjev namreč meni, da je bil japonski cesar v tridesetih in štiridesetih letih le figura na šahovnici japonskih militaristov. Avtor knjige »Japonska cesarska zarota« (knjiga je že v tisku) David Bergamini pa trdi, da je bil cesar »močan, avtokratski protagonist načrtov za japonsko vojaško ekspanzijo«. Bergamini navaja, da je bil cesar osebno in neposredno odgovoren za japonske vojaške načrte, od invazije v Mandžurijo leta 1931 do napada na Pearl Harbour leta 1941.

»Že leta 1921,« pravi Bergamini, »je tedaj dvajsetletni regent ustanovil tajno študijsko skupino, ki so jo sestavljali vojaški izvedenci in mladi strategi in ki je delala v sami cesarski palači. Načrte je pripravljala v meteorološkem observatoriju in tu izdelala tudi prvi približni načrt o tem, kako bo »Japonska zavladala polovici sveta«. Bergamini se je o vsem tem pogovarjal s pomembnimi zastopniki japonskega političnega življenja in uporabil nekaj redkih in manj znanih dokumentov, na katere je naletel na Japonskem, kjer se je tudi rodil, in v Združenih državah Amerike.

Bergamini piše, da je cesar že leta 1921, ko je odpotoval v Evropo in obiskal Veliko Britanijo in Francijo, pregledal možnosti, ali bo lahko japonski vojaški stroj uničil ali zaplenil francosko in britansko ladjevje. Cesarja so takrat spremljali štirje njegovi svetovalci, ki so pozneje odigrali glavne vloge v japonskih notranjih intrigah in v japonskih vojaških kampanjah v tujini.

Knjiga bo gotovo povzročila val polemik. Posebno zato, ker bo izšla v obdobju, ko so ameriško japonski odnosi hudo napeti. Poleg tega pa bo Hirohito samo teden dni pred izidom knjige uradno odpotoval v Evropo in se, kakor je v načrtu, na poti srečal (na Aljaski) tudi z ameriškim predsednikom Nixonom.

■

REVIJE

LOOK JE UMRL

19. oktobra bo prenehala izhajati ameriška revija »Look«. Zakaj? Izdajatelji pravijo, da revija ne more več izhajati zaradi čedalje večjih stroškov tiska, zaradi povečane poštnine in zato, ker je revija dobivala premalo oglasnih naročil. »Look« je imel 28 milijonov bralcev (!) in prve mesece letošnjega leta je zbral rekordno število naročnikov. Toda glavni urednik »Looka« Gardner Cowles pravi, da »zanimanje bralcev za revijo in naše želje, da bi publikacija izhajala, ne zadostuje. Če ni dovolj oglasov in če je poštnina previsoka, mora umreti tudi tako velik časopis, kakor je ‚Look'.« »Look« je izhajal 35 let.

■

GOSPODARSTVO

NOVA SVETOVNA KRIZA?

Zaradi neuspele londonske monetarne konference se zdaj mnogi evropski finančni strokovnjaki boje, da bo zavladala na vsem svetu nova gospodarska kriza. Če dolarske krize ne bo moč hitro odpraviti in če bodo Združene države še nadalje zavlačevale probleme, ki so nastali z dolarjem, se krizi ne bo več moč ogniti, pravijo. Američani imajo ob vsem tem zelo neprožno stališče in vse se zdi, da bo tako ostalo vse do naslednjih predsedniških volitev v ZDA, ki bodo drugo leto.

Kakor navajajo nekateri viri, je ameriški finančni minister John Connaly na londonski konferenci omenil, da je Amerika »prišla na bobna« in zahteval od drugih industrijskih držav, naj se čimprej izjasnijo, kako so Ameriki pripravljene pomagati, da se bo razbremnila nekaterih dolžnosti v Evropi in drugod po svetu.

Pravzaprav je v glavnem tekla beseda o tem, da bi bilo treba dolar devalvirati tako, da bi spremenili ceno zlata, medtem ko bi druge industrijske države svoje nacionalne valute revalvirale. Connally se je upri sleherni zamisli o tem, da bi spremenili ceno zlata, čeprav so vsi drugi upali, da bi bila to vendarle lahko izhodiščna točka.

Nekateri izvedenci so ob tej priložnosti ugotovili, da se znamenja recesije v svetu že kažejo, predvsem na področju investicij. Američani pa pravijo, da je vse to pretiravanje. »Pri nas se pravkar končuje obdobje recesije, čemu potem govoričiti o neki splošni recesiji?«

■

TATOVI

NOVA MODA: KRAJA UMETNIN

Tatovi umetnin so v Italiji znova na delu. V začetku meseca so iz neke cerkve odnesli Tizianovo Madono in še nekaj Bellinijevih umetnin (te so pozneje našli na nekem otočku v beneški laguni), zdaj pa prihajajo poročila o novih, še obsežnejših krajah. Umetnine so izginile iz Rima, Bologne in iz neke vasi blizu Benetk. Vse pogrešane umetnine, ki so izginile prejšnji teden, so vredne kakih 110 milijonov lir.

Najdragocenejše stvari so odnesli iz rimskega stanovanja Borisa Hristova, opernega basista, rojenega v Bolgariji. Sneli so s sten renesančne in baročne slike, ruske ikone in nekaj srebrnine.

V Bologni so tatovi ukradli iz mestne hiše tri platna iz sedemnajstega stoletja. V Piedemontu, ki leži severno od Benetk, pa so se zaprli v cerkev in potem iz nje odnesli poliptih iz petnajstega stoletja in štiri renesančne slike, ki so jih usvarili slikarji beneške šole.

Dela iz Piedemonta so bila od manj znanih slikarjev.

Boris Hristov je takoj po tem, ko je izvedel, da so tatovi vdrli v njegovo rimsko stanovanje, prekinil dopust in se vrnil v Rim, zelo zaskrbljen. Nič čudnega! Med ukradenimi rečmi je bil tudi pejsaž iz 17. stoletja, ki ga je naslikal Marco Ricci, ter delo iz osemnajstega stoletja Domenica Tiepola, imenovano »Starec z otrokom«.

Hristova so zdaj že drugič okradli. Lani so mu odnesli neke stare ruske plošče, vredne deset milijonov lir.

O tatvinah umetnin poročajo tudi iz Brescie, kakor tudi iz Pariza.

■

JEMEN

»JAZ SEM VAŠ PREMIER!«

»Jaz sem vaš premier, odstranite se s telefonske linije,« je zalajal jezni glas v telefonski aparat. Na drugi strani žice mu je odvrnil kljubovalen glas: »In jaz sem Mohsen al Harazi, zakaj pa se ne bi vi odstranili s telefonske linije?« Tako se je, poroča Newsweek začela zmešnjava z usodnimi posledicami v Sani, glavnem mestu Jemena.

AMRI: namesto na vešala, v tujino

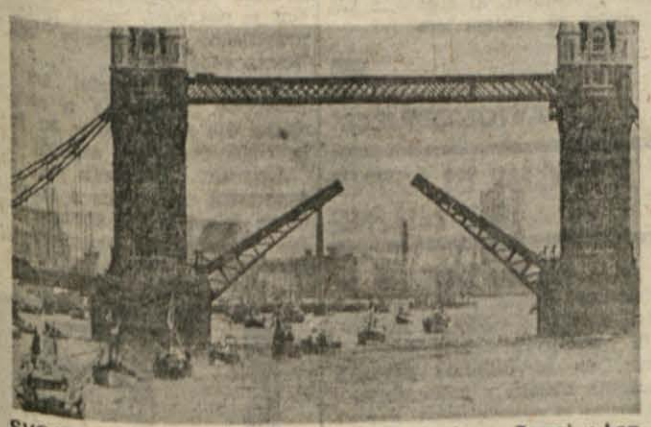
Zaradi prekrižanih telefonskih linij se je fotoreporter Harazi nehote zapletel v pogovor z jemenskim diktatorjem, generalnim majorjem Hasanom al Amrijem, vendar tega Harazi ni vedel, ali pa ni hotel vedeti. Mislil je, da nekdo brije norce iz njega, zato je nespametno zdrdral v telefon lepo zbirko žaljivk, namenjenih uporabniku telefona na drugem

NOVA AMERIŠKA ZMAGA

Tako je neki japonski umetnik upodobil morebitni drseči tečaj jena — za osnovo je vzel znamenito fotografijo, ki prikazuje, kako ameriški vojaki po zmagi na otoku Iwo Jima v drugi svetovni vojni zatikajo na vrhu otoka svojo zastavo. Po tej fotografiji je narejen tudi spomenik.

ZAPRIMO VRATA EGS

SVOJEVRSTEN PROTEST: Te dni se je zbralo na Temzi v Londonu nekaj sto britanskih ribičev in na svojih ladjah odplulo do Westminstrske palače, da bi protestirali proti predlogu, po katerem bi morala Velika Britanija zožiti svoje teritorialne vode z dvanajstih milj na šest milj, če bi se pridružila Evropski gospodarski skupnosti. Po Temzi je drselo 65 ladjic, čolnov in vlačilcev, ki so pripluli na to protestno zborovanje z vse jugovzhodne obale Anglije. Britanskemu premieru Heathu so poslali peticijo s 152.000 podpisi.

TT

TEDENSKA TRIBUNA

OD TORKA DO TORKA

Svet porabi za vojsko in oboroževanje prav toliko kakor za izobraževanje in zdravstvo skupaj, pravi mednarodni biro za izobraževanje s sedežem v Ženevi. Po zadnjih podatkih so v letu 1967 (novejših podatkov še nimajo) porabile vse države sveta 173 milijard dolarjev za oborožitev in za druge vojaške potrebe, za izobraževanje pa le 120 milijard dolarjev in za zdravstvo samo 59 milijard dolarjev. In vendar pri tem statistiki LR Kitajske, Severne Koreje in Severnega Vietnama niti niso šteli, ker niso dobili podatkov.

Zadnje stanovanje, v katerem je živel ruski romanopisec Fjodor Dostojevski, preurejajo v muzej, ki ga bodo odprli 6. novembra ob 150. letnici pisateljevega rojstva. Prizadevajo si, da bi šestsobno stanovanje v Leningradu uredili tako, kakor je bilo videti, ko je v njem Dostojevski pisal »Brate Karamazove«. Nekaj stvari, ki so bile takrat v tem stanovanju, bo odstopil muzeju tudi Dmitri Dostojevski, šestindvajsetletni pisateljev pravnuk.

»Ni boljšega za k dobremu kosilu kot deset dni star atomski brandy«, bi lahko rekli sovjetski znanstveniki, ki so pretresli vinski svet s sporočilom, da so izdelali tako atomsko pijačo. »Uporaba jedrskega sevanja, ki povzroči ionizacijo je za staranje konjaka zelo obetavna,« pravijo sovjetski znanstveniki in poudarjajo, da konjak dozori ob takem postopku v hrastovih sodih v desetih do petnajstih dneh, namesto v treh letih.

Dr. Samuel Rosen, newyorški specialist za zdravljenje ušesnih bolezni, je odpotoval na Kitajsko, kjer bo pokazal kitajskim kolegom, kako s kirurškim posegom zdravi neke vrste gluhote. S seboj je vzel vse potrebne instrumente. Sicer pa je gost zveze kitajskih zdravnikov.

Robert Kennedy mlajši je prispel v Nairobi, glavno mesto Kenije, kjer bo kako leto ali dve preučeval življenje divjih živali. V Keniji bo sodeloval tudi pri snemanju nekih serijskih filmov o živalih.

Neki programer iz Canberre v Avstraliji se je za stavo preimenoval, tako da ima zdaj brškone najkrajši priimek na svetu. Devetnajstletni Barry John Thomas se bo poslej uradno imenoval Z. Ampak ne John Z ali Barry Z, temveč samo Z. Z je zdaj zaprosil za potni list, ker namerava odpotovati v tujino.

Pravice jetnika Charlesa Mansona, morilca igralke Sharon Tate in njenih prijateljev, so znova omejili, ker je v celici zažgal svojo posteljo. To se je zgodilo v Hiši pravice v Los Angelesu, kjer se Manson zagovarja še zaradi nekega drugega umora. Manson bo deset dni jetnik brez posebnih pravic.

OD TORKA DO TORKA

Sovjetska zveza namerava uporabiti jedrska razstreliva pri kopanju več kot 100 km dolgega kanala skoz zahodni del osrednje Rusije. Poleg navadnih razstreliv mislijo uporabiti še jedrska, in sicer bodo sprožili 20 jedrskih eksplozij predvsem na hribovitih delih, skoz katere bodo naredili useke za kanal. Za ta načrt bi potrebovali tri milijone ton razstreliva TNT, vendar so se rajši odločili za uporabo jedrske energije. Dela bodo tako tudi prej končana. Načrt še ni odobren, vendar je kljub temu v tujini že slišati pripombe, da to ni v redu in da bo nastalo ob eksplozijah preveč nevarnega radioaktivnega prahu.

Ameriški diplomat Averell Harriman, ki je bil nekoč Johnsonov »leteči ambasador« in so ga imeli za zelo sposobnega moža, se namerava bržkone že prihodnji mesec poročiti s Pamelo Digby Churchill Hayward. Dama je bila nekoč snaha britanskega premiera in pozna Harrimana še iz obdobja druge svetovne vojne. Harriman bo novembra dopolnil osemdeset let, gospa Hayward pa ima 51 let. Prvič sta se srečala leta 1941, ko je ameriški predsednik Roosevelt poslal Harrimana v London v neki gospodarski misiji. Gospa Hayward je bila takrat poročena z Randolphom Churchillom, s katerim se je ločila leta 1946. Štirinajst let pozneje se je omožila z ameriškim producentom Lelandom Haywardom, ki je umrl letos spomladi. Harrimanova druga žena pa je umrla lani.

Osemnajstletna Jane Cooper, ki je doslej živela kakor puščavnica na nenaseljenem otočku južno od Tasmanije, mora spraviti svoje reči skupaj in se vrniti domov, so te dni določile tasmanijske oblasti. Jane Cooper je odšla za eno leto na samoten otoček DeWitt, da bi »vsem in vsemu ubežala«. Na otočku je hotela skladati glasbo in pisati življenjepis. Toda tasmanijske oblasti trdijo, da je dekle »nezakonito zasedlo otoček«. Neuradno pa se oblasti bojijo, da bo dekle tam zbolelo ali pa da bo postalo žrtev kakšnih tujcev, ki bi izvedeli, da živi sama na otočku.

Iz zahodne Evrope prihajajo novice, da ameriški popotniki kupujejo v zahodnoevropskih državah neverjetne količine zahodnoevropskih deviz v bojazni, da dolar ni nič vreden, oziroma; da ga bo moral Washington devalvirati. Na nekaterih letališčih so banke uvedle dodatne pulte, da lahko zadostijo povpraševanju. Američani se najbolj zanimajo za britanski funt šterling, potem za zahodnonemške marke, švicarske franke in francoske franke, Po nizozemskih guldnih, italijanskih lirah in španskih pezetah pa je nekoliko manj povpraševanja.

Agenciji Reuther in AP trdita, da jih ima 69, agencija UPI pa enkrat pravi, da jih ima 66, drugič pa, da jih ima 69. Koliko pa jih ima v resnici, se zdi, da je Marlene Dietrich čisto vseeno. Ko se je te dni po šestih letih iz Amerike spet vrnila v London, je nekoč slavna filmska igralka nastopila na neki dobrodelni prireditvi v korist britanskih umobolnic. »O svojih letih ne premišljujem, ker nisem stara,« je povedala gospodična Dietrich na tiskovni konferenci, ki se je je udeležilo mnogo časnikarjev. Med drugim so gospodično Dietrich vprašali, kaj ima rada in česa ne mara. »Všeč mi je Frank Sinatra, Orson Welles, Peter O'Tole in denar. Sem pa proti vojni v Vietnamu, proti novi modi, proti gibanju za osvoboditev žensk, proti fotoreporterjem in proti temu, da me imenujejo ‚najočarljivejša babica'. Zdaj tako pravijo Elisabeth Taylor in zdi se mi, da se zato ne počuti srečno.« O Ernestu Hemingwayu pa je rekla: »Nikoli ni rekel, da sva zaljubljena, res ne. Ampak jaz sem ga imela rada in on me je imel tudi zelo rad — ampak o tem ne bom govorila, ker bi lahko o njem govorila pet ur.

koncu žice. Vsa zadeva se je končala zelo nepričakovano. Harazi je bil ob življenje, Amri pa izgnan v tujino.

Kakor menijo v nekaterih drugih arabskih državah, je bil Amri tako jezen in užaljen na sogovornika, da je pri priči ukazal, naj ga najdejo in ga pripeljejo v urad predsednika vlade države Jemen. Ko so ga pripeljali, je Amri ukazal svojim stražarjem, naj fotoreporterja pri priči ustrelijo. Pravijo, da straža Amrija ni hotela ubogati, zato je jemenski premier tujca sam ustrelil. Čez nekaj ur je o tej zadevi zvedel jemenski predsednik Abdel Rahman al Iriani. Zaradi Amrijevega vedenja se je tako ujezil, da je hotel premiera dati pri priči javno obesiti. Nazadnje so se vmešali še plemenski poglavarji, ki jim je bil Amri pri srcu, in prepričali predsednika, da je preklical svoj prvotni sklep in Amrija samo izgnal iz Jemena.

Bržkone so bila za vso stvarjo še kakšna druga navzkrižja med jemenskim predsednikom in premierom, čeprav Newsweek tega ne omenja.

■

POPEVKARJI

JOAN BAEZ IN POLITIKA

Ameriška pevka ljudskih pesmi Joan Baez, ki jo je na nedavnem festivalu v Parizu poslušalo skoraj pol milijona ljudi, se je morala voditeljem francoske komunistične partije hudo zameriti. Na neki tiskovni konferenci je čez KPF povedala take reči, da je nastal pravi škandal. V navzočnosti nekaterih pomembnih funkcionarjev francoske partije je nenadoma dejala, da je »francoska komunistična partija napravila nekaj prav grdih reči.« Hkrati pa je tudi rekla, da ne bo sprejela vabila, da bi sodelovala na festivalu naslednje leto. Že zdaj ni hotela sodelovati, je rekla, vendar jo je vezala pogodba.

Med zastopniki KPF je povzročila zadrego, ker je javno pohvalila upor francoskih študentov leta 1968. Kakor je znano, to akcijo francoskih študentov KPF ni odobravala. Nadalje je Joan Baez poudarila, da je francoska partija odobrila zadušitev budimpeštanske vstaje leta 1956, kakor se je tudi strinjala KPF namreč z invazijo na Češkoslovaško leta 1968.

Ameriška pevka je dobila od organizatorja pariškega festivala, časnika L'Humanite, ki je glasilo francoske partije, za svoj dveurni koncert lepe denarce, pravi njen impresario Manuel Greenhill. Vendar pevka kljub temu vztraja, da na tem festivalu ne bo več sodelovala, ker »me dela za hinavko«.

Na tiskovni konferenci so jo še vprašali, kaj meni o uporih v ameriških jetnišnicah. »Ameriški sistem jetnišnic ni vreden piškavega oreha in samo en do dva odstotka jetnikov zares zasluži, da ostanejo v ječi. Takole je: Če ukradeš kakšno manjšo vsotico denarja, te zašijejo za deset let. Če pa ukradeš vso venezuelsko nafto, prideš na naslovno stran revije »Time«.

■

ŠPANIJA

ŽAL NAM JE, KER SMO GREŠILI

Španski škofje in duhovniki so imeli pred dnevi v Madridu svoj prvi kongres, ki je pomemben zlasti z dveh vidikov. Na njem so duhovniki zahtevali več svoboščin za človeka in izboljšanje položaja na področju državljanskih pravic. To se zdi prvi pomemben korak španske cerkve, da se počasi znebi vezi z režimom generalisima Francisca Franca. Španska duhovščina je na tem kongresu tudi glasovala o tem, da bi se opravičila za svoje vmešavanje v politiko strank med špansko državljansko vojno v letih 1936—1939. Znano je namreč, da je cerkev med državljansko vojno močno podpirala generala Franca.

Pri glasovanju za to opravičilo je bila potrebna dvotretjinska večina, če bi hoteli, da bi pri priči obveljalo. Vendar za resolucijo nista glasovali dve tretjini duhovnikov, zato so glasovanje ponovili. Kakšen je bil rezultat, za sedaj še ni znano, vendar je že sam korak prava prelomnica v življenju španske cerkve.

Skoraj vse druge sklepe v manifestu pa je skupščina sprejela z dvotretjinsko večino. Med njimi sta pomembna tudi sklep, da mora biti cerkev popolnoma ločena od države in samostojna, in sklep, naj država ukine posebna sodišča, ki sodijo političnim zapornikom.

■

NIXON OBIŠČE KITAJSKO ŠE LETOS

ORIENTALSKA MODA: v Ameriki gre v denar vse, kar je kitajskega

MODA

KITAJSKI SLOG

Moda se pogosto ravna po politiki. In to je nedavno pokazala tudi newyorška industrija modnih oblačil. V modi je »chinese look«, skuša dopovedati kupcem. Nekaj pa je le res: odkar je ameriški predsednik Nixon sporočil, da namerava odpotovati na Kitajsko, je pod vplivom te novice lep del ameriških businessmanov. Zakaj ne bi bili tudi izdelovalci oblek?

In tako se je zgodilo, da dandanes že marsodane vsak pomembnejši ameriški modni ustvarjalec kaže v zbirki svojih novih modelov tudi modele, sešite s kitajskim navdihom. Njihovim nagnjenjem je pritrdil tudi časnik »Women's Wear Daily«, ki ima zares veliko število bralk in ki je časnikarski arbiter vsake nove mode. Letošnje leto je časnik razglasil za »Leto Kitajk«, a newyorške veletrgovine že veselo poročajo, da gredo ob.eke, narejene v kitajskem slogu, strašansko dobro v denar. »Slog je rdeče žareč,« pravijo. Na modnih revijah pa bi hoteli pokazati vse, kar je vsaj nekoliko podobno kitajskim oblačilom. Iščejo tudi kitajske manekenke.

Amerika je iz Kitajske že uvozila velikanske količine težke svile in vezenin. To je bil eden prvih nakupov, odkar je Washington ukinil prepoved trgovanja s Kitajsko. V najimenitnejših newyorških butikih se je zdaj spet pojavila znana honanska surova svila, ki so jo ženske zaman iskale več kot dvajset let.

A ne gre samo za oblačila. Tudi vsi drugi kitajski okrasni predmeti so dobrodošli. V draguljarnah so se spet v večjih količinah pojavili predmeti iz žada in slonove kosti. Sploh je v modi vse, kar je orientalskega.

Vendar pa je treba povedati, da je Amerika v vsem tem neliko zaostala. Renesansa kitajskih slogov se je začela pravzaprav v Franciji, ki trguje z LR Kitajsko že mnoga leta.

■

AVTOMOBILIZEM

ZRAČNE BLAZINE SO NUJNE

Veliki prijatelj ameriških potrošnikov Ralph Nader je opozoril ameriško vlado na mahinacije nekaterih avtomobilskih firm, da bi odložile uvajanje »zračnih blazin« v avtomobile, s katerimi bi morale začeti opremljati vozila v začetku leta 1974. Ameriška agencija za varnost prometa na cestah je nedavno objavila analizo, v kateri je rečeno, da bi se že v prvem letu uvajanja zračnih blazin v avtomobile rešilo smrti kakih 5000 avtomobilskih voznikov in sopotnikov. Blazine, ki bi se v trenutku napolnile z zrakom, če bi avto kam trčil, bi morale avtomobilske tovarne namestiti pred prednjimi in zadnjimi sedeži v vozilu.

Agencija je zahtevala, da morajo firme začeti opremljati svoje nove avtomobile z zračnimi blazinami »ali kakšno drugo podobno varnostno rečjo« najkasneje sredi avgusta leta 1973. Toda nekatere firme so se zahtevi uprle in zdaj skušajo z vso stvarjo zavlačevati. Ameriški minister za promet je te dni priznal, da so zastopniki firme Chrysler pritisnili na vlado, naj jim nalogo odloži, češ da so tehnične težave in da prototipi zračnih blazin še niso dovršeni. Nader pa pravi, da firme pritiskajo na vlado samo zato, ker se jim zdi, da bi z opremljanjem blazin v avtomobilih premalo zaslužile. Izgovarjajo se, da nastaja pri trenutnem poinjenju blazin, kakršne so izdelali doslej, prevelik hrup, da skratka preveč poči, in da si lahko potnik pri tem poškoduje najmanj uho. Nader pa vse to zavrača in pravi, da so to samo izgovori firm, ki čutijo, da jih je firma General Motors v tem že prehitela in se zdaj boje, da bodo za GM zaostale. Prav zato prosijo vlado, naj za leto dni podaljša rok. Nekaj zato, nekaj pa tudi zaradi spoznanja, da bi se dalo v tem dodatnem letu tehnološko še bolj razviti postopek izdelovanja in nameščanja blazin in pri tem zaslužiti večje denarce.

■

JAZZ

»JA VAS BEZUMNO LJUBLJU«

Ameriški jazzovski glasbenik Duke Ellington je na svojem prvem koncertu v Sovjetski zvezi — v Leningradu — doživel velik uspeh. Več ko 4000 poslušalcev je bilo nad vse zadovoljnih z njegovo glasbo: Duke Ellington je na njihovo vztrajno zahtevo moral dodati na koncu še devet skladb, da je vsaj približno zadovoljil nenasitne poslušalce.

Koncert je bil v veliki sodobni koncertni dvorani Oktobr. Vstopnic je zmanjkalo že dolgo pred koncertom, zato so množice mladih ljudi pred koncertno dvorano nadlegovale tiste, ki se jim je posrečilo kupiti vstopnice pravočasno, ali imajo kakšno »karto več«.

Ellington je končal tri ure trajajočo predstavo s skladbo »Take the A — Train«, ki je bila občinstvu tudi najbolj všeč.

Ameriški glasbenik je tudi presenetil poslušalce s stavkom, ki ga je na koncu spregovoril v ruščini: »Ja vas bezumno ljubliu.«

PANORAMA JUGOSLAVIJA

BIKOBORBE

BIKOM NAGAJA DEŽ

Cesar ni mogel preprečiti bivši predsednik zvezne vlade Mitja Ribičič, kar ni uspelo ljubljanskemu društvu za varstvo živali, je uspelo slabemu vremenu: bikoborb v Beogradu ni bilo.

Prvič bi morale biti bikoborbe na naših tleh in prvič se je tako zapletlo, da se bolj zlepa ne bi moglo. Najprej je stopil v areno javnosti Jakov Vujović, človek, ki ga Beograjčani poznajo predvsem zaradi njegove poslovnosti. Ustanovil je zasebno podjetje Montenegropromet in oznanil urbi et orbi: velike bikoborbe v Beogradu! S Španci je sklenil pogodbo o prihodu bikov in bikoborcev, na glavnem beograjskem nogometnem stadionu je hotel zbrati vsaj šestdesettisoč gledalcev. Žal mu nogometaši niso dovolili, da bi se po njihovem igrišču sprehajali biki in tako se je moral zadovoljiti z manjšim stadionom.

Bilo je še daleč do začetka bikoborb in do prihoda španskih pogumnih mož, ko so beograjski časniki objavili, da bikoborb ne bo, kajti iznajdljivi Jakov Vujović je s Španci podpisal le pogodbo, nima pa niti deviz niti dinarjev, ki jih je s podpisom pogodbe obljubil. Montenegropromet je imel na žiro računu le nekaj starih tisočakov.

Novica o propadlih bikoborbah še ni prišla do Slovenije, ko je slovensko društvo za varstvo živali na ves glas protestiralo proti mučenju živali. Pisali so kabinetu predsednika Tita in predsedniku vlade Mitji Ribičiču, naj vendarle prepovedo mučenje živali, toda protest je bil nepotreben. Bikoborbe so morali zaradi prazne blagajne preložiti, Mitja Ribičič pa ni dočakal krvave predstave na položaju predsednika vlade, ker mu je prej poteke. mandat.

Podjetju Montenegropromet so preprečili organiziranje bikoborb, ker ni bilo registrirano za take posle. Takrat je stopilo na sceno beograjsko podjetje Zadrugar, ki je hotelo rešiti čast Beograda in omogočiti nastop španskim bikom. Podjetje je podpisalo pogodbo s Španci in ti so sveto obljubili: 17. in 18. septembra nastop na stadionu Tašmajdan v Beogradu. Vse je bilo pripravljeno.

Protesti iz Slovenije so se nadaljevali. Društvo za varstvo živali je poslalo protestna pisma skoraj vsem jugoslovanskim uredništvom, še posebej pa srbskim politikom in beograjskemu županstvu. Lahko smo prebrali:

»Svet ne bo govoril Srbija je uvozila koride. Zgodovina bo pisala: Jugoslavija je uvozila koride. Madež ne bo ostal le na Srbih, temveč na vseh jugoslovanskih narodih, ki niso zbrali dovolj moči, da bi preprečili kulturni škandal, vsiljen od beograjskih veletrgovcev.«

V dolgem pismu niso izbirali besed: »Posebno obsojamo gledalce, ki uživajo v tej »zabavi«. Obsojamo organizatorje, še posebej uvoznike koride. Vstopnica bo stala 100 in 250 dinarjev; kdo lahko toliko plača? Koride so uvozili zaradi »gornjih deset tisoč«, ti lahko plačajo tako drage vstopnice, bolje pa bi bilo, ko bi se sami odpeljali na bikoborbe v Španijo.«

Protesti niso zaleglo, čeprav se je nekaj dni pred krvavo predstavo v Beogradu spet zataknilo. Na sodišče je moralo podjetje Zadrugar, novi organizator bikoborb. Tožil ga je Jakov Vujović, direktor Montenegropromet, ki je prvi dal idejo za bikoborbe na naših tleh. Sodišče je moralo naglo odločati, tako kot le malokdaj doslej. Šlo je vendar za pomembne stvari, zato ni kazalo čakati. Tik pred predstavo je sodišče razsodilo, da Zadrugar lahko priredi bikoborbe.

Zdaj ni bilo več zaprek. Biki in bikoborci so že prišli v Beograd, prišel je slavni Luis Miguel Dominguin, matadorji na konjih, vse je bilo pripravljeno. Organizator je celo želel, naj bi prireditev prenašala jugoslovanska televizija. V Beograd so prihajala tudi slavna svetovna filmska imena, le meščani glavnega mesta so se držali bolj postrani. Vstopnice so bile drage, zato so jih prodali le tretjino. Velike predstave ni bilo. Slavni Dominguin je na tiskovni konferenci pojasnil radovednim novinarjem: »Sonca ni, ne bo bikoborb!« Predstavo so preložili do začetka oktobra, španski biki pa ta čas uživajo gostoljubje beograjskega podjetja Zadrugar. Če bo deževalo tudi v začetku oktobra, bodo bikoborbe preložili na maj prihodnjega leta. Ni še znano, kdo jih bo ta čas hranil, bike namreč, gotovo pa se je Zadrugar pri tem poslu precej opekel. Prodanih je premalo vstopnic, zato so predstavo menda preložili bolj zaradi majhnega zanimanja kot zaradi sonca. Izgubo bo podjetje že nekako pokrilo, saj je export —import. Kdo bo pa gledalcem vrnil denar od vstopnic? Zadrugarjeve pisarne so te dni prazne. mazaštvo

■

POSLOVNOST

DIRKA Z VERSKO REKLAMO

Zagrebškemu avtomobilskemu dirkaču inž. Dubravku Smiljaniću v Kotoru niso dovolili dirkati, ker je imel na vozilu reklame verskih časnikov. Takoj nato je hrvaški Glas koncila objavil svojo plat zvona, Kotorani pa so v članku prikazani kot brezverci. V obširnem in napetem branju so bralci lahko zvedeli, »kaj se je dirkaču Smiljaniću v Črni gori zgodilo«. Skupina mladeničev je baje hotela vreči njegovo vozilo v morje, direktor dirke pa ga je opozarjal, da ne sme startati, če pa bo to kljub temu storil, ne bo prišel na cilj.

»Po treh kilometrih vožnje sem se moral na treningu ustaviti, kajti nekdo mi je prednjo gumo prerezal z nožem,« toži Smiljanić na straneh Glasa koncila. »Istega večera me je dopisnik titograjske televizije obvestil, da je organizirana skupina vdrla na zaprt parkirni prostor. Hoteli so razbiti moj avto in ga vreči v morje. Baje so jim miličniki to preprečili.«

Smiljanić pravi, da je za reklame imel pogodbo, po ukazu organizatorjev pa jih je moral sneti. Njegov klub bo najbrž protestiral pri avto moto zvezi Jugoslavije, zahteval pa bo tudi odškodnino.

»Vi krojite pravico! Ker vidim, kakšna raven kulture je to, bom snel reklame. S tem izgubim nekaj novih tisočakov, zato pa vsaj upam, da za kakim ovinkom ne bom dobil noža v hrbet.«

Smiljanića ni nihče napadel. Na cilj je prišel baje s prazno gumo, prvo mesto pa je prepustil Djaniju Šverku.

Delegati avto moto zveze Jugoslavije, uradni žiri, Smiljanićevi klubski tovariši ter številni gledalci žanikajo skoraj vse, kar je mladi dirkač izjavil za katoliški Glas koncila.

Smiljanić je v Kotoru dirkal z abarthom 1000, na vozilu pa je imel napise »Berite Glas koncila« in »Kana-krščanska družinska revija«. Zaradi take religiozne propagande so bili mnogi gledalci razburjeni, kljub temu pa neredov ni bilo.

»Po treningu smo storili vse, da bi preprečili nerede,« pravi inž. Ljubo Nikolić, sekretar športne komisije pri AMZJ. »Zaradi gledalcev smo storili vse, da bi Smiljanić snel reklame. Organizatorji so najprej preverili, ali ima obvezne pogodbe in pooblastila svojega kluba. Ni jih imel, zato je moral sneti rekla-me. To je storil in vse je minilo brez izgredov.«

Pravilnik AMZJ o zbiranju materialno finančnih sredstev za avtomobilski šport pravi, da mora tekmovalec na zahtevo organizatorjev predložiti pooblastila svojega kluba ali društva za reklamne napise.

Dirkač Branislav Bošković pravi:

»Gledal sem trening prav na tistem ovinku, kjer je Smiljanić obstal zaradi prazne gume. Nobenih sledov ni bilo, da bi jo kdo prerezal.«

Smiljanić trdi, da je prišel na dirkah na cilj s prazno gumo. To ga ni oviralo in osvojil je drugo mesto, imel pa je le za dvajset sekund slabši čas od zmagovalca. Kdor pozna lovćenske ovinke, na katerih je bila dirka (18.700 metrov, višinska razlika 800 metrov), bo razumel, kaj pomeni na taki progi povprečna hitrost 70,5 kilometra na uro. Na treh kolesih Smiljanić ne bi prepeljal petindvajset nevarnih ovinkov, pišejo beograjske Večernje novosti.

»Vozniki običajno reklamirajo le izdelke, ki so v kaki zvezi z avtomobilizmom,« pravi Lazar Lotvin, generalni sekretar AMZJ. »Le včasih imajo na vozilu reklamo za milo ali detergent, nikakor pa ne smejo imeti napisov, ki povzročajo politične izgrede, nacionalno nestrpnost ali nekaj, kar žali državljane...«

■

PROMET

VOZNIK VOZNIKU POLICAJ

Beseda preprostega državljana bo kmalu postala močno orožje proti divjakom na štirih kolesih. Bodo ti še delali prekrške, ogrožali življenja drugih? Morda jim bodo to preprečili državljani. Preprosto si bodo zapisali registrsko številko avtomobila, ki je na prehodu za pešce splašil ljudi. Seveda, če ni blizu miličnika.

Tako so pogosto vozniki in pešci delali že doslej, vendar le v primerih, ko so bili sami v nevarnosti. Njihovo prijavo so obravnavali prav tako, kot če bi jo napisal prometni miličnik.

Priče prometnega prekrška, ki sami zaradi tega niso ogroženi, bi torej lahko prijavili divjaka za volanom. V oddelku za varnost prometa zveznega sekretariata za notranje zadeve pričakujejo, da jim bodo državljani pomagali posebno takrat, ko gre za hudo ogrožanje drugih voznikov ali pešcev.

»Prometnih miličnikov je premalo, da bi lahko na vsakem koraku s svojo navzočnostjo kaznovali posamezne voznike, ki delajo prekrške,« pravi magister Mirko Ivković, strokovni sodelavec v zveznem sekretariatu za notranje zadeve. »Pomoč državljanov na cesti bi lahko bila precej večja. V tujini ima prometna policija veliko podporo. Zakaj ne bi kaj podobnega uvedli tudi pri nas?«

Zakaj ne bi tudi Jugoslovani, tako kot Angleži, prijavili voznika, ki lahko z nevarno vožnjo povzroči nesrečo, se sprašuje beograjska Politika ekspres.

»Vozniki bi se vedli drugače, ko bi vedeli, da jih lahko za vsak prekršek kdo prijavi,« pravi magister Ivković. »Zakaj državljani tega ne počnejo? Nekateri pravijo, da naši ljudje nočejo tožariti, da je to špecanje. Ali je prijava proti vozniku, ki bi skorajda nekoga povozil, ovaduštvo?«

V beležnicah prometnih miličnikov so bila lani imena 1,700.000 voznikov. Zaradi nepravilne vožnje so vložili 387.000 prijav proti voznikom. Iz prometa so izločili 196.000 vozil, z mandatnimi kaznimi pa so zbrali milijon in sto tisoč dinarjev.

V zveznem sekretariatu za notranje zadeve pravijo, da se brez pomoči državljanov prometni miličniki ne bodo mogli spoprijeti z nedisciplinirani vozniki. Premalo jih je, da bi lahko ustavili vsakega kršitelja.

Politika ekspres se navdušuje nad takim špecanjem na cesti. Vprašati pa bi se morali tudi, ali lahko vsak državljan presodi, kaj je naredil narobe voznik in ali je njegova prijava vedno zares objektivna. Kdo bo delil prijave med upravičene in neupravičene, kdo bo jamčil, da si je pešec zapisal res pravo številko avtomobila? Je vsaka prijava tudi dokaz, da je voznik storil prekršek in ogrožal življenja ljudi?

■

MAZAŠTVO

JAJCA, KI ZDRAVIJO VSE

Vzgajanje japonskih prepelic je postalo donosno. Najprej se je začel s tem ukvarjati diplomirani ekonomist Živko Dadić iz Bečeja, danes pa ga posnema že precej meščanov. Diplomirani ekonomist Slobodan Radusin iz Bečeja je ves svoj prosti čas posvetil japonskim prepelicam. Jajca kupujejo predvsem srčni bolniki, ljudje z bolnimi ledvicami, jetri, dihali in astmatiki. Pravijo, da se po prvih popitih jajcih veliko bolje počutijo celo ljudje, ki so jih zdravniki že odslovili, čez nekaj časa pa lahko bolezen popolnoma ozdravijo.

Bolniki prihajajo z vseh strani, prepelic pa je v Bečeju vse več. Gojilci se jezijo na Živka Dadića, ki baje noče izdati pravega recepta za hrano prepelic. Jajce, ki je le malo večje od vrabčevega, stane 1,50 dinarja, nekateri pa so tako zaslužili milijone.

Japonske prepelice prinašajo torej bolnikom zdravje, iznajdljivim pa denar.

Začudo pa japonske prepelice poznajo na svetu že pet stoletij, nikjer pa še niso odkrili, da nesejo zdravilna jajca. Zdravilna so torej le jajca iz Bečeja!?

»Ko bi bilo to vsaj delno točno,« pravi dr. Miša Radosavljević iz bolnišnice »Dr. Dragiša Mišović«, potem so v Bečeju dosegli nekaj, kar je enako perpetuum mobile. Nobeno doslej znano zdravilo ne more zdraviti vseh navedenih bolezni hkrati. V strokovni literaturi nikjer ne omenjajo jajc japonskih prepelic.«

Dr. Božidar Pekić, žnanstvenik svetovnega slovesa, je prvi prinesel v Jugoslavijo Japonske prepelice že pred štirinajstimi leti.

»Ničesar ne vem o zdravilnosti jajc. Jaz sem prepelice prinesel zato, ker sem jih potreboval pri izdelavi elaboratov za neko lovišče. Ptica se hitro razmnožuje in znese vsak dan po jajce. Hrani se s koruzo, rižem in pšenico.«

Z jajci japonskih prepelic je torej nekako tako kot pred leti z moško vodo iz Kladnja. Ljudje jih pijejo, da bi ozdraveli, vendar je zanesljivo le to, da niso škodljiva.

■

BIROKRACIJA

SLIKAR UMRL BREZ NAPOTNICE

Sredi Skopja in sredi belega dne je umrl znani makedonski slikar Tomo Vladimirski. Umetnik je umiral pred očmi mnogih ljudi, ki pa tega dolgo niso opazili. Ko so opazili dramo, so poklicali prvo pomoč, toda...

Tomo Vladimirski je vozil amija. Nenadoma mu je postalo slabo, vozniki pa so mislili, da se mu je pokvaril avto. Zgodilo se je na kamenitem mostu ob devetih dopoldne. Vladimirski je bil namenjen na servis. Z zadnjimi močmi je prepeljal čez

OD TORKA DO TORKA

V Radencih so slovesno odprli prvi hotel A kategorije na Štajerskem, »Radin«. Hotel je postavilo podjetje Gradis, glavni projektant pa je bil inženir Branko Kocmut. Hotel, ki ima 154 sob, od teh 11 apartmajev, je stal štirideset milijonov dinarjev. In še to: odpreti bi ga bili morali že pred petimi meseci, za toliko so se namreč zakasnila gradbena dela.

Vsak peti Slovenec je za dvajset odstotkov težji, kot bi smel biti. O tem in o boleznih, ki jih povzroča prevelika teža, so razpravljali na prvem medržavnem srečanju evropskih proizvajalcev brezalkoholne pijače deit. Srečanje je bilo v dvorani hotela Radin, udeležili pa so se ga zdravstveni delavci iz Avstrije, Nemčije, Belgije, Madžarske, Švice, Libije, Italije Turčije in Jugoslavije.

Obramba proti toči v Žikarcah, ki je poskusno delovala od meseca junija, je zdaj postala redna služba. Na slavnosti ob tej priložnosti je sedemindvajseto raketo proti toči sprožil Franjo Mušec, predsednik medobčinskega sveta podravskih občin.

Forma viva na Seči pri Portorožu se bo uradno končala petnajstega oktobra. Zadnji je prispel na kiparski simpozij Slovak Josef Jankovič iz Bratislave in ga zelo skrbi, ali bo svoje delo končal pravočasno. Tako pozno je prišel zato, ker je imel težave s potnim listom.

V Mestnem muzeju v Idriji so ob obletnici smrti pisatelja Franceta Bevka slovesno odprli njegovo spominsko sobo. V resnici gre za pisateljevo delovno sobo, kot jo je imel v Ljubljani. Menda je to prvi primer, da je javnosti odprta delovna soba kakega slovenskega pisatelja.

Dvaintridesetletni piranski tehnik Anton Slokovič je že osem let zaposlen v Amsterdamu. Zasluži dobro, pa bi si zlahka kupil avtomobil. A dosti raje hodi peš. Zato se je iz Amsterdama napotil v domači Piran kar peš. Peš se bo bržkone tudi vrnil v Amsterdam.

Prejšnji teden je v Mariboru v eni sami noči zagorelo šestkrat. Požar je najhuje prizadel podjetje za predelavo plastičnih mas Alma. Ogenj je hudo poškodoval tudi stroje. Zaradi opustošenja tovarne bo ostalo brez dela štirideset delavcev. Preiskovalni organi so že priprli domnevnega požigalca, ki pa je bržkone neuravnovešen.

Edina dolenjska lovka Erna Slak iz Mokronoga je na Trebelanskem s prvim strelom podrla svojega prvega srnjaka, težkega osemnajst kilogramov. Njen prvi lovski plen pa je bil zajec. Ker na Dolenjskem niso vajeni lovcev v krilih, se ne morejo prav načuditi, kako da je Erna zadela že kar prvikrat.

V Brežicah so morali dodatno klorirati glavni brežiški vodovod. Sanitarni inšpektorji so namreč ugotovili, da voda ni primerna za pitje. Po vsej verjetnosti je voda v vodovodu okužena s fekalijami. Do pred kratkim je bila voda iz tega vodovoda bakteriološko edina brezhibna v brežiški občini.

Hitrost vlakov, ki so vozili čez solkanski most, je bila zmanjšana najprej na dvajset kilometrov na uro, potem pa celo na pet kilometrov na uro. V kratkem bodo hitrost spet povečali na dvajset kilometrov na uro. Meritve so pokazale, da so razpoke v mostu tako rekoč vsak dan večje. Poškodbe slavnega mostu je povzročil polzeči teren, svoje pa so opravile tudi eksplozije bomb v obeh vojnah. Železnice so prosile za pomoč lokalna podjetja, ki jim je za železniški prevoz. A niso naletele na dober odziv. Zato so se končno odločile, da bodo draga popravila plačale same. V breg pod vodno gladino so vgradili 45.000 kubičnih metrov kamnitih blokov, postavili so 2000 kubičnih metrov mrežnih košar kamna in nasuli 20.000 kubičnih metrov zemlje na peto polzečega plazu. Dela so večidel končana. Drugo leto bo most dobil še betonske injekcije.

OD TORKA DO TORKA

Petnajst mrtvih, osem ranjenih, to je bilanca hude nesreče o reški ladjedelnici »3. maj«, kjer je zgorela nova ladja »Ragna Gorton«. Požar je izbruhnil v strojnici, po eksplozijah polnih naftnih rezervarjev pa se je hitro razširil tudi v druge dele ladje. Naslednjega dne bi morala ladja odpluti na poskusno vožnjo.

Ko je izbruhnil požar, je bilo na ladji okrog 300 delavcev. Vzroki požara še niso znani, zaprli pa so nekaj vodilnih delavcev v reški ladjedelnici, ki očitno niso pazili na varnost pri delu.

Ladja, ki je največja, kar so jih gradili v tej reški ladjedelnici, je stala sto milijonov novih dinarjev, samo motor, ki je zgorel, pa je bil vreden tretjino ladje. Ladjo so delali za švedsko družbo.

Nail Ikanović, zločinec iz Raljašev, ki je ubil ženo in svoje štiri otroke, si je v sarajevskem zaporu sodil sam: obesil se je. Okrožno sodišče v Banjaluki je Ikanovića obsodilo na smrt s streljanjem. Njegov odvetnik Savo Kapisoda je tik pred smrtjo dobil pismo:

»Zdravo, spoštovani Savo! Po vašem zadnjem obisku sem se odločil, da vam napišem nekaj vrstic. Zahvaljujem se vam za obiske in denar. Ne vem, kako naj se vam oddolžim. Bil bi zadovoljen, ko bi prišel do strupa, rad bi se uničil. Nihče ne razume mojih bolečin in žalosti. Dokazali ste, da nisem prišel domov zato, da bi pobil družino, temveč zaradi ločitve. Tiste noči nisem bil pri sebi. Ste pisali v Ljubinjo, Savo? Naj prodajo moje in naj mi pošljejo denar.«

Po poročilu okrožnega sodišča lahko sodimo, da so pazniki ob 19,15 še videli Naila Ikanovića živega, ob 19,50 pa so ga našli mrtvega. Obesil se je na rjuho, ki jo je privezal na rešetke.

Predpisi velevajo, da mora na smrt obsojenci biti ločen od drugih kaznjencev, stalno mora biti privezan. Nail je imel na rokah lisice, ko je šel na sprehod, v celici pa so mu privezali le noge.

Ikanovićevi sorodniki niso hoteli na pogreb, tako da ga je pokopal daljnji sorodnik.

Minila so tri leta, odkar ima Dušan Vlačo iz Zrenjanina novo srce. Plavolasi fant se je odločil za operacijo in dejal:

»S svojim srcem bom morda živel nekaj dni. Strinjam se, da mi presadite srce.«

Danes živi Dušan Vlačo v Beogradu, vesel je, kot se spodobi za fanta devetnajstih let. Obiskuje glasbeno šolo, vozi avto, igra v ansamblu Sonce. Mladi Beograjčan je drugi človek na svetu, ki živi najdlje s presajenim srcem. Le mesec dni je starejši njegov znanec iz Houstna, Louis Russel.

Prejšnjo nedeljo sta se v Rožaju (Črna gora) pomerili domače nogometno moštvo in ekipa Mornarja iz Bara. Skupina navijačev domačega Ibra je v prvem polčasu nenehno zabavala čez vratarja gostov, ki je kljub temu dobro branil. Ker besede niso pomagale, so prinesli kačo. Eden izmed navijačev je prišel k mreži in vrgel na vratarja pol metra dolgo strupeno kačo. Vratar je zbežal z vrat, nogometaši pa so kačo ubili. Tekma je bila prekinjena. Takoj nato je vratar prejel gol z razdalje štiridesetih metrov. Nogometaši Bara pravijo, da do zadetka zanesljivo ne bi prišlo, če se po golovi črti ne bi sprehajala kača.

Ko je filmski kritik Politike Milutin Čolić objavil reportažo o snemanju Sutjeske, je objavil tudi sliko, spodaj pa je napisal:

»Richard Burton v maršalski uniformi. »Veliko bralcev ga je zaradi tega opozorilo, da Tito v času bitke na Sutjeski še ni bil maršal. Čolićevi prijatelji so ga pokarali:

»Novinarjem in kritikom se zgodi marsikaj, toda vsaj ti, kot prvoborec, bi lahko vedel, da Tito takrat ni bil maršal . . .«

Čolić jih tolaži: »Res se nam novinarjem marsikaj zgodi, toda ali ste res prepričani, da sem Burtona jaz »povišal«. Grešnik je torej blizu filmskih kamer.

SKOPJE: je slikarja ubila birokracija?

most, nato pa ni mogel več naprej.

Glavo je naslonil na volan, za vozilom pa je bila čedalje večja vrsta avtomobilov. Vozniki so trobili, toda slikarjev ami se ni premaknil.

Pristopil je dežuni prometni. Jezno je zakričal »mediscipliniranemu vozniku«, naj vendar le potegne. Še opazil ni, da voznik umira. Nekaj pešcev je pomagalo prometniku, da so vozilo porinili na rob ceste.

Po naključju je bila v bližini inž. Zlata Drakulsa, ki je poznala znanega slikarja. Pritekla je k avtomobilu in odprla vrata, voznik pa se je krčevito držal za volan. S težavo so ga potisnili na sosednji sedež, voznik Stojmenović pa ga je odpeljal proti mestni bolnišnici. Slikar je umiral.

V mestni bolnišnici dežurna sestra še slišati ni hotela, da bi sprejela nekega pacienta brez zdravniške napotnice.

»Človek je umiral, ona pa je zahtevala napotnico. Take nesramnosti nisem pričakoval,« pravi eden izmed spremljevalcev, ki so slikarja odpeljali v bolnišnico.

Klicali so prvo pomoč, toda niso jim pomagali. Ni bilo prostih avtomobilov. Slikarja so odpeljali na interno kliniko, toda tudi tam so zahtevali napotnico. Ljudje v belih haljah se niso usmilili in slikar je umrl.

Pokopali so ga pred nekaj dnevi na novem pokopališču Butelj.

■

TUJINA

IZLETI V NEMŠKE ZAPORE

Jugoslovani, ki prihajajo brez delovne vize v Zahodno Nemčijo, pogosto dobijo namesto delovnega mesta šest tednov zapora, poroča iz Münchna dopisnik beograjskih Večernjih novosti. Zahodnonemška policija se strogo ravna po pogodbi o organiziranem zaposlovanju jugoslovanske delovne sile, zato se izletnikom pogosto zgodi, da gredo spat s turističnim potnim listom, zbudijo pa se za rešetkami. Šele takrat sporočajo našim konzulatom v Zahodni Nemčiji, da so jih nemški policisti spravili v zapor.

»Mi jim ne moremo pomagati,« pravijo na generalnem konzulatu Jugoslavije v Münchnu. »Nemci jih lahko zadržijo v zaporu šest tednov, nato pa jih morajo obvezno izgnati v Jugoslavijo. Posledica: dve leti se ne smejo vrniti v Zahodno Nemčijo. Delovno vizo lahko dobijo le preko zavoda za zaposlovanje v naši državi, drugače se ne morejo zaposliti. Četudi jim sorodniki ali prijatelji najdejo zaposlitev v Nemčiji, to še ni dovolj.«

Iz zapora v Erdingu je prišlo na jugoslovanski konzulat pismo osmih Jugoslovanov. Nekatere od njih so prijeli že 15. julija, ker so delali na črno, drugi pa so prišli v zapor zato, ker so spali pri prijateljih, prej pa se niso prijavili. Nihče od njih ni mogel razumeti, zakaj jih Nemci pregania prav takrat, ko so se skorajda že zaposlili.

»Prijeli so nas ob štirih zjutraj. Danes poteka že osemnajsti dan odkar smo v zaporu. Prevajalec nas je prevaril, ker nam je zatrjeval, naj ne pišemo pritožb. Dejal je, da bomo tako ostali še dlje v zaporu. Vsem so določili po šest tednov zapora, zato vas prosimo . . .«

V zaporih je tudi precej Jugoslovank, ker so delale brez potrebnih dokumentov. Najtežje je dekletom, ki so delale brez dovoljenja in medtem zanosile. V zaporu jih zadržijo dokler ne rodijo, potem pa jih pripeljejo na jugoslovanski konzulat. Nemci pravijo:

»Mater lahko izženemo, ni pa zakona, po katerem bi lahko iz Nemčije izgnali otroka.« Za take iščejo zaposlitev uslužbenci konzulata, vendar le malokje zaslužijo toliko, da bi lahko plačale otroško varstvo.

■

ODLOČNOST

FRAMČANI NE DAJO ŠOLE

Mariborska skupščina je sprejela program za razvoj osnovnih šol v mariborski občini. Po tem programu naj bi v osemletki v Framu odpravili višje razrede, šolarji pa naj bi se vozili v Rače. V Framu je zavrelo.

Framčani menijo, da bi kraj, ki se razvija in nenehno raste — ljudje so si postavili šestdeset novih hiš, izdanih pa je še 28 lokacijskih dovoljenj za zasebne hiše — ogromno izgubil. Zamrlo bi, pravijo, družabno, politično in kulturnoprosvetno delo. Domačini poudarjajo, da se je začel pouk v Framu že leta 1802, sedanjo šolo pa so zgradili leta 1904, večidel z lastnim denarjem. Za tehnično delavnico šole so v zadnjem času prispevali 7000 dinarjev, tudi sicer je menda šola kar dobro opremljena. Kraj je tudi veliko žrtvoval v zadnji vojni, požgane so bile številne domačije.

Skratka, Framčani so mnenja, da mora v kraju tudi za naprej ostati popolna osemletka. Pravijo, da svojih otrok nikakor ne bodo pošiljali v Rače. Lokacija za novo šolo v Račah jim ni všeč, saj jo nameravajo postaviti v bližini tovarne kemičnih izdelkov Pinus, ki uničuje rastlinstvo daleč naokrog. Poleg tega ne verjamejo obljubam, da bodo njihove otroke prevažali v Rače s šolskim avtobusom. Navajajo primer iz Gorice, kjer so pred leti za šolarje zagotavljali šolski avtobus, pa obljube vse do danes niso izpolnili.

Ker je krajevna oblast izčrpala vsa demokratična sredstva v boju za šolo, je pritisnila politično. Od svojega odbornika Riharda Kotnika, ki zastopa kraj v mariborski občinski skupščini je zahtevala odstop. Odstopila sta tudi krajevna konferenca SZDL in svet krajevne skupnosti. Za ostavko sta se oba organa odločila zato, ker nista mogla uresničiti želja in zahtev volilcev. Oba krajevna organa pa sta pripravljena nadaljevati delo, če bo občinska skupščina že sprejeti odlok spremenila tako, da bo upoštevala framske zahteve.

VETERANI

ČE NI BILO DELA, SMO ŠLI DRVARIT

Tovariško glasilo mariborske tovarne TAM je predstavilo nekaj svojih sodelavcev, ki delajo v tovarni nepretrgoma že petindvajset let. Tamovi veterani se spominjajo hudih povojnih časov in jih primerjajo z današnjimi.

Frezalec Stane Imenšek pripoveduje: »S svojimi nadrejenimi in sodelavci sem se vseh minulih petindvajset let zelo dobro razumel. Menim, da so me imeli vsi radi, ker sem pa tak človek, ki ljubi mir, spoštuje druge in uboga. Če je bilo treba, sem ostal v podjetju toliko časa, dokler nujno delo ni bilo opravljeno. Včasih sem prebil v podjetju nepretrgoma po več dni. Večjih zahtev do podjetja nisem imel, toda kolikor sem jih imel, so se mi vse izpolnile.

Napredoval nisem, vsaj kakšen vodilni delavec nisem postal. Ponudili so mi sicer delo urejevalca, toda odklonil sem, ker imam preveč rad delo pri strojih. Zato sem bil tudi uspešen. Za požrtvovalno delo na delovnem mestu sem bil proglašen petkrat za udarnika. Tudi pri obnavljanju porušene tovarne sem bil trikrat udarnik. Leta 1958 sem bil odlikovan celo z ordenom dela.

Iz minulih let se najbolj spominjam povojnega časa, ko sem se vozil na delo iz Poljčan v živinskih vagonih, da o ruševinah in neredu v podjetju v tistem času sploh ne govorim. Če primerjam tisti čas z današnjim, se mi zdi, da živimo v raju.

Ob jubileju podjetja in ob svojem jubileju želim, da bi se podjetje organiziralo in širilo. Danes je v mehanični delavnici marsikje že takšna gneča, da je komaj mogoče delati. Priporočam tudi, da se poostri disciplina, saj je z nekaterimi mlajšimi delavci že skoraj nemogoče delati.«

Vodja avto elektro oddelka iz montaže Albert Sarnic se zlasti rad spominja povojnih težav: »Začetki so bili izredno težki. Primanjkovalo je strokovnih kadrov, materiala, tehnološke dokumentacije in orodij. Vse smo morali izdelati sami. Pomanjkanje kvalificiranih delavcev je bilo tako veliko, da smo morali sprejeti nekvalificirane delavce in jih priučiti. Mnogi izmed njih so pozneje opravili izpit za kvalifikacijo in nato zapustili podjetje. Le malokateri izmed njih je še danes v našem oddelku.

Med spomini bom navedel primer, ko je naneslo, da v montaži ni bilo dela in smo odšli na Pohorje pripravljat drva za kurjavo. Dnevno je moral vsak izmed nas pripraviti tri kubične metre drv in jih naložiti ob cesti. Da bi lahko s tovornjaki spravili drva v dolino, smo s prostovoljnim delom uredili cesto od Bolfenka do Železničarskega doma.«

Tudi terminer iz priprave dela vodstva vzdrževanja tovarne Nikola Vidaković se spominja predvsem hudih začetkov: »Živeli smo skromno in veliko delali. Prostovoljno smo delali po rednem delovnem času v podjetju in na terenu. Urejevali smo parke, gradili zadružne domove in celo pomagali kmetom pospravljati pridelke. Naši strokovnjaki so stanovali v barakah. Toda kmalu je bilo čutiti napredek, kamorkoli je človek pogledal. Zabrneli so prvi motorji in izdelali smo prve tovornjake.«

■

REVŠČINA

ČRVI V RANI

Štukljev Miha iz Golobinjeka, o katerem smo poročali pred kratkim, je nekaj dni po operaciji v celjski bolnišnici umrl. V celjski bolnišnici pravijo, da česa takega še niso videli. V nogi je imel tri plasti črvov. Mrgolelo jih je na milijone. Nekaj mesecev prej je v celjski bolnišnici umrl starček iz Savinjske doline, ki so ga bili prav tako razjedli črvi.

Novinar mariborske Večera I. Ivačič pa sedaj razkriva trpljenje Toneta Gačnika iz Zadobrave pri Ponikvi. Sedemdesetletnemu hlapcu, ki je delal vse življenje, sedaj pa je obnemogel, so črvi razjedli nogo do kosti. Mariborski novinar takole popisuje svoj obisk: »Približali smo se leseni kolibi z majhnima oknoma, ki sta bili zastrti z umazanimi rutami. Bali smo se prizora, ki smo ga nedavno videli v Golobinjeku. V bajti so se oči komaj privadile temi. Skozi stene so se svetile špranje, na stropu je bilo polno pajčevine. Na majhni polomljeni mizi je bil kup stare obleke, med stenami in v prahu na tleh so ležale umazane cunje, poleg pa so bili trije škafi z vodo. Ne bi rad ponavljal besed, ki smo jih že pisali v prejšnjem primeru. Človek skoraj ne more verjeti, da je danes še vse to mogoče.«

»Noge ne dam stran,« je Tone rekel časnikarju. Nato si je odvezal rano, ki je bila povita z umazanimi krpami in s starimi nogavicami. Noga je bila od gležnja do kolen vsa razjedena od črvov.

Gačnikov Tone menda dolga leta ni imel nobene podpore, zadnje leto pa je dobival po osemdeset novih dinarjev. Vera Hlastec, predsednica SZDL in članica krajevne skupnosti v Ponikvi, je novinarju razložila, da je kraj naredil svoje. Ostarelemu hlapcu so dali kavč, nekaj oblek in socialno podporo. Novinarju je zatem priporočila, naj primera ne bi preveč napihnili.

RAZVESELJIVA NOVOST

ZDRAVILNA BELINA VARNA SVEŽINA

Mariborska tovarna Zlatorog zalaga jugoslovansko tržišče z novim mixalom — novim detergentom, katerega snovi ne ogrožajo zdravja. Temeljito preizkušene sestavine novega mixala z aktivno močjo se namreč med korenitim pomagovanjem umazanije tudi same razkrojijo. Tako lahko prvič pri nas mirno sežemo po najsodobnejšem sredstvu za strojno in tudi ročno pranje, saj s tem vzorno skrbimo za izjemno prijetno čistočo in obenem pozorno varujemo vode, naravo.

Čeprav v Jugoslaviji še nimamo zakona, kakršen v Zahodni Nemčiji že sedem let, v sosednji Italiji pa komaj te dni prepoveduje uporabo škodljivih detergentov, so v mariborskem Zlatorogu po zahtevnih in zato dolgotrajnih pripravah odločno ukrepali in tako med redkimi v Evropi opustili zastarele dosežke. Sodelavci tovarniškega raziskovalnega instituta so dognanja strokovnjakov svetovnega slovesa skrbno proučili in pripravili pralno sredstvo, ki ustreza strogim zahtevam vodnega gospodarstva v industrijsko razvitih državah.

Biološko razkrojljiv in zato neškodljiv novi mixal je pri nas le prvi med detergenti tako imenovane druge generacije, s katero bo mariborski Zlatorog pomagal omejevati zastrupljenost odpadnih voda.

(Ta prostor smo odstopili mariborski tovarni Zlatorog)

POSLUŠAMO, GLEDAMO, OCENJUJEMO, SVETUJEMO

TV

Četrtek, 23. septembra

21.50 V glasbenih oddajah, v katerih vam predstavljamo glasbeni program drugih jugoslovanskih studijev, boste nocoj gledali oddajo RTV Beograd, in sicer koncert Beograjske filharmonije. Pod taktirko hrvaškega dirigenta Milana Horvata in s solistoma Helen Watts (kontraalt) in Peter Baillie (tenor) boste slišali »Pesmi o zemlji« Gustava Mahlerja. Posamezne pesmi nosijo naslove: Zdravica o tugi, Osamljeni v jeseni, O mladosti, O lepoti, Pivec o pomladi in Slovo.

Petek, 24. septembra

17.00 POTUJMO V NAŠ SVET — Oddaja pripoveduje in prikazuje, kako si lahko mladi posnamejo na magnetofon oddajo, ki jim je všeč in jo po tem delu v miru z užitkom poslušajo. Z malo fantazije bomo verjeli, da je to oddajo res posnel iznajdljivec Igor s svojimi prijatelji v najrazličnejših krajih Slovenije.

20.50 KID GALAHAD: Film je bil posnet 1937. leta — predstavlja pa zgodbo iz boksarskega življenja z vsemi mahinacijami, ki že desetletja spremljajo ta šport posebno med profesionalci. Poleg osnovne zgodbe se odvija tudi ljubezenska romanca. Film odlikuje odlična igralska zasedba številnih hollywoodskih zvezdnikov, ki so tudi še po vojni leta in leta predstavljali vrhunec ameriškega filmskega igralstva. REŽIJA Michael Curtiz, v gl. vl.: Edward G. Robinson, Bette Davis, Humphrey Bogart, Wayne Morris, Jane Bryan.

Sobota, 25. septembra

17.30 KRAPINA 71 — posnetek s festivala kajkavske popevke. Tradicionalna prireditev prinaša vsako leto iz Krapine nova dela, nove pesmi in nove pevce na stihe starih in novih pesnikov in z melodijami, ki so ohranile melos hrvaške narodne pesmi. Nastopili bodo operni pevci, priznani in manj znani pevci zabavnih melodij pa tudi skupine nekaterih otroških zborov. Vmes bodo spored pestrili humoristi in reporterji. V prvem delu bodo nastopali Djani Šegina, Hrvoje Hegedušić, Mladen Hajzler, »4 M« in Nela Eržišnik.

20.35 POPEVKA VESELE JESENI 71 — V okviru tradicionalne prireditve »Vesela jesen 71« v Mariboru tudi letos prirejamo v Mariboru zabavno glasbeno prireditev »Popevka vesele jeseni 71« za »Zlati klopotec«. Prireditev bo v hali B Mariborskega sejmišča.

Na razpis je prišlo preko 50 kompozicij, od katerih je strokovna komisija izbrala 16 najboljših in ki jih bodo interpretirali slovenski pevci zabavne glasbe: Bor Gostiša, Karli Arnar, Doca Marolt, Andrej Grabar, Irena Kohont, Marjeta Falk, Ervina Steici, Vlado Bezjak, Dinka Haberl, Edvin Fliser, Slavija 5, Fani Brecko, Alfi Nipič, Lado Leskovar, Jože Kopler in Oto Pestner. Pevce bo spremljal ansambel Mladi levi in godala članov SNG Maribor pod vodstvom Bertija Rodoška in Edvarda Honithanerja. Avtorji skladb se bodo potegovali za tri nagrade strokovne žirije, tri nagrade publike, nagrada za najbolj vedro popevko, za nagrado najbolj izvirne popevke v enem izmed slovenskih narečij, nagrada za najboljši aranžma, nagrada za najboljši tekst in »zlati klopotec«.

Ponedeljek, 27. septembra

17.45 DREJČEK IN TRIJE MARSOVČKI — otroška lutkovna igra v nadaljevanjih, 10. del. Ker so na Mars pripeljali Zemljana, so Drejčkovi prijatelji Miš, Maš in Šaš prekršili marsovski zakonik. Za vedno so se morali ločiti od Drejčka. In zdaj naš mali junak v jasnih nočeh stoji pri oknu in gleda planet, na katerem njegovi daljni prijateljčki. Po povesti Vida Pečjaka je delo za TV priredil Jože Rode.

Torek, 28. septembra

18.30 STARE KRČME: »PRI ŽABARJU« — Od Ljubljane v Polhovgrajski smeri je znana in stara gostilna »Pri Žabarju« na Viču. Ime je dobila po tradicionalni jedi — žabjih krakih. TV kamera hoče v tej oddaji odkriti, kateri gostje se zbirajo v tej prijazni krčmi. Natančno ob določenem dnevu in času so se zbrali stalni gostje, ki še nadaljujejo tradicijo nekdanjih PENATOV. Z gosti, prijazno krčmarico in pa ob prijetnem vzdušju omizja je nastala oddaja, ki vključuje še pevce Koroškega akademskega okteta.

Sreda, 29. septembra

19.20 PO SLEDEH NAPREDKA — Za razvito Slovenijo je danes med drugim zelo pomembno vprašanje osuševanja močvirnih zemljišč, kakršnih imamo kar 111.300 hektarov. Čeprav je na svetu že tri tisoč let v rabi dranaža z opečnimi cevmi, pa se bomo tokrat seznanili z novim, cenejšim in hitrejšim sistemom dranaže s plastičnimi cevmi. Takšne cevi danes izdeluje tovarna plastičnih cevi »JOŽE KERENČIČ« v Ormožu, sam postopek pa je uspešno začela uveljavljati Vodna skupnost Maribor. V oddaji bodo tudi trije prispevki o novih učinkovitih postopkih za čiščenje onesnažene morske ali rečne vode, prispevek o elektronskem računalniku, ki zgolj iz podatkov nekega zemljevida izriše izgled pokrajine iz vsake vnaprej določene točke.

V torkovem filmu »Teta Zita« (ob 20.55) nastopajo Joana Shimkus, Suzane Flon in Katina Paxinou

NAŠ VSAKDAN

V prvi vrsti stoje trije: Primož Kozak je scenarist, Jože Pogačnik režiser in Primož Žagar spraševavec. Na pobudo slovenske televizije so se lotili izredne teme: novinarske obdelave celotnega slovenskega življenja, pa najsi bo to kulturno, politično, gospodarsko, turistično ali znanstveno. Primož Kozak kot scenarist je imel pred očmi očitno vse zadeve že jasno izoblikovanje, šlo je le še za realizacijo in za bolj ali manj spretno spraševanje kakšnih dvestotih slovenskih veljakov z vseh področij. Prvo je spretno opravil Pogačnik, drugo Žagar. Tako smo v ciklu oddaj pod naslovom »Naš vsakdan« že videli prvo oddajo o kulturi: »Kdo ima belo krizantemo« je bil njen naslov, dasi bi se po prvotni različici moral imenovati bolj neposredno: »Knock down«.

O »Našem vsakdanu« smo že marsikaj slišali in prebrali, med drugim tudi to, da je moral nekaj časa ležati v televizijskem bunkerju, ker se je pač našel kdo, ki so se mu zdele zadeve preveč kočljive. Saj, kaj pa se pravi montirati oddajo tako, da se bosta izmenično ponavljala Dušan Jovanović v postelji z velikim bosim podplatom in Josip Vidmar v svoji secesijski znanstveni delavnici na SAZU? Ko pa smo nazadnje vendarle videli prvo oddajo o kulturi, smo se lahko upravičeno vprašali, zakaj strah? Ali slovenska javnost res ne prenese malo manj ustaljene purgarsko uokvirjene obravnave snovi? Strah je bil očitno zaman, zakaj po prvih odmevih ni človeka, ki bi se mu zdela oddaja heretična ali nespodobna, nasprotno, pripombe letijo na njeno nedodelanost (kljub renomiranemu režiserju in scenaristu), letijo s stališča, da bi se dalo marsikaj natančneje in ostreje povedati. Toda to že ne prizadeva avtorjev, zakaj ti niso imeli nobene besede, ko je padla odločitev, da nekaterih imen (med njimi zlasti sodelavcev »Prostora in časa«) televizijski zaslon pač ne prenese.

Je pa vprašanje seveda še drugačno: ciklus oddaj pod naslovom »Naš vsakdan« nam skuša pokazati kaotično nastrojenost slovenskega življenja danes in tu. V prvi oddaji se mu je to posrečilo, vendar se samo po sebi vsiljuje vprašanje, zakaj bi našim pojavom po sili nadevali videz kaotičnosti, fragmentarnosti, ko pa je vse vendarle precej jasno in znanj mističnih meja. Zakaj potem pod vnetitmi govorniki ne napisati njihovih imen (Ljubljančani jih sicer zvečine poznajo, toda poleg Ljubljančanov živi v Sloveniji tudi še kdo drugi), zakaj ljudem ne povedati, kdo je tisti zanesenjaški železničarski upokojenec, ki zganja kulturo med mladimi? Z anonimnostjo lahko marsikaj prikrijemo, z njo lahko delamo utopistične storije, ne moremo pa ničesar storiti. In namen televizijske oddaje je konec koncev tudi ta, da vzdigujemo ljudi iz brezimnosti v zavest!

Sicer pa: živahna, odprta, polemična oddaja.

HERMAN VOGEL

R

Ponedeljek, 27. septembra

Ob 20.00 Giuseppe Verdi: RIGOLETTO. Verdijeva operna ustvarjalnost danes z enako močjo privablja obiskovalca opernih gledališč in glasbene poustvarjalce kot v času, ko so ta dela nastala. Zato ni čudno, da smo v našem času priča vedno novim in zanimivim tonskim posnetkom Verdijevih oper. V stereofonski oddaji predvajamo odlomke iz najnovejšega posnetka Verdijeve opere Rigoletto. Naslovno vlogo poje ameriški baritonist Cornell Macneill, vlogo Gilde poje sopranistka Joan Sutherland, vojvoda je tenorist Giuseppe Morresi, Sparafucile basist Cesare Siepi, v vlogi Magdalene pa bomo slišali mezzosopranistko Anno di Stasio (prvi program)

Torek, 28. septembra 1971

12.10 BORIS PAANDOPPULO: SUNČANICA. Hrvaška operna ustvarjalnost se ponaša z bogato tradicijo, saj segajo njeni začetki tja v 19. stoletje s prvimi operami Vatroslava Lisinskega. Med sodobnimi opernimi skladatelji na Hrvaškem sodita med najbolj plodovite in uspešne skladatelja Jakov Gotovac in Boris Papandopulo. Iz Papandopulovega opusa sta tokrat na sporedu dva odlomka iz opere Sunčanica v interpretaciji zbora in orkestra reške Opere pod vodstvom avtorja.

Sreda, 29. septembra

20.00 Koncert simfoničnega orkestra RTV Ljubljana. V stereofonski glasbeni oddaji simfoničnega orkestra RTV Ljubljana se bodo predstavili trije dirigenti in pianist Aci Bertoncelj. Bogo Leskovic bo z orkestrom RTV Ljubljana izvedel znano in priljubljeno klasicistično »Serenado za godala« Benjamina Ipavca, Samo Hubad bo spremljal pianista Acija Bertonclja v Koncertu za klavir in orkester Ludwiga van Beethovna, v sklepni točki pa bo v izvedbi simfoničnega orkestra RTV Ljubljana zazvenela še simfonija št. 4 v d-molu Roberta Schumanna, ki jo je v stereofonskem studiu posnel mladi dirigent Lovrenc Arnič.

22.15 S festivalov jazza. Uredništvo za jazzovske oddaje je tokrat uvrstilo v spored nastopa dveh ansamblov na letošnjem 12. festivalu jazza v Ljubljani, ki so ga ljubitelji te muzike lahko poslušali od 3. do 6. junija v ljubljanskih Križankah. V prvem nastopu se bo predstavil mednarodno priznani jazz trobentač Duško Gojković s svojim mednarodnim jazz kvartetom, drugi del oddaje pa bo izpolnila jazzovska glasba iz Romanske Švice.

ODLOMKI IZ KNJIGE (14)

7000 DNI V SIBIRIJI

VLAK PELJE NA VZHOD

Novembra 1936 je NKVD v Moskvi aretiral jugoslovanskega revolucionarja Karla Štajnerja in ga po skoraj letu dni zasliševanj brez dokazov obsodil »zaradi sodelovanja pri umoru leningrajskega partijskega sekretarja Kirova na deset let zapora. Po dveh letih, ki jih je preživel v raznih taboriščih evropskega dela Sovjetske zveze, so ga z mnogimi jetniki prepeljali v taborišče Norilsk v Sibiriji. Začelo se je nepopisno trpljenje med posurovelimi nekavedejevci, kriminalci in nesrečniki, ki so kot on brez vsake krivde obsojeni na garanje v snežnih viharjih Sibirije. Minevala so prva leta. Tudi v taboriščih je bilo čutiti izbruhe druge svetovne vojne, sovjetsko finsko vojno, nacistični napad na SZ. Z vsakim izmed teh dogodkov, so se razmere poslabšale, upi o izpustitvi zbledeli. In taboriščniki so se lotevali najbrezuspešnejših dejanj, celo poskusov uporov, ki so jih taboriščne oblasti v krvi udušile. Štajnerjeva pričevanja se vse pogosteje ustavljajo na usodah posameznikov, sovjetskih vojakov, ki so se vrnili iz finskega ujetništva, častnikov armad bivših baltiških držav, političnih jetnikov, ki so jih dolžili istega greha kot pisca.

— Tudi mene so obsodili kot agenta, čeprav nikoli v življenju nisem imel stikov z gestapom.

— Sedaj ne govorimo o vas, temveč o jugoslovanskih partijskih voditeljih.

— Ne vem, kaj se je medtem zgodilo s temi ljudmi, in ne morem soditi o vsem, kar se danes dogaja. Vem le, da so bili tedaj, ko sem imel z njimi stike, pošteni komunisti.

— Ponavljam, da imate sedaj priložnost priti na svobodo. Jugoslovanskim izdajalcem so dnevi šteti. Veste, da smo pogazili velikana, kot je bila Hitlerjeva Nemčija. Z Jugoslavijo bomo opravili v nekaj urah.

— Pri tem vam ne morem pomagati, sem odgovoril.

— Pojdite in razmislite o vsem. Še enkrat se bomo pogovorili. Na delo vam ni treba, odpočijte si.

Polkovniku sem odgovoril, da bi raje hodil na delo in da mi ni to nič hujše, kot posedati v baraki.

— Ne! Za zdaj ne boste hodili na delo.

Polikarpov je po telefonu poklical oficirja, ki me je odpeljal na hodnik. Spet sta me prevzela stražarja.

Odšli smo proti taborišču.

Ko sem se vrnil v taborišče, so vsi tiščali vame, da bi zvedeli, kje sem bil. A zaupal sem se enemu samemu človeku. Ko sem Josefu povedal, kaj so mi ponudili, je dejal:

— Nizkotna svojat, oropali so nas svobode, sedaj pa nam hočejo vzeti še čast.

Čez dva dni sem spet sedel pred polkovnikom in Polikarpovom.

— No, kako je?

— Kot ponavadi.

— Ste razmislili o vsej zadevi?

— Nisem imel o čem razmišljati.

— Kaj naj to pomeni?

— Ponovim lahko le to, kar sem vam že prej povedal, in da za take reči niste dobili pravega.

Polkovnik se je nekaj časa sprehajal po sobi sem in tja. Ko je spet sedel, je dejal:

— Da, Polikarpov mi je povedal, da ste nepoboljšljiv element. Prav. Lahko odidete.

Vstal sem.

— Ste komu pripovedovali o našem pogovoru? me je naglo vprašal.

— Povedal sem enemu samemu človeku.

Polkovnik je kar poskočil. V obraz je zaripnil, oči so gledale izgubljeno, kot da mu bodo stopile iz jamic.

— Kaj? Komu ste povedali? Že zaradi tega bi vas bilo treba ustreliti.

Povedal sem mu ime in pristavil, da pred tem človekom nimam skrivnosti.

— Aha, to je tisti, že vem. Ne, ni samo ta vaš prijatelj. Tu se je vgnezdila cela tolpa kominterne, ki po zaslugi takih — pri tem je pokazal na Polikarpova — še vedno prosto hodi okoli. — Zatem se je obrnil k Polikarpovu:

— Naj podpiše reverz!

Polikarpov je stopil v sosednjo sobo in se vrnil s tiskovino. Vpisal je moje ime in mi pomolil papir, da bi ga podpisal.

Prebral sem: »Izjavljam, da ne bom nikomur omenjal tega pogovora. V nasprotnem primeru bom kriv izdaje državne tajne.«

Podpisal sem list.

V PRIČAKOVANJU ODHODA

Minilo je nekaj dni. Posedal sem v baraki in dobival običajne obroke hrane na delo pa nisem smel hoditi. Ko sem se nekoč hotel odpraviti z drugimi, me je »narjadčnik« zavrnil. Enako se mi je godilo, ko sem vnovič poskusil v nočni izmeni. Že sem prišel na drugo stran vrat, ko me je opazil komandir straže, ki me je poznal.

To ne bo moglo dolgo trajati, sem razmišljal. Dotlej se nisem spominjal niti enega primera, da bi komu prepovedali delati, če ni bil bolan. Prizadeval sem si priti na delo, kjer bi se lahko povezal s prijatelji iz drugih taboriščnih oddelkov in jih obvestil o tem, kaj se mi je zgodilo. Iz več razlogov sem se bal, da bo NKVD po pogovoru s polkovnikom proti meni posebej ukrepal. Morda me bodo zaradi »poskusa bega« ubili ali pa me bo v karcerju nenadoma »zadela kap«. Nisem mogel navezati stikov s prijatelji.

Dnevi so tekli. Še vedno sem polegal na pogradu, prebiral knjige in nihče me ni motil.

Drugega septembra se je zgodilo nekaj nepričakovanega.

V barako je prišel vodja delovnega oddelka skupaj z »narjadčnikom« in taboriščnim stražnikom. Jetniki so že odšli na delo. Dežurni je planil pokonci in zavpil:

— Jetniki, pozor!

— Kje je Štajner? je vprašal vodja delovnega oddelka in se namenil proti meni. Medtem me je že zagledal.

— Pospravite svoje stvari, posteljnino bo prevzel in predal dežurni.

Nisem spraševal, kam me peljejo.

Pobral sem vrečo, v kateri sem hranil perilo, čiste hlače, žlico in pločevinasto posodo. Stlačil sem vanjo še odejo in zglavnik. Ker sem že pričakoval, da se bo kaj takega zgodilo, sem se založil s štirimi obroki kruha, kilogramom sladkorja, vmes pa sem skril še štirideset rubljev.

V spremstvu četverice sem stopal proti pisarni. Prepričan sem bil, da me peljejo tja, da bi opravili formalnosti, običajne pri premestitvah v drugo taborišče. Namesto tega pa so me odpeljali v manjši prostor ob taboriščni pisarni.

Položil sem vrečo v kot in hodil gor in dol, ne da bi čutil potrebo, da sedem. Menil sem, da bom tu ostal le krajši čas, morda toliko, kot bodo potrebovali za izpolnitev dokumentov, potrebnih za premestitev v drugo taborišče.

Šele sedaj sem opazil, da so na oknih rešetke. Sicer pa mi je bil prostor kar všeč in razmišljal sem o tem, kako lepo bi bilo tu stanovati, hoditi na delo in v prostem času brati knjige ali poslušati radio.

Zvečer mi je kurir prinesel juho, ribo in kašo. Po večerji sem se odpravil k počitku. V kotu sem razgrnil »bušlat« (podložen površnik), iz vreče zvlekel zglavnik in odejo ter legel. Ni bilo slabo, le zglavje je bilo prenizko. Pod glavo sem si položil še vrečo. Sedaj je bilo ravno prav. Gledal sem skozi okno, kako se brigade vračajo z dela in na poti v barake stopajo v hrib. Poklicali sem nekaj znancev in približali so se oknu. Nemoteno smo se lahko pogovarjali. Vsi so bili zelo presenečeni in mnogi so pričakovali, da se bo tudi njim kaj zgodilo.

Novica o tem, da so me zaprli, se je naglo razširila po vsem taborišču. Znani in neznani so prihajali pod moje okno. Nihče ni vedel, da so me zaprli po pogovoru s polkovnikom, zato so se čudili. Večina me je prosila, naj jih obvestim o vsem, kar se bo zgodilo. Obljubil sem jim. Mnogi so mi nosili kruha, sladkorja in druge hrane. Nekateri so mi dajali celo denar. Menili so, da mi bo prišel še prav. Po tem sem sklepal, da so prepričani, da me ne čaka nič dobrega. Ganilo me je, kako so se poslavljali od mene.

Četrtega septembra ob enajstih dopoldne sta vstopila vodja delovnega oddelka in poverjenik našega taborišča.

— Vzemite svoje stvari in pojdite z nama, je ukazal vodja.

Na hodniku taboriščne pisarne je stalo dvajset jetnikov. Pridružil sem se jim.

Iz kuhinje so prinesli velik zaboj kruha. Vsak je dobil po dva kilograma, zraven pa še dva slanika in pet kock sladkorja.

Sklepali smo, da nas čaka dolga pot, saj je obrok zadostoval za približno dva dni.

Torej ne gremo v norilski zapor.

Vesel sem bil, saj me vse, kar sem med vojno doživel v norilski ječi, še danes tlači kot mora. A kam nas bodo peljali? Bolj in bolj smo se ubadali s to mislijo. Pogovarjali smo se le še o tem. Ko so nas peljali iz taboriščne pisarne, so zaporniki prišli iz barak. Nočna izmena ni spala in vsi so nas spremili do izhoda.

»Narjadčnik« in taboriščni stražniki so odganjali jetnike od vrat, a radovedneži so se kar naprej vračali. Ko so se vrata odprla, so vsi klicali:

— Srečno, tovariši!

Dvajseterico nas je spremljalo dvanajst vojakov in en oficir. Stopali smo po norilskih ulicah proti železniški postaji.

Pred desetimi leti so me pripeljali prav po tej cesti. Tedaj je tu stalo le nekaj lesenih koč, sedaj pa so se z leve in desne vzpenjale dvonadstropne hiše, zidane iz kamenja in lesa. Ljudje so se stekali na cesto in ko smo šli mimo glavne bolnišnice, so nam bolniki mahali z oken.

V Norilsku so zapornike pogosto vodili skozi mesto, naš mimohod pa je postal iz neznanih razlogov pomemben dogodek. Razmišljal sem o tem, zakaj naša skupina zbuja tolikšno pozornost, in ugotovil, da je to najbrž posledica govoric v zvezi z resolucijo Kominforma.

ODHOD IZ NORILSKA

Ko smo prišli na železniško postajo, smo zagledali nenavaden prizor. Pred poslopjem je na tleh posedala večja skupina jetnikov, približno tristo ljudi. Pridružili so nas tej skupini in tudi mi smo posedli na tla.

Dan je bil lep, lepšega v Norilsku še nisem doživel. Na železniški postaji se je nabralo več sto ljudi, svobodnikov in jetnikov, žensk, moških in otrok. Nekateri so poskušali priti bliže. Tudi stražarji so se nalezli splošnega razpoloženja, tako da so nam ljudje smeli izročati zavitke. Morali smo sedeti v vrstah, a neopazno smo zamenjavali prostore, da bi bili bliže prijateljem. Opazil sem Josefa, ki mi je mahal, in se skrivoma pomaknil k njemu.

Prvič je nekdo izrekel besedo »materik«, kopno. Norilsk ni bil otok, a tolikšna oddaljenost od »velike države« in dejstvo, da je mogoče priti v ta kraj le po vodni ali zračni poti, je ustvarjalo vtis, da smo na otoku, kar pa ni imelo nobene zveze z geografsko resnico, temveč le z občutkom. Večina pa tej resnici ni hotela verjeti, med njimi tudi jaz.

Ko je prišel mimo vodja tovornega oddelka norilske železnice, sem ga vprašal, za kam so določeni vagoni. Gilels mi je povedal:

— Za Dudinko.

Sedeli smo več ur. Zadovoljni smo bili, da še malo ostanemo v Norilsku, kjer smo toliko pretrpeli in kjer smo preživeli deset krvavih let. Nekatere od žensk, ki so postajale v bližini, so imele med jetniki v naši skupini može ali očete. Sedaj jih je čakalo slovo. Ko so prišli prvi vagoni in ko so prebrali prva imena, je bilo slišati jok.

Eden od vagonov je bil že poln. Oficir je od zunaj zapiral vrata, ko je k naši skupini pritekla ženska in na glas povedala:

— Tovariši, odpeljali vas bodo v zapor v Irkutsk!

Vse nas je pretresla ta novica. Jetnik, ki je poznal žensko, jo je vprašal:

— Odkod veste to?

— Povedal nam je vodja sanitetnega oddelka.

Po desetih letih smo iz Norilska odhajali v neznano. V novem kraju se bo treba vnovič bojevati za goli obstoj. Mnogi so imeli pred seboj še nekaj mesecev kazni. Marsikdo se je v upravi

NOVO NOVO
KARLO ŠTAJNER:
7000 DNI V SIBIRIJI

Odlomke te pretresljive knjige spominov, v katerih Karlo Štajner opisuje svojo in usodo mnogih revolucionarjev, ki so jim stalinske čistke vzele življenje ali jih poslale v zapore, taborišča in dolgoletno pregnanstvo, najdete v našem tedniku!

NAROČILNICA

Nepreklicno naročam knjigo »7000 DNI V SIBIRIJI« vezano v platno.

Knjiga bo izšla Oktobra.
Cena knjige je v prednaročilu 120,00 dinarjev.

Znesek 120,00 din bom poravnal:
— takoj
— v dveh mesečnih obrokih po 60,00 din (prvega ob prevzemu knjige, drugega naslednji mesec)

Ustrezno podčrtajte!

Ime in priimek _____

Ulica _____

Poštna številka in kraj _____

Zaposlen pri _____

Datum _____

Podpis _____

Izpolnjeno naročilnico pošljite na naslov:
ČGP DELO, PRODAJNA SLUŽBA,
61000 LJUBLJANA, Titova 57

obrata že domenil, da bo kot svobodnik naprej delal na svojem delovnem mestu. Vse to je sedaj padlo v vodo.

Ob osmih smo se pripeljali na železniško postajo Dudinko. Vojaki so odprali vrata.

— Izstopite!

Na ukaz poveljnika norilskega taborišča Voronova, ki je prišel v Dudinko, da bi sam nadzoroval premeščanje starih norilskih jetnikov, so nas odpeljali v barako.

V Dudinki so nam pripravljali posebno hrano, ki smo jo dobivali pri posebnem okencu. Voronov nam je dovolil, da smo smeli kupovati živila, pa tudi mahorko in papiróse. Uprava norilskih obratov je obžalovala, ker je odhajala naša skupina jetnikov, ki se je tako izkazala pri gradnji obratov.

Sedmega septembra 1948 so se razširile govorice, da je v pristanišču zasidrana potniška ladja »Josif Stalin«, v podpalubju pa je menda več sto jetnikov. Ko jih bodo izkrcali, naj bi mi zasedli njihovo mesto.

Tudi mene se je polotil nemir. Mar res odhajamo na kopno?

Osmega septembra ob petih zjutraj so nam ukazali, naj se pripravimo za odhod.

Vzel sem vrečo in pohitel na dvorišče. Pred izhodom so že stali oficirji in vojaki. Vsakega so poklicali po imenu in moral se je sleči do golega. Sledil je natančen telesni pregled in pregled stvari. Ko je bilo tudi to za mano, so me iz taborišča odpeljali tja, kjer so čakali že pregledani jetniki. Spet so nas poimensko klicali.

V peterostopih smo po ulicah Dudinke korakali proti pristanišču. Že od daleč smo zagledali potniško ladjo »Josif Stalin«.

Kmalu je bilo podpalubje tako polno, da smo se tiščali z rameni. Okenca z rešetkami je bilo treba odpreti, da bi imeli vsaj nekaj zraka. Vhodna vrata so zaprli in štirje oboroženi stražarji so posedli po stopnicah pred vrati.

Pozno na večer, ko so električne luči že dolgo gorele, je ladja izplula iz pristanišča. Skozi okenca smo zadnjič zrli preprosta poslopja Dudinke in pristanišče. Ko je bilo videti le še golo tundro, sem odvrnil pogled od line.

Zjutraj so vojaki odprli široka železna vrata. Zagledali smo gornjo palubo, namenjeno svobodnim potnikom. Pred vrati je stala skupina oboroženih vojakov. Malo naprej so na svežnjih in lesenih kovčkih posedali potniki.

Vojaki so prinesli zajtrk, košare z narezanim kruhom in posode s čajem. Delili so pravično in vse je potekalo mirno, brez prepirov, tako običajnih v taboriščih.

Opoldne smo dobili vroče proso s fižolom. Stražarji so nam obljubili, da bomo tudi za večerjo dobili topel obrok, kar pa se ni izpolnilo. Naslednjega jutra so nam pojasnili, da primanjkuje drv za kuhanje, in obljubili, da se bodo v Igarki založili s toplo hrano.

Toplo jed smo dobili šele naslednjega popoldneva.

Ladja je mukoma plula po rečnem toku navzgor in se včasih ustavila v redkih naseljih, kjer so naložili tovor in potnike. Ponoči smo v nekaterih pristaniščih slišali, kako na ladjo nakladajo težke verige. To delo so opravljale ženske. Vmes so si pele otožne pesmi.

V KRASNOJARSKU

Sedmega dne je ladja priplula v okrožno mesto Krasnojarsk. Najprej se je ustavila ob levem bregu. Ko so potniki izstopili, je zaplula ob desni breg Jeniseja in se zasidrala v zasilnem pristanišču. Kmalu so se vrata odprla. Tudi sedaj so oboroženi vojaki povlekli špalir od ladje do obale.

V spremstvu vojakov in policijskih psov na vrvicah smo stopali skozi še nedograjeni del mesta, kjer je stalo nekaj tovarniških poslopij in stanovanjskih hiš. Tu je raslo novo naselje. Videti je bilo drugi breg, povezan z železniškim mostom. V nebo je molelo kakih dvanajst dimnikov. Krasnojarsk je veliko industrijsko mesto.

Stopali smo mimo velikega naselja z majhnimi barakami, ki so se zdele zelo zapuščene. Pred mnogimi kočami smo videli koze, privezane na dolgih vrveh. Ženske so nas prestrašeno opazovale, starke so se križale.

Naposled smo uzrli značilne »ptičnice«, stražarske stolpe, podobne hišicam za ptice, po katerih so dobili ime. Vzdolž visoke lesene ograje smo hodili dva kilometra in naposled prišli do vrat »peresilke«, prehodne postaje norilskega taborišča.

V pričakovanju, da nas bodo prepeljali naprej, smo ostali tu precej več časa, kot smo se nadejali. Vendar nismo hodili na delo. Življenje smo si organizirali tako, da nam je ostala nerešena ena sama skrb: kako se ubraniti kriminalcev. V taborišču jih je bilo precej, bili so pod zaščito uprave in so se ukvarjali predvsem s krajo med sojetniki, posebno med novinci, ki niso imeli nobenih izkušenj. Spoznal sem mnogo novih ljudi. Nekatere so privlekli iz okupiranih področij v Nemčiji in Avstriji, bili pa so obtoženi predvsem vohunstva za ameriško obveščevalno službo in večinoma obsojeni na petindvajset let taborišča.

Nekoč se mi je z nekim Avstrijcem približal majhen črnolas možak in me nekaj vprašal po nemško. Po izgovorjavi sem takoj uganil, da ni Nemec. Ni mi ga bilo treba spraševati; moj novi znanec je povedal vse, kar sem želel in kar nisem želel zvedeti.

François Petit je bil kapetan francoske vojske. Doslej sem v taboriščih srečal zelo malo Francozov, kar je bil tudi razlog, da sem se za Petita zanimal bolj kot za druge. Po četrturnem pogovoru sem zvedel, da je med vojno sodeloval v francoskem odporniškem gibanju, maquisu, in da so ga leta 1948 v Potsdamu prijeli Rusi. Vojaško sodišče ga je zaradi vohunstva obsodilo na petindvajset let taborišča. Sedaj je Petit čakal na transport za Norilsk.

Ker so Petita zelo zanimale razmere v Norilsku, sem mu na kratko povedal, kaj sem tam doživel.

— Je kaka možnost za beg iz Norilska?

Vprašanje me je presenetilo in nekaj časa sem ga opazoval, da bi ugotovil, ali misli resno. Čakal je na moj odgovor in molčal. Da bi pridobil čas, sem ga vprašal prvo stvar, ki mi je ravno prišla na misel. Pomislil sem: morda je Petit provokator. Ne, NKVD tako izkušenemu taboriščniku, kot sem jaz, ne bi podtaknil novinca. Petit je bil naivnež, ki ni, tako kot mnogi drugi, ničesar vedel o Rusiji, o neskončnih razdaljah, prebivalcih, NKVD, še manj pa o življenju v taboriščih. Tako kot večina tujcev, ki je prispela v Rusijo, je evropske razmere preprosto prenesel na ta konec sveta. In tu se je ponavadi začenjala njihova tragedija.

— Pa se vam kaj sanja, kam vas peljejo? sem ga vprašal.

— V Norilsk.

— Nespametna je vsaka misel na beg iz Norilska. — Nisem mu hotel vzeti poguma, a to sem mu moral povedati. Zdelo se mi je, da je pripravljen na vse mogoče neumnosti, saj ni poznal razmer.

Precej truda me je stalo, da sem mu pojasnil, kako nesmiselni so taki načrti, a vendarle mi ni uspelo, ker mi je vedno znovič skušal dokazati, da mora obstajati kaka možnost za beg. Zatem se je razgovoril o tajni organizaciji »Kreuzler« (»križarji«), razširjeni po vsem svetu, torej tudi na območju Sovjetske zveze. Pojasnil mi je, kako lahko spoznaš člana te organizacije: med pogovorom z neznanim človekom z nogo začrtaš v tla znamenje v obliki dveh križev, nekak kljukast križ; ko bo neznanec opazil ta znak, bo v tebi spoznal člana organizacije.

Opazil sem, da je Petit razočaran zaradi mojih besed. Srečala sva se še nekajkrat, a o teh stvareh nisva več govorila.

Čez nekaj let sem v posebnem taborišču v Tajšetu govoril z nekimi Nemci, ki so bili v Norilsku v istem taborišču kot Petit. Pripovedovali so mi, da je poskušal uresničiti svoje načrte o begu in da je k temu nagovarjal tudi druge. Petit, ki je znal le nekaj ruskih besed, se je povezal s polkovnikom stalnih čet; ta je z nekaj jetniki nameraval zbežati v inozemstvo. Seveda jih je NKVD odkril in vrgel v ječo. Po nekaj mesecih preiskovalnega zapora so jih obsodili na smrt zaradi pripravljanja vstaje. Smrtne kazni nad Petitom niso izvršili. Menda so ga na posredovanje njegove vlade izpustili in se je vrnil v domovino.

V prehodni postaji smo bili še mesec dni in »sezona« se je bližala koncu. Oktobra so iz Krasnojarska pošiljali zadnje transporte v Norilsk. Ko Jenisej ni več ploven, je edina zveza z Norilskom letalo, ki so ga za prevoz jetnikov uporabljali le v izjemnih primerih. Osem letal, kolikor jih je imela norilska uprava, je bilo vselej zasedenih; z njimi so prevažali pošto in uslužbence, ki so potovali uradno ali zasebno.

Po tako dolgem bivanju v prehodni postaji smo se počutili kot doma. Nekateri so se že povezali s sprijenimi »narjadčniki«; njihove žene so nam prinašale paradižnik in drugo svežo zelenjavo, ki je v Norilsku še videli nismo. Tisti, ki so imeli več denarja, so naročali celo vodko.

Ko smo se nekoč vrnili s kopanja, smo opazili, da so naši sosedje že prebili zid, hoteč nas okrasti. Prišli smo prav zadnji hip.

Sredi oktobra je odšla naša skupina.

»STOLIPINOVI VAGONI«

Ljudje, ki pridejo prvič v Rusijo in potujejo z železnico, še pomislijo ne, da je na isti vlak pripeta pravcata podružnica enkavedejevskih ječ. Le malo vlakov je, ki ne bi imeli enega ali dveh »Stolipinovih vagonov«. Na zunaj se ne razločujejo od drugih, saj so podobni poštnim. Če pa si se povzpel na stopnice in pogledal v notranjost, si se zgrozil.

Najprej si opazil vojaka v uniformi s kapo, podobno krožniku, s temno modrim ali ognjeno rdečim robom. Te mučitelje poznajo le jetniki NKVD. Vzdolž vagona je speljan dolg in zelo ozek hodnik, na drugi strani pa je deset predelkov, v katerih je običajno prostora za osem jetnikov, v večjih za šestnajst. V te celice natlačijo namesto osem po dvanajst ljudi, namesto šestnajst pa po trideset. Tu je huje kot v karcerju. Oken ni, svetloba prihaja le s hodnika, kjer ves čas stražita oborožena vojaka in opozarjata jetnike, naj ne govore.

Vseh petindvajset so nas stlačili v eno celico. Vojaki so bili zelo surovi. Obdelovali so nas z nogami in si pri tem pomagali s pestmi, da bi nas čimprej strpali v celico. Vseeno jim je bilo, kako bomo zdržali šeststo kilometrov.

Zaklenili so vrata, mi pa smo stali in sedeli drug na drugem. Počasi smo se nekako znašli. Nekateri so zlezli na zgornje pograde, nekaj si jih je poiskalo prostor na klopeh, večina pa je sedla na tla. Stene in tla so bile obite z debelo pločevino in kljub tolikšni gnečí je bilo mrzlo. Brž ko se je vlak premaknil, se je iz sosednje celice zaslišalo trkanje.

— Kaj razbijate? je vprašal vojak s hodnika.

— Pustite nas na stranišče, se je nekdo oglasil.

— Povedal sem vam že, da lahko greste na stranišče le dvakrat na dan.

— Kaj pa naj naredimo?

— V hlače, je odgovoril vojak.

Iz ene od celic je bilo slišati, kako je nekdo opravil potrebo na tla. Tudi v naši celici se je nekdo odločil, da ga bo posnemal. Stopil je k vratom, da bi se skozi reži pomočil na hodnik, ker pa je bila odprtina tako majhna, je večji del urina tekel v celico. Tisti, ki so sedeli na tleh, so jeli preklinjati.

Pozno ponoči, ko se je vlak ustavil na neki postaji, so vojaki prinesli vode. Hodili so od celice do celice in vsakemu dali pol kozarca. Ob štirih zjutraj so začeli odklepati vrata celic in spuščali jetnike posamič na stranišče, ki je bilo na koncu hodnika. V stranišče smo morali teči z rokami na hrbtu, po hodniku pa se je razlegalo vpitje vojakov:

— Hitro, hitro! Roke na hrbet!

Pred straniščnimi vrati je stal vojak in kričal:

— Hitreje! Kako dolgo boš še čepel?

Ženske so vojaka pred vrati prosile, naj se umakne. Prezirljivo je odgovoril:

— Glej, glej, devico! Kaj nisi še nikoli vzdignila kikle pred moškim?

IRKUTSK — MESTO NA DALJNEM VZHODU

Prišli smo v Irkutsk. Prva je izstopila naša petindvajseterica. Zagledali smo »črnega vrana«, kot so pravili zaprtim avtomobilom za prevoz jetnikov. Povzpeli smo se v vozilo, spremljala sta nas dva vojaka in oficir.

»Črni vran« je zapeljal v mesto. Skozi okenca smo radovedno opazovali ulice neznanega vzhodnosibirskega okrajnega mesta Irkutsk. Najprej smo zagledali lesene enonadstropne in dvonadstropne hiše, v središču mesta pa so bile zidane iz kamna in opeke. Po ulicah je vozil majhen tramvaj in tu in tam je bilo videti kak avtobus. Na koncu mesta je stala velika prehodna postaja. Avtomobil je zapeljal na dvorišče in izstopili smo. Posedli smo na svoje cule. Na dvorišču smo opazili moške in ženske, ki so na levem nadlahtju nosili rumene trakove z napisom »zapornik«.

Na dvorišču smo čakali več ur. Medtem so stražarji večkrat odprli velika vhodna vrata in spustili skoznja prazne tovornjake. Šoferji in njihovi sopotniki so nosili enake rumene trakove kot tisti, ki so delali na dvorišču.

Naposled so nas odpeljali v kopalnico na oddaljenem koncu velikega dvorišča. Od nekod je prišla skupina žensk. Pozdravile so nas: — Dober dan, moški!

Začudeni smo bili, ko smo ugledali ženske. Naročile so nam, naj obleko obesimo na močno žičnato kljuko, pritrjeno na zidu. Brigadirka je glasno povedala, da nas čaka »sanobrabotka«, sanitetna procedura, kot so v taboriščih in zaporih imenovali dezinfekcijo obleke in kopanje. Brigadirka, okroglo črnolaso dekle petindvajsetih let, in njene tovarišice, večinoma mlada dekleta, so nosile kratke predpasnike brez rokavov, na levi goli nadlahti pa trak z napisom »zapornik«. Na nogah so imele copate, obleka pa jim je segala le do kolen.

V prostor nas je vstopalo po deset. Pričakale so nas ženske. Čisto gol sem stal pred desetimi ženskami in nisem se upal bliže.

— Brž, brž, nimamo časa! mi je zavpila ena od deklet. Pomahala mi je z

ODLOMKI IZ KNJIGE (14)

7000 DNI V SIBIRIJI

roko, v kateri je držala strojček za striženje. Stisnil sem zobe in stopil naprej.

— Sedi!

Sedel sem na klop. Dekle mi je s strojčkom šarila med lasmi, odstriženi prameni las so mi padali po telesu. Ko je z lasmi opravila, mi je dvignila levo roko in me obrila pod pazduho. Na vrsto je prišla še desna pazduha, na koncu pa se je začelo britje dlak pod trebuhom. Da bi lahko to bolj temeljito opravila, je prijela za mojo moškost in jo obračala na vse strani. Vmes so deževale neokusne pripombe. Na koncu me je še vprašala, kako dolgo že nisem spal z žensko.

Vse skupaj sem prenašal molče. Ko je bilo striženja konec, smo odšli v pralnico, kjer nas je pred vrati prav tako sprejela ženska. Vsakemu je dala pločevinast lavor in kos mila. Ko smo se umili, smo se vrnili v prostor, kjer smo pustili obleko. Bila je že očiščena, a vse je bilo pomešano. V spremstvu »narjadčnika« smo po kopanju odšli v trinadstropno poslopje.

Lahko si si izbral tovariše, čemur sem se zelo čudil, saj je sicer jetniška uprava določala, kateri zaporniki bodo skupaj v celici. To je bilo zelo liberalno. Za jetnika je namreč sila važno, kakšne tovariše ima v celici. Pogosto se je zgodilo, da je en sam človek vsem zagrenil življenje. S tremi drugimi sem se znašel v celici, kjer je bilo sicer prostora le za enega.

Prehodni zapor v Irkutsku se je v marsičem razločeval od drugih ječ, ki sem jih videl doslej. Tukaj so bile razmere človeške. Prvič sem doživel, da je »narjadčnik« ali kak drug uslužbenec jetniške uprave na zapornikovo vprašanje ali prošnjo človeško odgovoril. Psovk ni bilo slišati. Osebje pa so terorizirali kriminalci, drugi del »prebivalcev« zapora. »Narjadčnikom« so nakopali precej preglavic z neupravičenimi zahtevami, pa tudi s hrupom, ki ni nikoli potihnil, niti ponoči ne. Skozi okno je bilo slišati, kako so se kriminalci obkladali s psovkami. Drug drugemu so očitali izdajo.

Poglavje zase so bili mladoletni zločinci, ki so jih nastanili v dveh oddelkih. Grozljivo je bilo poslušati, kako otroci izgovarjajo besede, ki so jih sicer uporabljali le najbolj izprijeni hudodelci.

Teden dni smo bili v zaporu, a še vedno nismo vedeli, kam nas bodo prepeljali. Slišali smo, da bomo morali v Aleksandrovski central. Ta zapor si je v ruski zgodovini pridobil tako zloveščí glas, da nihče ni mogel verjeti, da bodo tudi nas odpeljali tja, saj smo večji del kazni že odsedeli.

Nekega ponedeljka zjutraj so nas odpeljali na dvorišče. Tam nas je čakalo prvo presenečenje. Pred tremi tovornjaki je stalo več vojakov z oficirjem na čelu. Na tleh smo zagledali kup okovov.

Oficir in dva vojaka so splezali na tovornjak. Klicali so nas po dva in dva. Ko sta na vozilo zlezla prva dva, je oficir vzel enega od okovov in ju priklenil skupaj. Morala sta sesti na tla. Gledali smo vse to in si mislili: lep začetek. Ko je prišel na vrsto drugi par, si je nekdo drznil vprašati oficirja, čemu nas bodo priklenili. Oficir se je naredil, kot da ni slišal vprašanja.

— Že petnajst let sem v zaporu in nisem pobegnil. Tudi sedaj ne nameravam, se je oglasil tisti jetnik.

— Izpolnjujem ukaz, ki sem ga dobil, je odgovoril oficir.

V ZGODOVINSKEM KAZEMATU

Pozno ponoči smo prišli na cilj. Zagledal sem dolgo dvonadstropno zgradbo, ki me je spominjala na ruska gostišča ob dolgih progah. Na vratih so bile okrasne rezbarije. Povsod so gorele električne svetilke in osvetljevale poslopje in vrata. Nič ni kazalo, da smo pred zaporom.

NADALJEVANJE PRIHODNJIČ

VSI SVETUJEJO VLAK: potovanje z vlakom je po Kitajskem najbolj ugodno in tudi dokaj udobno; zamud ni, sicer pa o redu in disciplini priča že posnetek

TURISTIČNI VODNIK PO KITAJSKEM

PRED VAMI JE PRVI OBRIS NAPOTKOV ZA TISTE TURISTE, KI BODO VSAK ČAS OBISKALI MAOVO DEŽELO. KITAJSKI PISMENKI POMENITA: DOSPETI IN NASTANITI SE.

Kitajska prihaja v modo; prvi turisti že prestopajo njene meje in ni več daleč dan, ko se bodo v morju modrih uniform in rdečih zastav motali s fotografskimi in filmskimi kamerami ovešeni Evropejci srednjega stanu, torej tudi naši ljudje, ki bodo poleg obraza Maove dežele iskali tudi podobo starega cesarstva: porcelan, poslikan s taoističnimi alegorijami, mandarinske tunike, izvezene s spolnimi simboli devetnajstega stoletja, miniature iz žada z emblemi Janga in Jinga, simbolov dobrega in zla, pergamentne svitke z deli Šun-čoja, verska besedila, iluminirana z zmaji iz obdobja po dinastiji Ming, vtisnjena na terakoto...

»Preteklost mora služiti sedanjosti in tuje reči morajo služiti Kitajski.« Ta Maocetungova misel, zapisana v sloviti rdeči knjižici, je osnova današnjega kitajskega inozemskega turizma; pričakovati je, da bo Kitajska po sprejemu v Organizacijo združenih narodov na široko odprla vrata ameriškemu in evropskemu turistu, naveličanemu romanj v Pariz, Rim, Moskvo, Egipt... Nič čudnega, če se turistična svetovna srenja že zanima za tiste stvari, ki jih moraš vedeti o tuji deželi, če jo nameravaš obiskati. In tako nastajajo prvi kitajski bedekerji, po katerih smo — prvi na Slovenskem in brž kone tudi v Jugoslaviji — povzeli nekaj zanimivosti.

DENAR

»Ren-min-bi« ali »ren-min-piao« mu pravijo, to je »ljudski denar. Enota je »juan«, ki velja kakih šest dinarjev. V tujini ga ni mogoče kupiti, kajti Kitajska, ki je ena redkih dežel brez dolga, ga ne dovoli nositi na tuje (izjema so Hongkong, Makao in še nekatera podobna gnezda, vendar tudi tam kitajska valuta visoko kotira). Vsak turist pa lahko na Kitajskem brez težav menja svetovne valute v juane (v bankovcih po 10, 5, 2, 1, v mae (manjši bankovci po 5 in 2) in fene (drobiž iz aluminija po 5, 2 in 1). Juane, ki jih ne potrošite, vam na meji zamenjajo za tujo valuto — v Kantonu, če greste z vlakom v Hongkong, na pekinškem letališču, če potujete z letalom.

LETNI ČAS

Najprimernejša letna časa za obisk Kitajske sta pomlad, ki je ponavadi zelo deževna, in jesen. Od mesecev predvsem maj in oktober. Poletje je vroče, na jugu pa močno vlažno. O zimi ni, da bi govoril: v Pekingu so temperature pod 20 stopinjami pod ničlo vsakdanje, »ledeni veter«, ki piha iz Mongolije, pa pokrije pokrajino s prašnim prtom. Kitajci tedaj hodijo na cesto z maskami na obrazu, čemur se zahodnjak težko privadi.

Zato za zimo turistom priporočajo topla oblačila, podložena s krznom, kučme, škornje; za poletje pa lahke obleke brez kravat in rokavov, le večeri utegnejo biti nepričakovano hladni.

URE DNEVA

V vsej deželi velja pekinški čas, ki za šest ur prehiteva našega. Torej: ko je pri nas štiri popoldne, Kitajci že spijo. Na Kitajskem namreč vstajajo zgodaj, hodijo pa spat s kurami. Turistu svetujejo obilen zajtrk, kajti opoldne bo dobil le manjši obrok. Pošteno se bo nato najedel šele med osmo zvečer in pol deveto.

Tudi muzeje zgodaj zapirajo — že proti tretji popoldne, medtem ko trgovine tja proti šesti, le veliki magacini v mestih ostanejo odprti do osmih zvečer. Zastori v gledališčih se ne odpro po sedmi; ob desetih zato Kitajska že leže k počitku.

MERE

»Šeng« ustreza litru. Bognedaj, da bi naročili en »dan« riževega vina, prinesli bi vam hektoliter pijače... »Džin« pa odtehta za nekako pol kilograma.

Kdor bi se rad v hotelskih sobah bril, naj ve, da se napetost električnega toka suče med 220 in 230 volti.

PROMETNE ZVEZE

Vlak je najbolj zanesljivo prometno sredstvo. Vagoni so dokaj udobni, mnogo kompozicij ima spalnike in jedilnike, zamud na Kitajskem baje ne poznajo. Iz zvočnikov neprestano doni glasba, ki jo prekinjajo navodila za gimnastiko in politični govori.

Avtomobili so na voljo predvsem v mestu — taksiji; sicer imajo le funkcionarji in visoke osebnosti avtomobile. Rentakar: teoretično mogoče, stane pa premoženje, povrhu pa na Kitajskem potovanje z avtomobili ni prav nič prijetno — zaradi slabih cest in dokaj majhnih avtomobilov francoskih, angleških in japonskih znamk.

Ostane torej vlak. Glavnih prog je devet: transmongolska (Peking — Moskva, ki vodi čez Ulan Bator), transsibirska (Peking — Moskva, ki vodi čez Sibirijo in se ogne Mongoliji), proga Peking — Kanton proga Kanton — Šun Čun, proga Peking — Šanghaj, proga Šanghaj — Kanton, proga Peking — Šen Jang, proga Peking — Čang Čun in proga Peking — Ha Er Bin.

HOTELI

Ni jih mnogo, niti niso kdove kako luksuzni. Toda eksotičnost nekaterih gostišč odtehta za neprijetnost, da ni kopalnic; je pa povsod hladna in topla voda, pozimi v sobah kurijo, v nekaterih sodobnih hotelih pa so instalirali celo klimatske naprave. Moti se, kdor misli, da so Kitajci stare palače ponekod spremenili v gostišča, kot to delajo v Evropi z gradovi. Kitajci so praktično ljudstvo — tudi visoki vladni funkcionarji prebivajo v preprostih sobicah pekinških hotelov »He Ping Bin Suan« (Hotel miru) in »Guo Dži Fan Dian« (Internacional). Pač pa so v nekaterih starih palačah našle streho mladinske organizacije, delavske zveze in umetniške razstave.

Turisti imajo v vseh hotelih na voljo pošto, kjer lahko oddajo tudi telegram oziroma telefonirajo. Poštni uradi so odprti od osmih do trinajstih, pa od šestnajstih do devetnajstih.

V Pekingu so poleg zgoraj omenjenih hotelov tujcem namenjeni še »Ben Džing Fan Dian« (Hotel Peking), ki ni daleč od prelepega trga Tian, a je ponavadi poln članov tujih delegacij; »Ksin Kviao Fan Dian«, ki je v starem delu mesta, kjer so tuja veleposlaništva — vanj zahajajo predvsem turisti in poslovni ljudje, na voljo so jim bar, restavracija, vrt na strehi z bazenom, časopisi; »Men Zu Fan Dian« (Hotel narodov), ki leži med palačo narodov in nekdanjo cesarsko palačo; in »Kvian Men Fan Dian«, najmodernejši hotel, ki so ga zgradili lani in se ves blešči od zunaj in znotraj.

ČASOPISI IN FOTOGRAFIJE

Tujih časopisov ni mogoče kupiti. Le »Msinhua«, pekinška tiskovna agencija, izdaja dnevne novice v angleščini, francoščini in ruščini. Kitajskih listov pa je povsod poplava.

Če imate aparate znamk Nikon ali Leica, lahko uporabite črno-bele filme domače proizvodnje, medtem ko so vam za barvno fotografijo na voljo filmi, uvoženi iz Nemške demokratične republike. Filme vam bodo v veleblagovnicah razvili v enem dnevu.

TURISTIČNI KAŽIPOTI

Do nedavna so turisti najprej potovali iz Hongkonga v Kanton, od tam pa v Hang Ču, Šanghaj, Su Ču, Vu Ksi, Nanking, Vu Nan, Luo Jang, Ksi An in Peking, torej v vzhodni del države. V zadnjem času pa so turistom odprli tudi področja stare Kitajske, sredi katere leži tudi Peking. Industrijski Šanghaj je baje doživetje zase. Iz Šanghaja zdaj vodi turiste tudi pot na sever, pa ob Jangceju. Oblasti za zdaj druge stranpoti nerade dovolijo.

POSEBNOSTI PEKINGA

Čing Šan (razgledna točka) je prva turistova »obveznost«: od tod se odpre čudovita panorama na Peking, na staro in novo (cesarska palača, »prepovedano mesto«).

Vu — Lunina vrata — so nekdaj vodila v »prepovedano mesto« (tedaj četrt bordelov), zdaj stopiš skoznje v velik muzej.

T'Džen-An Men je poslopje, ki je sodobnim Kitajcem najbolj pri srcu — tu je Mao razglasil rojstvo republike.

Ljubki tempelj Deset tisočih pomladi je čudovita podoba cesarske Kitajske.

Zgodovinski muzej hrani dragocenosti iz obdobja dinastije T'Ang, bronaste izdelke iz obdobja Jin in porcelan iz obdobja dinastije Čing — obisk, ki ga nihče ne pozabi.

Parki okrog Severnega jezera, tempelj Letne molitve (morda najlepši biser stare kitajske arhitekture), kamnita ladja na jezeru K'Un-Ming, ki so jo zgradili za cesarico Hsi-T'Ai (danes vozi tja parnik), stolp Tisoč slasti..

Najboljša restavracija v Pekingu je Kvan Džu De (Pekinška raca), nenavadne jedi ponudijo v mongolski restavraciji Dong Lai Šun (na pokriti tržnici).

POSEBNOSTI ŠANGHAJA

Poleg že omenjene panorame vrtoglavega industrijskega napredka velja obiskati veliki muzej na cesti He Nan, ki hrani predvsem dragocenosti iz najstarejših obdobij. Obvezen je obisk v pristanišču, od koder so v zadnjem času ladijske zveze tudi z Japonsko.

V Šanghaju so restavracije labše kot drugod; »juane« se splača potrošiti v Si Čuanu na Nankinški cesti in v Hong Čangu, ki je nenavadna mešanica mongolske in muslimanske kuhinje.

Izmed hotelov svetujejo Hotel miru blizu Nankinških vrat, iz katerega je prelep pogled na veletok Jangce; hotel Internacional; novi hotel Džing Džang na cesti Mao Ming-man, v katerem zvečer prirejajo koncerte.

OKOLICA PEKINGA

Turisti se ponavadi podajajo na take poti v spremstvu tolmačev. Pokrajina okrog Pekinga je zelena in rjava hkrati, griči so valoviti in se izgubljajo na obzorju. V čudoviti tišini in sredi idiličnih jezerc leži Hotel dišeče gore, zgrajen v slogu obdobja Leng-he, obdobja med obdobjem Ming in revolucionarnim 19. stoletjem. Notranjost je preprosta, a avtentična.

ŠE NEKAJ NASVETOV

Gotovo vas bodo zanimale cene. V podrobnosti se ne moremo spuščati. Za primer: obisk pri frizerju bo žensko stal juan in pol (kakih osem, devet dinarjev), obilno kosilo 15 juanov, (osem, devet starih jurjev).

Da, hrana! Kulinaričnih avantur je povsod dovolj, a za opis kitajske kuhinje je v TT posebna rubrika. Povejmo le, da z juho postrežejo na koncu in da »gan bei« pomeni — dober tek. Uvoženih pijač je malo, le ruska vodka in ruski šampanjec sta bila do nedavnega na voljo. Imajo pa Kitajci svojo vodko (mao tai, fu de džia) svoj viski (vei ši dži), konjak, gin, vina. Riževo vino »šaohsing« je bolje od znanega sakeja. Pivo je redkeje, svetujejo vrsto »tientan«. Sicer pa se najbolje odžeja s čajem — na Kitajskem teče v rekah in je najrazličnejših vrst.

Turizem se odvija predvsem čez dan, kajti nočnega življenja po naši navadi je na Kitajskem bore malo. Muzeji sicer poznajo vstopnino, a je izredno nizka; razstav je vseh vrst in nešteto — težava je le v tem, da brez tolmača tujec razen letnic ničesar ne razume...

Za zvečer torej ostanejo klasična opera, balet (šele od oktobra 1964), drama (tudi v tujih jezikih: Shakespeare, Ibsen, Molière). Posebno doživetje je seveda lutkovno gledališče, nastopi akrobatov, rokohitrcev, rokoborcev in gledališče senc. Tudi za športna tekmovanja ni težko dobiti vstopnic (namizni tenis, plavanje).

Velika dogodivščina je brskanje po antikvariatih; s potrpežljivostjo najdeš čudovite reči, ki jih je mogoče kupiti po dostopnih cenah. Oblasti zadnje čase dostikrat zatisnejo oko, zadaj tujci kupujejo dragocene starine in jih odnašajo s sabo. Splača se tudi nakup v zlatarnah, trgovinah s preprogami, knjigarnah (v nekaterih pekinških in šanghajskih je mogoče dobiti do skrajnosti rafinirane izdelke tiskarske obrti). In na porcelan seveda ne gre pozabiti.

Kitajci še niso preveč voljni, da bi dovolili tujcem po mili volji romati po njihovi deželi. Toda na Vzhodu jim z nasmeškom pokažejo vse, kar imajo. Nekatere skupine turistov pa so videle tudi Kitajski zid, industrijske naprave v He Nanu, jezove na reki Huang He, jeklarne v Tun Ksiju. Morda je Kitajska prav zaradi tančice skrivnostnosti in prepovedanega tako mikavna za turiste, ki iz leta v leto odkrivajo to tančico s tega ponosnega in strogega, a čisto svojstvenega sveta.

LOUIS TRDI ZA SOVJETSKO ZVEZO:

„EGIPČANOM DAJEMO OROŽJE, IZRAELCEM PA VOJAKE!“

LOUIS V IZRAELU — politične bolečine v križu?

Sovjetski časnikar Victor Louis, dopisnik New York Timesa, večkrat poskrbi, po nalogu sovjetske tajne policije (tako vsaj mnogi trdijo), da pridejo nekatere vesti v tujino. Junija je Louis iskal stike z Izraelom — sedaj v poročilu s popotovanja opisuje židovske priselience iz Sovjetske zveze kot tesen vezni člen med SZ in Izraelom. S tem Louis najavlja novo politiko Moskve do Bližnjega vzhoda

Ko me je to poletje spet začelo trgati v križu, mi je neki moskovski zdravnik dal razumeti, da bi svojo bolezen najbolje pozdravil v Izraelu, kajti tam je nenavadno mnogo izvedencev za išias.

Židovsko ljudstvo je znano po tem, da rado hodi k zdravnikom, in navsezadnje si je Izrael vredno ogledati. Pred osmimi leti sem bil z ženo prvikrat tam. Leto dni kasneje sem spet potoval v Jeruzalem, ki je bil takrat seveda še na jordanski strani. Spomnil sem se torej svojih starih znancev, jim poslal brzojavko in prejel pritrdilen odgovor.

Iz Jeruzalema sem se z najetim avtomobilom odpeljal v bolnišnico v Tel Aviv. Spotoma sem pobral nekaj avtostoparjev, kajti to je vedno dobra priložnost, da se zapleteš v pogovor z ljudmi. Toda moral sem se smejati sam pri sebi, ker so me nadvse jasno opomnili, kdo sem: ko sem hotel položiti roko na koleno dekleta, ki se je poleg mene smehljala, sem se dotaknil brzostrelke v njenem naročju.

Tel Aviv sem prav tako težko spet prepoznal kot mnoga hitro se spreminjajoča in na novo zgrajena mesta v Sovjetski zvezi. Ves ritem življenja se je pospešil. Le tu in tam spominja kak razmajan kamen v tlaku, da so ti ljudje zgradili svoje mesto na pesku v vročini, ki jo gost iz hladnejših dežel težko prenaša.

Še en nov obraz tega mesta: v njem lahko slišiš neoporečno ruščino, prepleteno z izrazi iz sodobnega moskovskega narečja. Toda to dandanes skoro ni presenetljivo, kajti na letališče Lod prihaja več židovskih priseljencev iz Rusije kot židovskih turistov iz Amerike.

Sovjetska zveza ostaja edina dežela, iz katere še vedno dotekajo v Izrael priseljenci v omembe vrednem številu. Uspeh šestdnevne vojne ni prinesel Izraelu le novo ozemlje, ampak tudi simpatije neštetih ruskih Židov in v mnogih je prebudil željo, da bi se izselili. Tako je prišla Rusija v grotesken položaj, da pošilja Egiptu orožje, istočasno pa pušča teči v Izrael tok potencialnih vojakov.

Ena izmed težav Izraela glede priseljencev iz Rusije je, kako jim zagotoviti službo, ki bi ustrezala njihovi izobrazbi in izkušnjam. Najhujše je — in takih primerov je mnogo — kadar so njihove prejšnje izkušnje v novem okolju čisto neuporabne. Tako, na primer, vodja kake prodajalne v Rusiji sploh nima nobene posebne izobrazbe. Svojo namestitev prej dobi zaradi poznavanja krajevnih navad.

Priznati je treba, da se priseljencem danes godi mnogo bolje kot pred desetimi leti: prejemajo finančno in materialno podporo, v prvih letih imajo pravico do posebnih davčnih olajšav in poleg tega so deležni še drugih ugodnosti. Toda denar ni vse.

Mnogi potencialni ruski emigranti si še vedno delajo napačne predstave o razmerah, ki jih čakajo v hvaljeni deželi Izrael. Ko spoznajo — tako kot sem ugotovil pri svojem zadnjem obisku — da so tudi v Izraelu prostitutke in tatovi in da so delovne razmere tam trše kot v Rusiji, so razočarani.

Šele po prihodu v Izrael je gospod Rabinovič ugotovil, da tako jidiš, ki ga je naučil njegov oče, kot tudi njegovo znanje ekonomije nimata nobene vrednosti. In po vsem, kar je prestal, mu bo vsak pravoveren Žid pojasnil, da on sploh ne šteje za Žida, ker je bila njegova mati Rusinja. Težko se bo privadil na življenje v Izraelu, saj ima že petdeset let. Toda zaradi prihodnosti svoje hčerke hoče vendarle poizkusiti.

Toda pridejo še nova razočaranja: ona stopi v vojsko in se odtuji starim običajem, ki se jih on oklepa. Zave se svoje neodvisnosti, odkrije tableto proti spočetju in prek ameriških obiskovalcev tudi pomen hašiša.

Prišlekom iz Sovjetske zveze, ki še vedno gledajo skozi rožnata očala, bi mogoče lahko očitali pomanjkanje radovednosti. Toda nimajo niti možnosti, da bi lahko svoji radovednosti povsem ugodili.

Prav tako vlada v Izraelu obžalovanja vredno pomanjkanje poročil o Sovjetski zvezi. Izraelski muzeji so čudoviti. Skoro ves dan sem prebil v muzeju Haarec. Toda izgubil sem navdušenje, ko v muzeju potovanj v vesolje in vesoljskih raziskav nisem mogel najti nobenega namiga na sovjetske zasluge. Prav nič ni kazalo nanje. Noben kotiček ni bil posvečen Juriju Gagarinu ali vsaj kakemu sovjetskemu vesoljskemu psičku.

To sem omenil kustosu in zvedel: »Še prezgodaj je, da bi Ruse tukaj pokazali.« Vprašal sem, zakaj in kdaj bi napočil pravi čas, in na to mi je odgovoril, da so Američani poslali fotografijo svojih astronavtov, Rusi pa ne.

V Jeruzalemu mrgoli veselih, smehljajočih se ameriških turistov. Nosijo svoje modro-bele turistične klobučke z napisom »Šalom Izrael:, kot da bi bili na maškaradi. Prihajajo, da bi se zabavali kot v Disneylandu, da bi si ogledali deželo, da bi potrošili denar in si ogreli srca. Ko so počitnice pri kraju, spravijo klobučke v kovček in odletijo nazaj v Združene države.

Priseljenec iz Moskve se ne počuti podrejenega svojemu ameriškemu verskemu bratu. Prihaja iz druge velike dežele in ne iz katerekoli pozabljene vasi v vzhodni Evropi. Toda Američani prihajajo večinoma le kot obiskovalci, in on ne more razumeti, zakaj niso tudi oni — kot je sam — pripravljeni, da se naselijo.

Šele prejšnji mesec je po mnogo tekanja in zabavljanja v Moskvi dobil vizum, da je lahko odpotoval. Sedaj se jezi nad nečim drugim: »Tovariši,« vzklikne — kajti nekaj časa bo potreboval, da bo opustil to obliko nagovora — »kaj je narobe z ameriškimi Židi? Oni nimajo istih težav kot mi, ko se izselimo v zrael. Zakaj se tudi oni ne naselijo tukaj?«

Odnosi ruskih Židov z Izraelom segajo v čas pred revolucijo leta 1917, ko so se izseljenci naseljevali v Palestini. Danes so ruski Židje, ki se hočejo naseliti v Izraelu, zares dobrodošli, kajti namesto denarja podarijo sebe. Vezi med Izraelom in Sovjetsko zvezo se okrepijo z vsakim Rusom, ki se odpravi na potovanje in pusti doma prijatelje ter sorodnike v upanju, da se bodo nekoč ponovno videli.

Enako je res tudi tole: čim več ruskih Židov se naseli v Izraelu, tem več je število izraelskih državljanov, ki se, pa naj imajo še tako radi svojo na novo pridobljeno svobodo, v vsakem pogledu čutijo navezane na Rusijo in ki jim je Rusija gotovo bližja kot Združene države Amerike.

izrael brez sionistov

Malo je mednarodnih problemov, ki bi tako razvneli svetovno in tudi slovensko javnost kot arabsko-izraelski konflikt. Pri nas je bila debata o tem vprašanju še bolj zavzeta, ker živimo pač v političnem prostoru, ki je zelo neposredno povezan z dogajanjem na Bližnjem vzhodu. Leta po junijski vojni so to več kot zgovorno potrdila.

Kljub velikemu zanimanju za krizo na Bližnjem vzhodu pa je bilo na našem knjižnem trgu doslej malo literature o tem vprašanju. Tudi to je eden izmed vzrokov, da so debate večkrat bolj čustvene kot argumentirane. Zato ne zamudite redke priložnosti, ki se vam je zdaj ponudila: sezite po knjigi »IZRAEL BREZ SIONISTOV« izraelskega politika in publicista Urija Avneryja. To je prvo delo na jugoslovanskem knjižnem trgu, ki prikazuje stvarnost v Izraelu skozi kritično prizmo izraelskega avtorja, ki sam doživlja razvoj svoje države in arabsko-izraelskega konflikta.

Knjiga v broširani vezavi
cena v prednaročilu 25,00 Ndin
v prosti prodaji 37,00 Ndin

NAROČILNICA

Nepreklicno naročam knjigo »IZRAEL BREZ SIONISTOV« v broširani vezavi.

Ime in priimek _____

Ulica _____

Poštna številka in kraj _____

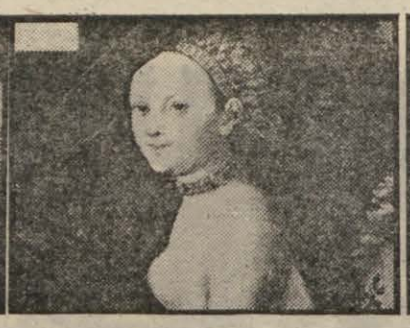
Zaposlen pri _____

Datum _____

Podpis _____

Izpolnjeno naročilnico pošljite na naslov:

ČGP »DELO« — PRODAJNA SLUŽBA
61000 LJUBLJANA, Titova 57

POGREŠANE SLIKE: Ticianova »Madonna in otrok med dvema svetnikoma«, ukradena 3. septembra letos iz cerkve Piave di Cadore; Starejša »Venera s kerubinom« Lucasa Cranacha, ena izmed 118 slik, ukradenih iz Weimarja med drugo svetovno vojno; Bellinijev Sv. Sebastjan in Sv. Vincencij, ukradena v Benetkah 7. septembra letos; portret »Vojvode Janeza Dobrega« Albrechta Dürerja, ukraden iz Gothe po vojni in je bržkone zdaj nekje v Severni Ameriki.

CERKVE NISO DOVOLJ VAROVANE

ROPANJE UMETNIŠKIH SLIK

Tri tisoč italijanskih karabinjerjev — rezervistov se je spet znašlo na seznamu aktivnih uslužbencev, ko je italijanska vlada te dni sprožila veliko akcijo, da bi našli Tizianovo Madono ter pet oltarnih slik Giovannija Bellinija in Vivarinija. Te slike so neznani tatovi ukradli iz nezavarovanih cerkva v začetku septembra, te dni pa je policija pet oltarnih slik našla na nekem otočku v beneški laguni. Toda to sta le najnovejši tatvini v celi poplavi podobnih. Letos je bilo v Italiji kradenih že štiriinpetdeset pomembnejših umetnin.

Tizianova slika je morebiti šla po isti poti kot Madonna di Cossito, ki so jo ukradli pred sedmimi leti. Leta 1967 jo je našel Rodolfo Siviero, načelnik delegacije vrhovnega zavezniškega poveljstva za vračanje umetnin s sedežem v Rimu.

Siviero je opisal pot, ki jo je prepotovala ukradena slika, vredna 14 milijonov novih dinarjev. Tatovi so jo najprej odnesli v Milano, kjer so jo nekoliko spremenili. Predrugačili so podrobnosti, da slike ne bi bilo mogoče prepoznati. Nato so jo pretihotapili v Švico. Dospela je na naslov moža, ki je direktor družbe za prodajo umetnin in ki je registrirana v Lichtensteinu. Piše se Bever. Sliko so uvrstili v seznam, ki kroži med manjšo skupino ljudi — samimi člani iste tolpe. Nazadnje jo je eden izmed njih »kupil«.

Slika je tako dobila zakonito kritje. Novi »lastnik« bi lahko trdil, da jo je povsem zakonito kupil, in oblasti proti njemu ne bi mogle sprožiti sodnega postopka. Čez nekaj časa so prekupčevalci ponudili sliko nekemu newyorškemu trgovcu. O sliki mu niso dali nobenih podatkov. Trgovec je to sporočil Sivierovim obveščevalcem — mnogi med njimi so akademiki. Ti so pomislili, da bi ta slika utegnila biti Madonna di Cossito. Naročili so trgovcu, naj jim preskrbi fotografijo slike. Po njej jo je strokovnjak lahko prepoznal. Ugotovili so tudi, da sliko prodaja mož, ki je bil v času nacizma direktor nekega velikega nemškega muzeja.

Po Sivierovem naročilu je trgovec dejal, da se za sliko zanima. Povedali so mu, da je slika v urugvajskem letovišču Punte del Este. Prekupčevalci so zanjo zahtevali tri milijone in pol novih dinarjev — nizka cena za vsakogar, ki je poznal njeno pravo vrednost. Nato je trgovec izrazil željo, da bi si sliko ogledal strokovnjak. »Lastnik« je po krajšem omahovanju privolil. Povedal je, da si strokovnjak lahko ogleda sliko v Zürichu. Strokovnjak, ki je odpotoval v Zürich, je bil seveda Siviero. Sliko so zaplenili.

TATOVI IMAJO LAHKO DELO

Siviero trdi, da primer nikakor ni osamljen. Organizacija tatvin v Italiji je dokaj preprosta. Tatovi prodajo sliko prekupčevalcem za precej nizko nagrado. Ti jo prodajo v tujino. Za prevoz poskrbi druga organizacija — spet za majhno nagrado. Slike gredo po treh poteh. Nekatere pošljejo na lažne dražbe in jih na tihem prodajajo (če niso preveč znane). Nekatere končajo v fondih za investicije v umetnost — kot je te ustanove imenujejo. Vodijo jih privatne banke, ki nato »hranijo« slike, dokler primer ne zastara (tatvina umetniških slik v Italiji zastara po desetih letih). Tretji in najtežji kanal, po katerem potujejo ukradene slike, je veriga večjih trgovcev s starinami in pomembnejših zbiralcev. Ti se ne ukvarjajo radi z ukradenimi slikami, zakaj tveganje je preveliko.

Toda celo nekateri ugledni muzeji so pripravljeni tvegati. Leta 1969 je Bostonski muzej kupil Rafaelov portret mladenke, vreden 20 milijonov novih dinarjev. Sliko je iz Italije pritihotapil neki uslužbenec muzeja. Te dni je muzej na pritisk italijanskih oblasti in potem, ko so o tatvini pisali časopisi, končno privolil, da bo sliko vrnil.

Po golem naključju so pred kratkim na stenah nekega drugega ameriškega muzeja našli pogrešano Rubensovo sliko. Zahodnonemška vlada je izdala obširen seznam umetniških del, ki so izginila iz nemških muzejev. Večina se jih je izgubila med drugo svetovno vojno. Na seznamu je tudi Rubensova slika Sv. Gregorja, ki je bila ukradena iz državnega muzeja v Gothi, ko so ameriške čete okupirale mesto.

Slika je zdaj v galeriji Albright Knox v Buffalu. Zastopniki galerije so povedali, da so jo kupili leta 1953 od newyorških trgovcev E. in A. Silbermanna. Pomočnik direktorja galerije Mackingtosh Buck je potrdil, da je slika prišla iz Gothe — na hrbtni strani ima žig muzeja — toda bil je obveščen, da je muzej v Gothi že pred leti razprodal svojo zbirko. Zelo presenečen je bil, ko je slišal, da je Rubensova slika iz njegove galerije na seznamu umetnin, ki jih išče zahodnonemška vlada.

Mednarodno sodelovanje pri vračanju umetnin je skoro tako nezadostno kot varnostni ukrepi za preprečevanje umetnin. V Italiji, ki ima najbogatejšo zakladnico umetnin na svetu, je položaj obupen. Razlogi so različni, od počasne birokracije do ravnodušnosti politikov, italijanskega javnega mnenja in revščine mnogih italijanskih cerkva. Skoro nemogoče je stražiti stotine cerkva v 280 italijanskih škofijah, ki so sedaj postale glavna tarča tatov.

Letošnji proračun predvideva 70 milijonov novih dinarjev za nakup slik, njihovo vzdrževanje in plače uslužbencev, ki jih ne plačuje ministrstvo. 35 milijonov je namenjenih za varnostne naprave in varovanje umetnin v državni lasti. 42 milijonov bodo porabili za varovanje umetnin, ki jih imajo cerkve in druge nedržavne ustanove. 5,6 milijona novih dinarjev pa je namenjenih za pomoč raznim ustanovam.

Res so v zadnjem času uvedli nekatere nove ukrepe. Zadnji dve leti je dala država po 8,750.000 novih dinarjev za varnostne naprave proti tatovom. Toda ker nekatere moderne naprave stanejo tudi po 1,400.000 dinarjev, to pomeni, da ostaja velika večina cerkva še naprej nezavarovana.

NAJDENA SLIKA: Rubensov »Sv. Gregorij — poet«. Našli so ga v ameriškem mestu Buffalo.

NEUSPEŠNO TEKMOVANJE

Trenutno se zdi, da je varovanje bogate umetniške dediščine v Italiji drugotnega pomena in da bo tako tudi ostalo. Neki uradnik je zajedljivo pripomnil: »Zaradi ukradenih slik politiki niti ne izgubljajo, niti ne dobivajo glasov, zato ostaja vprašanje umetnin na repu programov raznih politikov.«

Toda težava ni le v tem, kako izvesti varnostne ukrepe in kako dobiti denar pa tudi strokovnjake. V podrasti italijanskih oblasti je več organizacij, ki med sabo tekmujejo, saj se vse ukvarjajo z iskanjem umetnin, dve izmed njih pa imata tudi pooblastila, ta lahko aretirata tatove in kupce ukradenih dragocenosti. Najstarejša in najbolj izkušena pri delu v mračnem svetu sleparskih trgovcev in nepoštenih zbiralcev je Sivierova delegacija za vračanje umetnin. Ustanovili sta jo angleška in ameriška vlada ob koncu druge svetovne vojne z namenom, da bi vrnila tisoče umetnin, ki so jih nakradli in preprodali nacisti.

Sivieru se je posrečilo dobiti od Nemcev nazaj kakih 3.000 umetnin, toda pritožuje se, da mu nenehno nagajajo tekmeci, ki imajo pičle izkušnje pri tem zelo kočljivem poslu. Do pred dvema letoma je lahko vodil organizacijo le z nekaj več kot 210.000 novih dinarjev dotacij na leto, čeprav so v njegovem uradu delali tudi uslužbenci raznih ministrstev. Ko je nato naraslo število tatvin, je dobil Siviero večje dotacije, toda odvzeli so mu večino pomočnikov.

Vzroka ni težko uganiti. Tako policijske enote kot na pol vojaški karabinjerji so v zadnjih letih sami pričeli iskati izginule umetnine. Toda namesto da bi svoje sile združili s Sivierovo organizacijo, so policija in karabinjerji ubrali vsak svojo pot. Obe policijski sili na mednarodnem področju sodelujeta z Interpolom, toda ena njunih težav je ta, da dežele, v katerih konča največ ukradenih slik — Švica, Zahodna Nemčija, ZDA, Kanada in južnoameriške države — ne poznajo podobnih policijskih enot, preoblečenih v strokovnjake za umetnine (in narobe). Čeprav je namen policije prav gotovo dober, se zdi, da bi ji bile dobrodošle Sivierove izkušnje.

Številni rimski trgovci dvomijo, da sploh obstajajo organizirane tolpe za kraje umetnin. Marcello Sestieri, vodilni mednarodni trgovec v Rimu, pravi, da je treba ostro razločevati slike, ki so zakonito kupljene in jih kupec nezakonito prenese čez mejo, od ukradenih slik. Tihotapec iz Bostona sodi v prvo kategorijo. Kot trdi Sestieri, mu doslej še nihče ni dal zadovoljivih dokazov, da so res skupine ali zasebni zbiralci, ki so se pripravljeni zaplesti v tatvino.

Toda italijanska senatorka Tullia Romagnoli Carretoni je 18. junija letos v pogovoru pred senatom navedla imena treh mož s stalnim bivališčem v Švici in dejala, da so vpleteni v nezakonito trgovino z umetninami. Zahtevala je, naj jih izženejo iz Italije. Za sedaj lahko vsi trije prihajajo v Italijo, kadar hočejo, in eden od njih ima pisarno v Rimu.

Ali bo policija našla ukradene slike — Tizianovo in dve Bellinijevi. Če so odšle v mednarodno podzemlje ukradenih umetnin, jih bo gotovo zelo težko najti, razen v primeru, da je bila tatvina storjena po naročilu. Zdi se, da se bo ropanje italijanske umetnostne dediščine še nekaj let nadaljevalo. Dolga je še pot, do ustanovitve potrebne organizacije, ki bo skrbela za varnostne ukrepe in iskanje ukradenih umetnin.

ALEKSANDR KLIMENT

TRDNJAVA

Mlad moški, očitno tujec, je naročil konjak in čez živo mejo pred restavracijo ogledoval trdnjavo. Na mizo je položil dolgo vrbovo šibo; ta je tako zelo zanimala natakarje, da so začeli šepetati med seboj To je bilo pomenljivo, zakaj natakarji te restavracije so navadno stali kot kipi in akali na namige gostov.

Mladi mož je ocenjeval razdaljo do vznožja trdnjave; utegnilo bi biti štirideset kvečjemu petdeset metrov negovane angleške trate Nekako po sredi temno zelene ploskve je vodila okrog močno osvetljena asfaltna pot, po kateri pa niso vozili. Pod neonskimi lučmi so se sprehajali uslužbenci, njihova obleka je spominjala na uniforme prometnikov; v rokah so imeli tanke bambusove palice, ki so jih zelo spretno metali kvišku ali vrteli med prsti. Najbrž so že dolgo delali v tej službi in so se navadili takole preganjati dolgčas

»Dovolite, da vas nekaj vprašam?« je mladega moža zmotil natakar

»Seveda,« je rekel mladi mož in porinil šibo, ki je ležala na sredi mize, bolj h kraju, ker precej velik pladenj s konjakom in sodavico ni imel prostora ne na levi ne na desni.

»Čemu vam bo ta šiba?« je vprašal natakar.

»Rad bi videl kače,« je rekel mladi mož in pokazal proti trdnjavi.

»Oh, raje ne,« je menil natakar. Njegov pogled je kot začaran visel na koncu šibe »Vam smem ponuditi brošuro v informacijo?«

»Hvala, o trdnjavi sem zelo dobro poučen.«

Vstop v trdnjavo ni bil načeloma nikomur dovoljen. Kolikor daleč nazaj so se spominjali, tudi ni nikoli nihče izrecno prosil, da bi smel skozi vhodna vrata, in baje tudi po skrivni poti ni še nihče vdrl vanjo. Za to je poskrbela gosta veriga uslužbencev okrog trdnjave. Sploh ni bilo treba objavljati raznih prepovedi in postavljati pod zidove opozorilnih plošč. Že sam strah je silil k disciplini prebivalce mesta, ki se je sčasoma razvila okrog zgodovinskega jedra. Čemu torej taki temeljiti varnostni ukrepi ob utrdbi — lahko pregledna trata, asfaltni obroč, svetilke, bambusove palice v rokah izurjenih mož?

V trdnjavi se je bila pred davnim časom zaredila kačja zalega, ki se je sčasoma tako razmnožila, da si ob zori iz precejšnje razdalje lahko slišal sikanje prebujajočih se kač. Tisti, ki so ob tej rani uri bedeli, ponajveč zaljubljenci in turisti, so stali ob odprtih oknih ali na terasi kavarne in poslušali. Iz kotla kazemat se je dvigalo proti svetlikajočemu se nebu tiho, vendar dobro slišno šepetanje, lépo in hkrati grozljivo zvočno doživetje. Močan vtis, da te je spreletavalo in spominjalo na kvišku leteče izstrelke, se je še stopnjeval ob pogledu na geometrične sklade zidov, izmed katerih se je sikanje dvigalo

Naravnim silam in rušilni moči vojne se je izmaknilo le zunanje zidovje v obliki dvanajsterokrake zvezde. V notranjščini pa so vsenaokrog ležali ilovnati skladi in razpadle, grobovom podobne stene nekdanjih vojaških zgradb. Med razvalinami so rasla izgubljena drevesa, nekaj smrek, ogromni hrasti in platane pa majhen gaj trepetlik. Nič zanimivega ni bilo, a če je kdorkoli opazoval utrdbo iz katerega visokih hotelov velikega mesta, se ni mogel ubraniti groze, pa če bi bil še tak civilist. Legenda, ki jo je iznad ruševin proti nebu nosilo kačje sikanje, je prepričala še tako nejeverne turiste. Kot bi trdnjava živela. Zdelo se mi je, da še pri brezvetrju vidijo, kako trepeče pisano cvetje plevela, ker ga gibljejo polzeči nevidni plazilci. Atrakcija za turiste. Motoriziran Evropejec, ki se je dolgočasil na prepolnih cestah in obalah, je našel tukaj nenavadno oazo. Prisel je za nekaj dni, vdihaval strupeni zrak stoletij in se predajal čustvenemu premišljevanju.

»To bo tisti F. P. Ewald, biolog,« je rekel vratar in potrkal s prstom na vpisno knjigo; komisar za varnost turistov si je zapisal njegovo ime v beležnico. »Videti je še mlad, a ima gotovo že precejšnje življenjske izkušnje. Njegovi ne preveč dobro počesani lasje so rahlo osiveli. Je močne postave, ki ni v skladu z njegovim plašnim vedenjem. Nosi črno majico. Malo je podoben mornarju.«

Komisar je šel iskat Ewalda. Po vratarjevem opisu ga je našel v baru Citadela. V tem mestu si lahko šel v nočne lokale tudi z visoko zaprto majico, saj so jih obiskovali skoraj samo turisti. Ewald je bil zatopljen v opazovanje. Na pokrovu klavirja se je vila ženska kača. Saksofonist je sikal na svoj zlati instrument. Gola ženska je šuštela s svojimi črnimi taftnimi rokavicami, ki so ji segale do ramen, ovijala si je roke s hitrimi, mehkimi gibi zdaj okrog vratu, zdaj okrog bokov. Bila je kača, bila je telo, ki ga ovijajo kače, bila je tudi trdnjava, če se je zvila v obroč in vrgla svoje žive lase v sredino; res je bilo videti, kot bi na mahagonijevem pokrovu trepetali in prasketali.

Med ploskanjem je komisar sedel k Ewaldu. Predstavil se je za moža, čigar službena dolžnost je skrbeti za varnost turistov v skladu z dobrim slovesom mesta, da nihče ne pride v dotik s kačami, temi nižjimi živalmi, se je smejal in tudi ploskal ženski, ki se je sedaj priklanjala zavita v krzno. Zelo strupene da so med njimi. Na kliniki imajo sicer za vsak primer zadostne količine seruma, a noben zdravnik ne more zagotoviti, da organizem ne bo podlegel strupu. Poleg tega pa zastrupitev po malomarnosti ne sodi v turistično zdravstveno zavarovanje, če niti ne govorimo o tem, da ne kaže izzivati paznikov. Čeprav imajo stroge predpise, po katerih morajo uporabljati svoje bambusove palice samo proti kačam, če bi se katera splazila skozi zidovje čez trato do asfaltne poti, pa je le nekaj nevarnosti, da bi se uslužbenci nenadoma spuntali in se spozabili. Razumljivo, saj so večinoma pustolovci, nekdanji vojaki tujske legije, a seveda hkrati najboljša obramba mesta. Samo oni gredo kdaj pa kdaj v trdnjavo, da postore kaj nujnega ali da odnesejo nedisciplíniranega turista, kar je, žal, včasih tudi potrebno.

»Rad bi videl kače,« je vztrajal Ewald.

»Lahko si jih ogledate med osmo in šestnajsto v mestnem terariju.«

»Rad bi jih proučeval v njihovem naravnem okolju in jih nekaj slikal prav v trdnjavi. Saj razumete, z biološkega stališča gre tu za prav nenavadno anomalijo sredi Evrope.«

»Naša naloga je, da varujemo trdnjavo in kače, ne pa turiste. Do tega nimamo pravice. Samo posvariti sem vas hotel.«

»Prosim,« je rekel Ewald.

Ko je komisar odšel, je Ewald povabil žensko k svoji mizi. Najprej sta se spogledljivo pogovarjala, kot je v takih primerih navada. Potem je Ewald vprašal, kaj ve o življenju kač, in presenečen spoznal, da to nežno bitje, ki so mu bili kačji gibi kot prirojeni, sploh ničesar ne ve o svojih vzorih. Priznala je, da je od vseh plazilcev le enkrat videla želvo in pa seveda kačjo kožo na torbicah in čevljih. Vedeti je hotela, zakaj kače ne mežikajo, in Ewald ji je pripovedoval, zakaj imajo tak pogled kot mrtveci. Še pojma ni imela, da živi na svetu približno dva tisoč štiristo vrst kač, in je pozorno poslušala njegovo strokovno, a kljub temu zelo napeto pripovedovanje. Prvič po dolgem času jo je zanimalo govorjenje kakega gosta. Namesto ljubeznivih puhlic ji je govoril o življenju na kačjih farmah in ji pojasnjeval lov na gade, kobre in orjaške kače. Dolgo je govoril o strupih in njih učinku na človeško kri.

»Rad bi videl tukajšnje kače,« je rekel na koncu.

Razburjeno je stisnila njegove roke: »Oh, nikar, rajši ne.«

Ob jutranjem svitu, ko je mestni hrup za hip potihnil, sta vstala in bosa stopila k odprtemu oknu. Objela ga je s svojimi dolgimi rokami in prameni las, katerih konce je ovila okrog prstov. Razumel je, da ji ne sme ponuditi niti denarja niti darila, če je noče užaliti. Boji se zame, je pomislil, to je dokaz ljubezni. Tam spodaj je bila sredi spečega mesta v obroču obsvetljenih stražarnic temna trdnjava. V odsevu luči civilizacije in neba je vstajalo iz trdnjave drobno šuštenje. Morda pa so bile le suhe ustnice na njegovi rami. Pridržal ji je glavo, stala sta nekaj časa negibno, hotel se je prepričati. Nad strehami, med katerimi se je tu pa tam prikazal bel pramen dima, se je res dvigalo tiho sikanje, in začutil je strah.

»Ne hodi tja noter,« je rekla in ga poskušala s plesnimi gibi spraviti na druge misli.

Zaman.

Ko si je pri dnevni svetlobi začel miliť brado, je spet legla v posteljo. Vzela je dolgo vrbovo šibo, ki je slonela ob steni, in je z roko, ki se ji je znojila od strahu, preizkušala njeno gibkost in dolžino. Ko je zaslišala praskajoče drgnjenje britve, je spustila šibo in si s prsti zamašila ušesa. Prej si je bila vtaknila v usta košček lubja, ki ga je sedaj mlela z zobmi in okušala. Zaman je ugibala — še vedno gluha za glasove sveta — ali je sladkega ali grenkega okusa. Ko jo je nagovoril, ga ni slišala.

»Imam kanadske visoke čevlje. Ne vem, zakaj bi se moral bati.«

Gledala ga je, kako si je oblekel srajco, zapel pas in se mučil z zapestnimi gumbi. Sedel je k njej na posteljo in jo prosil, naj mu zapne zapestnike. Ona pa je vzela srebrne gumbe, jih stisnila v majhni roki in porinila pest pod blazino, na kateri je ležala njena črna glava.

»Nikoli te ne bom pustila tja.«

»No, saj je toplo,« je rekel Ewald, »zakaj bi moral hoditi okrog z dolgimi rokavi.« In zavihal si je rokave. Smehljal se je njenemu prestrašenemu obrazu.

»Obdrži si gumbe za spomin, če misliš, da bom umrl.«

V mestu so zavirali prvi električni vozovi. Težak tovornjak je vozil mimo, da se je visoka hiša tresla.

»Jutri zjutraj jih boš vtaknila v to svežo srajco,« je rekel, odprl omaro in potegnil na dan snežno bela rokava, na katera je padala medla jutranja svetloba.

»Da,« je rekla, »verjamem.«

Noč ni prinesla mestu nobene ohladitve.

Čeprav je zgoraj že zaznal prve glasove prebujanja, se mu je zdelo spodaj pri vratih, da zatohla ulica še spi Pločniki so bili prazni Le pred mlekarnami so stale vrste steklenic in Ewald si je mislil, da se bo mleko v pol ure skisalo. A že so se skoraj neslišno dvignile rebrače na vratih in zdravnikom podobni prodajalci v snežno belih haljah so odnesli steklenice v hladilnike katerih kompresorji so preobračali topli zrak. Daleč tam nekje na robu predmestja ali na drugi strani trdnjave je tako in visoko zavijala sirena rešilnega avtomobila.

V parku si je Ewald poiskal klop da bi se odpočil. Po prečuti noči je bil truden; nekaj časa je čemel, potem je izpod težkih, napol zaprtih vek opazoval vrtnarje. Škropili so trato in gredice okrog kipa, ženskega akta, očitno device. Tu v parku je rahlo pihljalo, tako da je nosilo na Ewaldov obraz nežno roso. Brivska vodica na licih in bradi se je topila. Njen vonj ga je prevzel. Lastovice so črtale vijuge po zenitu in rekel si je, da bi bilo najboljše vrniti se v hotel in spati poleg dolgega vitkega telesa. Dva tisoč štiristo vrst kač je na svetu, kaj pomeni pri tem, če odkrije še eno. A vendar je že sklenil, pa se je odpravil proti trdnjavskim okopom. Vedel je, da bi ga ne spustili skozi vrata. Preveč bi tvegal, če bi hotel podkupiti stražo. Počasi je obkrožil utrdbo

Na varovalnem travnatem pasu ni rasel noben grm. Lahko preglednega zemljišča ne bi mogel neopažen preteči, čuvaji bi ga ujeli, še preden bi utegnil preplezati obzidje, ki je bilo na nekaterih mestih porušeno skoraj do tal. Opazil je dostavni voz, ki je pripeljal stražnikom zajtrk. Zamišljeno se je napotil proti gostilnam, a se ni odločil za nobeno obcestno kavarno. Z vrbovo šibo je švrkal po svojih visokih kanadskih škornjih. Iskal je kaj primernega.

Na vrtu neke restavracije je opazil ročno kosilnico. Odpel si je srajco do pasu, vzel kosilnico in jo odnesel do asfaltnega obroča. Odložil jo je prav za hrbtom nekega čuvaja. Mož se je obrnil.

»Hudičeva vročina,« je rekel uniformiranec.

»Še najmanj tri tedne bo trajala,« je menil Ewald.

»Nikar ne skovikaj, kamerad. Zakaj bi te preproge raje ne škropili, kot pa da jo kar naprej kosite. Ne razumem, zakaj niso še postavili hidrantov.«

»Ob osmih pridejo cisterne.«

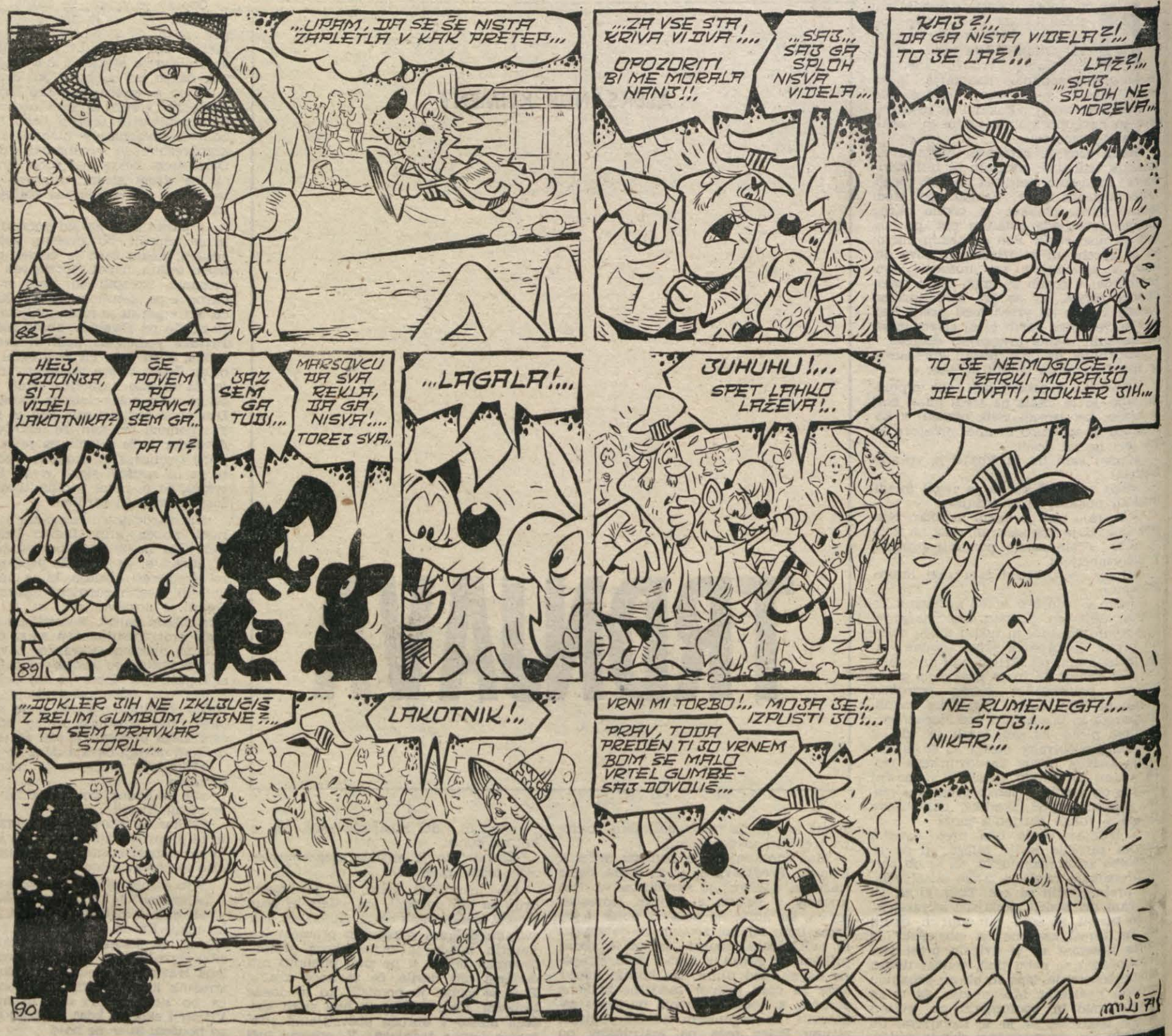
»Cisterne? Je to po novem?«

»Kupili so dvajset cistern,« je kar tako rekel Ewald in se upri v ročaje kosilnice, ob katere je pritiskal vrbovo šibo. Strojček je začel brenčati in zelena travica je letela po zraku. Ko je stražnik kasneje videl, da sloni kosilnica ob zidu, si pri tem ni nič mislil. Vrtnarji skočijo kdaj pa kdaj noter, saj so poučeni in se ne boje

Ewald je hodil med razvalinami trdnjave, stopal je prav previdno, v rokah je držal vrbovo šibo. Ostro je opazoval okolico, predvsem kamenje, med katerim so rasle cvetice pa malinjaki in robidnjaki. Nenadoma se je ustavil in dvignil šibo — in se nasmehnil: poljska miška. Potem je naletel na prvega plazilca. Na skladu peščenca se je sončila kuščarica. Prisluhnil je. Zaslišal je tiho tisočkratno sikanje, pravzaprav šelestenje. Topli, nepremični, odišavljeni zrak bi mu bil skoraj omamil čute. Prevzel ga je strah: še nikoli ni slišal, da se kače zbirajo v takih množicah. Previdno je šel okrog razvaline, morda je bila to nekdaj orožarnica, in je pogledal v železno žrelo velikega topa, ki je nosil še cesarski znak. Stopil je v gaj trepetlik.

Vroč, migetajoč zrak, ki se je dvigal z razgretega kamenja, je delal sredi trdnjave rahel, a vendar zaznaven veter, ki je spraviaal trepetlike v gibanje — in to so bili kačji glasovi. V razvalinah o plazilcih ni bilo sledu. Zdaj je to vedel prav natanko. Zlomil je šibo, natrgal ob robu gaja prgišče robidnic in legel v travo. Zobal je jagode in ogledoval nazobčan rob stolpa in premišljeval, kam bi uvrstil kače, ki jih ni bilo. Sploh nobene ni, le strah pred kačami je, je premišljeval. A zakaj goji mesto s tolikimi stroški ta strah? Najbrž zavoljo turistov. Če bi bila trdnjava dostopna, bi ne imeli kaj pokazati. Znotraj so bili le kupi opeke in kamenja in nedoločne razpadle stavbe, od daleč pa je bila utrdba ugledna in skrivnostna kot okamnela zgodovina — mogočna, monumentalna citadela. Pazite, turisti, polna je smrtnih plazilcev. Na tilniku je začutil sluzav dotik, a ker je vedel, da tukaj ni kač in jih glede na posebne razmere tudi ni moglo biti, se ni prestrašil, temveč je segel pod glavo in privlekel na dan polža, ki je hitro zlezel v hiško.

Morda je res kdaj tukaj koga oklala kača, navaden gad, in to je podlaga

TRDNJAVA

mitu in legendi strahu, kar pride turi stičnemu uradu zelo prav. Oprl se je na komolce in opazoval trepetlike, ki so tiho šuštele in ga malone uspavale. Čisto navadna prevara, se je smehljal a ni slabo izmišljena, ni brez soli.

To ni moja stvar, si je govoril. N moja naloga, da bi razkrival turistične čudeže, nimam take dolžnosti, nisem zastopnik turistov niti šef turističnega urada. Požvižgaval si je, ker ga je za bavala iznajdljivost sveta, in se napo til proti zunanjemu obzidju tja, kjer ga je bil preplezal. Hotel je vrniti kosilnico

Ewald je bil še v notranjosti trdnja ve, ko so ga zgrabili mestni uslužbenci

»Peljati vas moramo v bolnišnico Strup teh kač je smrtno nevaren.«

»Rad bi videl te vaše kače,« je odgo voril Ewald in se smehljal. »Tu žive samo trepetlike. To sami prav dobro veste.«

Možicelj z neverjetno dolgim no som in zlato obrobljeno čepico, očitno njihov šef, je stopil k Ewaldu in moral je poskočiti, da ga je udaril v obraz, kar je storil dvakrat. Ewald je hotel zgra biti možička za vrat, a v rokah mu je ostala samo njegova čedna čepica. Spo dnesli so mu noge, vrgli čezenj ponjavo, in čeprav se je boril in brcal je bil že čez nekaj sekund trdno privezan na no sila. Na oni strani zidu je obupno zavijala sirena rešilnega

Policija je stala v kordonu. Ob oknih hotelov, na mizah kavarn in na strehah avtomobilov so stali domačini in tujci. Iz varne razdalje onstran dobro pre gledne trate so opazovali bolničarje, ki so prišli skozi trdnjavska vrata. Pod belo ponjavo se je divje premetavalo neko telo. Turisti so bledeli. Nekdo je rekel: »To je tisti strašni strup. Če mu bodo le dovolj hitro izmenjali kri.«

Ewald je opazoval svet skozi platno. Videl je medlo svetlobo, ki so jo zamenjavale sence, spoznal, da je izginilo sonce in ga je nadomestila hladna sve tloba neonskih cevi. Potem so ga posta vili na tla, ga odpeli, ponjave pa niso meli. Ko jo je sam odstranil, ni videl nikogar. Le še neki glas je slišal: »Tu kaj se lahko uredite.«

Pogledal je v zrcalo, opazoval ploščice toalete. Pod stropom je brnel ventilator, zrak je bil čist in prijetno topel. Umivalnik je bil bleščeče čist, na sto jalu je visela čista, nerabljena brisača. V plastični košarici glavnik, tudi nov, kot se je takoj prepričal, v skodelici odi šavljeno milo, na poličkah kolonjska vo da za enkratno uporabo. Popolna higiena, si je mislil, noreč bi bil, če ne bi iz koristil te ugodnosti, pa čeprav v takih okoliščinah. Slekel se je, se umil in prav prijetno uredil svojo zunanjost. Potem je sedel v pleten naslonjač in čakal.

Čez četrt ure je vstopil elegantno ob lečen gospod in si dovolil, kot je rekel, povabiti Ewalda na majhen posvet. Pu ščal mu je prednost pri petih ali šestih vratih, skozi katera sta šla, in mu po nudil sedež na koncu dolge mize. Ewal du se je zdelo, da sedi v upravnem svetu kakšne banke ali v direkciji važnega industrijskega trusta. Molčal je. Oni me morajo nagovoriti, si je mislil. Oni pa so mislili prav tako. Tako so se precej časa vljudno opazovali. V prostoru je bilo zaradi prezračevalnih naprav pre cej hladno in Ewald si je odvihal roka ve. Ko pa je opazil, da nima zapestnih gumbov, si jih je spet zavihal. Hlad ga je stresal, skrčil se je, kar je bilo pri njegovi postavi nekoliko smešno.

»Torej nam nimate ničesar poveda ti?« je končno spregovoril predsednik.

»Kvečjemu to, kar že sami veste,« je odgovoril Ewald.

»V celem smo vas trikrat posvarili. Natakar, komisar in še danes gospodič na Lynda. Ničesar nam ne morete po ta ti.«

Koliko je premišljeval, »prenos« je bil malce robat. Saj bi bil šel sam. Meni ni prav nič do mitov vašega mesta, mno go pa mi je do moje osebne svobode.«

»Če bi vi kot biolog, ki je celo pre živel kačji ugriz, napisali majhno stro kovno razpravo o naših kačah, bi vam bili zelo hvaležni; plačali bi vam za vsako vrsto, celo za vsako besedo, ko likor dobite v dobri založbi za majhen članek.«

»Gotovo boste dobili dovolj pisare ljev, ki vam bodo to napisali bolje in po ceneje. Takim dopušča fantazija, da verjamejo, kar si izmislijo. Ne izmiš ljujem si rad.«

»Vaša škoda,« je rekel predsednik Vsi so vstali. Tudi Ewald se je dvignil. Šele takrat je opazil, da je bil med nji mi tudi možic z neverjetno dolgim no som, a v sposobni družabni obleki.

»Moje spoštovanje,« je rekel Ewald in šel proti vratom.

»Nikar ne odkrivajte več nobenih kač,« je rekel možiček.

»Raziskujte — tako bo bolj pravil no, gospod,« je odgovoril Ewald in pri jel za kljuko.

»Ono drugo, mladi mož,« je rekel človeček in pokazal na druga vrata.

»Doktor Ewald,« se je predstavil biolog in se rahlo priklonil. Posegel je po pravi kljuki in dodal: »Oprostite, eden se zmoti v kljuki, drugi v besedi.«

»Vsak po svoje,« je rekel možic in se popraskal po pleši. »Vsakdo daje prednost svojim zmotam.«

»Jaz vratom,« je rekel Ewald. »Za vami, prosim.«

»Ne, za vami,« je odgovoril možiček.

Ewald je odprl vrata v majhen pro stor. Obrnil se je, ker mu ni nihče sle dil. Črna druščina je stala na pragu. Ewald je gledal možem v oči in zamun čakal, da bi kateri vsaj trenil. Vrata so se neprodušno zaprla. Začutil je v uše sih rahlo bolečino, takoj potem pa me sarske roke rablja, ki ga je začel slačiti. Ni imelo pomena, da bi se branil. V nišah so stali služabniki, ki so nenavadno spretno metali v zrak bambusove palice in jih sukali med prsti. Očitno so že dolgo opravljali svoje delo in so se naučili takole krajšati čas. Ewaldu se je zdelo pametneje, da se pusti mir no sleči, kot da bi brcnil mišičastega služabnika v trebuh in bi ga potem zbili do smrti. Prepričan je bil, da bo moral umreti, in se je le čudil, kako da leč je stvar prignal moderni čas. V pre teklosti so umirali pogumni možje, ker so odkrili resnice, jaz moram umreti, ker sem spoznal njihovo laž, ki pa mi je kaj malo mar.

Vrgli so ga v soparni terarij. Na ploščicah so se delale kapljice, z boje čim pljuskom so padale na tla in na nje gova ramena. Ko je opazil kače, mu je natanko določil družino in vrsto in se zavedel, da njihov strup učinkuje v ma lo minutah, se je nasmehnil plazilcem, ki so počasi dvigovali svoje zločinske glave.

»Pridite, prijatelji.«

Drugega dne je Lynda že ob svitanju izsilila vstop v mrtvašnico.

Ležal je tam mirno kot trdnjava. Še nad njegovo glavo — ki sedaj ni več premišljevala — je drhtelo tiho šume nje ventilatorja, bolj podobno sikanju.

Zračni tok je rahlo premikal njene lase in lase mrliča, premikal je tudi za pestnike, ki mu jih služabnik ni mogel zapeti. Hotela je obdržati zapestne gum be za spomin, a ker jo je v teh okoli ščinah zelo motilo plahutanje krajčkih rokavov, je s srebrnimi gumbi hitro za pela zapestnike okrog mrtvih zapestij. Kmalu pa je obžalovala. Saj bo čisto mirno notri, ko bodo zaprli krsto. Od šla je po dolgem, žalostnem hodniku in si ponavljala: notri ne bo nobenega vetra.

Večerni list je objavil sliko doktorja F. P. Ewalda, biologa. Velikanski naslov in senzacionalna reportaža sta opisova la tragični dogodek.

»Že spet nepreviden turist,« je vljud no pripomnil natakar, ko je opazil ga notje svojega gosta. »Dovolite, da neko liko odrinem časopis?«

»Seveda,« je rekel mladi mož, očitno turist, in pristavil, ko mu je natakar po stregel s kavo: »Rad bi videl kače.«

»Oh,« je vzdihnil natakar.

ZAUPAJ SE MI

ŽENA, KI SE NE NEGUJE

Ne vem, kako naj pripravim ženo do tega, da bi se vsaj malo negovala. Zanemarja se v vseh pogledih. Po porodu se je zaradi nenadzorovane prehrane nočno zredila. Nikoli še nisem doživel, da bi vsaj malo poskrbela za nego kože na obrazu ali za nego prsi. Včasih se tudi po več dni ne umije, za intimno higieno pa sploh skoraj nič ne skrbi.

Že večkrat sem ji v odkritem pogovoru skušal dopovedati, da mi je veliko do njenega izgleda in do njene privlačnosti. Vsak njen poskus, da bi se popravila, sem vselej sprejel z vidnim veseljem, pa vseeno nikoli ni bilo uspeha. Vse v zvezi z njo se mi prav zato iz dneva v dan bolj upira. Ne vem, kako to, da žena ne uvidi, da s svojo malomarnostjo ogroža zakon. Pri vsem tem pa je stara komaj 29 let!

JANEZ K.

Naj torej uvidi! Ujela je svojo zlato ribico in ker je lov pri kraju, je lovsko orožje in orodje z vzdihom odložila. Tako bo najbrž še naprej vse dokler bo sodila, da je ribica na varnem. Naj se ribica začne izmikati, naj ženo popade panika! Nekaterim ženskam nič bolj ne škoduje, kot gotovost v večnost in nepremakljivost zakonskega ognjišča. Kot dodaten ukrep pa naj prebere ženička še današnji TT. Saj je to tudi malo namen pisma, ne?

SKUPINSKA SPOLNOST

Z ženo živim v harmoničnem zakonu. Dobro se ujemava v vseh pogledih, ugajava si spolno in po značajih.

Otrok nimava. Zaenkrat jih tudi še ne načrtujeva. Morda kdaj pozneje, časa je še dovolj, saj še nimava 30 let.

Sva sodobna mlada človeka z modernimi in tolerantnimi pogledi na svet in na življenje okoli naju.

Pred letom dni sva se pridružila gibanju, ki se je zlasti po civilizirani Evropi in Ameriki zadnje čase že zelo razširilo. Gre za tako imenovani skupinski seks.

Njegovi zametki so v Sloveniji — kot veva — še zelo neznatni, precej razširjen pa je že v večjih mestih sosednih republik in vzdolž obale.

Ker sem strokovnjak v trgovski stroki, pogosto potujem v Zagreb, kjer prevzemam neke posle v zvezi z mojim podjetjem. Ker dela žena doma (je v svobodnem poklicu), gre pogosto z menoj.

V Zagrebu sva spoznala nekaj svetovljanskih družin, ki gojijo skupinsko spolnost. Sprejeli so naju medse. Naše seanse so v vseh pogledih prave zdravilne kopeli za telo in duha in z ženo se po njih vselej odlično počutiva.

Ne vem kako so izvedeli za najino »aktivnost« tudi nekateri najini znanci iz domačega okolja. Na njihovo nagovarjanje sva priredila doma nekakšno poskusno »party«, ki pa se je zaradi nezrelosti ostalih sodelujočih popolnoma izrodila. Nama bi bilo to konec koncev vseeno, zelo neprijetno in mučno pa je, da se je začelo zdaj strahovito opravljanje, natolcevanje, posmeh in porog, ki sega že tudi med moje predpostavljene.

Osebno, kot človeka in kot državljana, sva nad takšnim ponašanjem ogorčena. Sprašujeva pa se, ali je edina možna pot tožba na sodišču?

Ne bi rada afer, ne dovoliva pa tudi da se nama nazadnjaško okolje zaradi najinih povsem zdravih in naprednih nazorov do takšne mere posmehuje. Tolerantna ženska ste, zato nama boste vedeli gotovo prav svetovati!

ADAM IN EVA

Seveda sem tolerantna. Toda ne prisežem, da bi, ko bi zagledala nekega lepega vročega dne pred pošto nagca, tudi jaz ne zarezgetala od smeha in rekla sosedu: »Tale je pa trčen!«

S tem seveda še zdaleč nočem reči, da bi bil nagec resnično trčen ali da nima pravice sleči obleke, če mu je preveč vroče. Po svoje je morda celo pametnejši od mene.

Toda kot se on lahko sleče, tako se mu jaz lahko smejem. S tem morava računati oba, nagec in jaz.

MOJA LJUBA ŽENA

Z ženo, ki je lepa, dobra in skrbna mamica najinega punka živiva že 18 let skupnega življenja in sva doslej srečno premagala že vse zapreke. Z zaprekami mislim tudi to, da sem jo nekega večera dobil skupaj z ljubčkom. To sem ji odpustil ker taka lepota res ne more neopazno mimo vseh ostalih mož. Prej sva se lepo pogovorila in postavila vse reči na svoje mesto.

Jaz jo namreč blazno ljubim, ona mi pomeni na svetu vse, prav vse.

Prikupna je in še vedno dovolj lepa, da lahko osvoji srce slehernega moškega, obenem pa je pametna, resna, skratka, odlična žena.

Toda stvar je v tem:

Jaz pri 42 letih te stvari ne zmorem več, od nje pa vseeno zahtevam zvestobo. Saj ima pri meni vse. V službo je ne pustim, doma imamo nišo, avto, vikend, moja plača pa je toliksna, da zlahka pokrije vse naše življenjske stroške.

Povej mi, Helena: ali ni to ljubezen, ali ji ne nudim dovolj? Ali opažam, da je moja lepa žena kljub temu največkrat žalostna. Ne hodi po slabih poteh, res je vsekdar doma, toda njen nasmeh je velikokrat tako potožen, da me kar zaskrbi. Kaj naj storim?

Če jo vprašam, kaj ji je, pravi, da nič ali pa: »Kaj hočemo, je že tako, edina sreča je v tem, da bomo enkrat vsi umrli, saj je najino življenje ena sama tragedija. Ne razumem jo!

Če ji rečem, naj bi šla na pregled, mi pravi, naj bi šel rajši jaz. Kaj misli s tem?

Lepo vas pozdravlja

DAMJAN

Najbrž misli s tem, da je za žensko tu in tam krepak, zdrav dedec več vreden kot avto in vikend in hiša in denar in zrezek za kosilo skupaj. Saj res, le zakaj ne stopite k zdravniku?

KAJ PA DENAR?

V vaši rubriki sem z velikim zanimanjem prebrala pismo in odgovor pod šifro »Moj danami primer«. Moj primer je namreč močno podoben, saj nas je najbrž precej »nesrečnic«, ki smo svojo usodo povezale z usodo poročenega moškega.

Zelo bi me zanimalo, če vam je tovarišica v pismu napisala tudi kaj o finančni plati zadeve. V odgovoru tega vidika zadeve na žalost nisem zasledila.

Naj vam pojasnim: finančni plati zveze med dvema človekoma sicer ne dajem prednosti, pravijo pa, da je v takšni zvezi med poročenim moškim in neporočeno žensko tudi finančna plat na vsak način važna, posebno še, če je vmes določeno število let! Kaj menite o tem: zakonita in nezakonita žena ter dolžnosti in pravice ene in druge.

ŽENA IZ KRANJA

Mislim, naj ženska, ki iz ljubezni in človeške potrebe poveže svoje življenje z življenjem poročenega moža, služi svojo pokojnino rajši z delom svojih rok. Ne le za vsak primer, ampak tudi zato, ker ni prav nobene potrebe, da bi bodisi vzdevek »žena« ali žena nosil s seboj tudi finančne pravice. Le čemu? Druga stvar je seveda, če pride vmes otrok, za katerega je treba skrbeti. Dokler pa otroka ni se mi zdi, da je prav poudarjanje »finančne plati zadeve« tisto, kar poniža žensko v senci na raven metrese oziroma priležnice.

HELENA

IŠČEMO
najboljšo domačo KUHARICO

Revija ELLE–ONA bo 15. in 16. X. 1971 skupaj z Zavodom za pospeševanje turizma Piran priredila v Portorožu tekmovanje za

NAJBOLJŠO DOMAČO KUHARICO NARODNIH JEDI JUGOSLAVIJE

Kandidati naj poleg prijavnice pošljejo recept narodne jedi za najmanj štiri osebe

PRIJAVNICA

podpisana: _____

naslov: _____

kraj: _____

se prijavljam na tekmovanje za najboljšo domačo kuharico narodnih jedi

Revija ELLE–ONA, 61000 Ljubljana Titova 3

Prijavnice pošljite najkasneje do 10. oktobra 1971

UČENCI, PEDAGOGI, STARŠI!

VAŠA POTREBA, VAŠE RAZVEDRILO!

Vsakih 14 dni

VSEVED

Enciklopedična revija za mlade.

Na vseh šolah, pri vseh prodajalcih!

Cena 3,50 din

ZA FILATELISTE IN NEFILATELISTE

PRIVATNA POŠTA

Spomladanska stavka 230.000 angleških poštarjev, o kateri smo že pisali tudi v naši rubriki, še vedno razburja duhove. Ni namreč povzročila je poplave privatnih pošt (za posamezna mesta, okraje ali področja) in njihovih »znamk« ampak je spodbudila tudi neštete špekulacije, ki so jih zbiralci nazadnje še filatelistično pobarvali. Ker delovanje privatnih pošt v našem stoletju pomeni nekaj neverjetnega in izjemnega, so se angleški raziskovalci že lotili nehvaležnega posla, da bi namreč ločili ljulko od plevela in se dokopali do spoznanja, katere privatne pošte so tudi dejansko odpremljale sprejete pisemske in druge pošiljke, oziroma katere so samo izdajale »znamke« in tako goljufale vse tiste, ki so jim zaupali.

Naloga angleških raziskovalcev vsekakor ne bo kmalu končana. Za javnost pa so že posredovali več zanimivih podatkov. Tako je v času poštarskega štrajka v vsej Angliji obstajalo okoli 100 pošt, ki so vse izdajale tudi lastne »znamke«. Zvečine so bile vse zelo enostavne, vendar pa vsaj nekatere tudi dokaj prikupne in likovno tud. domiselno izdelane. Na naših reprodukcijah lahko vidite dva primerka: »znamko« iz druge serije privatne pošte RANDALL & SPAROW in pa »znamko« letalske pošte podjetja B. Allan & LTD., ki je poslovala na relaciji CROYDON-GATWICK

Zanimivo je, da je stavka angleških poštarjev tudi prave, skratka zakonite izdajatelje poštnih znamk spodbudila k posebnim rešitvam in filatelističnim podvigom. Na naši reprodukciji spodaj vidite del pisma, odposlanega s Kukovega otočja v Anglijo. Znamka na pismu nosi pretisk PLUS 20 C/UNITED/KINGDOM /SPECIAL/MAIL SERVICE. Dodatek 20 centov je taksa, ki jo je moral pošiljatelj plačati, če je hotel v času poštarskega štrajka le pisati v Anglijo. Pošta je potovala do Amsterdama z letalom, naprej pa po privatnih kanalih. Tej znamki s pretiskom + 20 C sta kasneje sledili še dve, s pretiskom + 30 C in + 50 C, vendar sta bili zaradi konca štrajka umaknjeni s prometa že po 14, oziroma celo po štirih dneh.

Milan GOVEKAR

stop ROMANI

PREBERITE SI TA ODLOMEK IZ PRVEGA STOP ROMANA

MALHARJI

Bile so vse naokrog. Domačinke, Cajunska dekleta, mlada in polna, kratka krila niso skrivala napetih stegen in meč. Na vseh Riževih poljih sama dekleta! Z možmi so delala z ramo ob rami in veter jim je mršil lase. Bliskale so z zobmi in ženski vonj mu je ves dan žgečkal nozdrvi. Zdelo se je, da jih prav nič ne moti, ker so ti možje letniki. Samo da so možje in da jih je dovolj za potrebo.

»Preveč sem utrujen,« je rekel Max. Odložil je menažko in se pogladil po gležnju. Bolel ga je, ker je hodil ves dan, pa so ga ožuljili okovi na nogah.

»Jaz pa nisem,« se je pridušal jetnik, ki je sedel zraven Reevesa. »Vse leto sem nabiral seme za ta teden. In zdaj se bom spraznil, da me bo minilo do prihodnje žetve.«

Reeves je pristavil: »Rdečkar, nikar ne zamudi priložnosti. Ni je boljše babe na svetu, kot je Cajunsko dekle.«

In drug jetnik je potrdil: »Fant, to je živa resnica.«

Zdaj se je Reeves obrnil k Miku in vprašal: »Kaj pa ti? Si si že izbral punco?«

Mike ni odgovoril. Jedel je, kot bi ga ne slišal.

Reeves je zardel od besa. »Videl sem te, kako si postopal po poljih. Korakal si gor in dol, s puško v rokah. Postavljal si se in razkazoval puncam, kaj premoreš v tistih tvojih ozkih hlačah.«

Mike mu še vedno ni odgovoril. S koščki kruha je lizal omako s krožnika.

Reeves se je zlobno zarežal. »Se bo že našla kakšna usekana punca, ki je divja na črnskega bika s tičem kot je moj laket. Stavim, da komaj čakaš, kdaj ga boš lahko vtaknil v kakšno belo dekle. Zamorci tako premišljujejo samo o tem, kako bodo porinili našo žensko.«

Mike je vtaknil v usta zadnji kos kruha in globoko požrl. Zadovoljno je pogledal prazen krožnik in vstal. »Prmejduš, to je bilo pa dobro.«

»S teboj govorim, črnec,« je bevsknil Reeves.

Zdaj ga je Mike prvič pogledal. Leno se je sklonil čez Maxa in z eno roko zagrabil Reevesa za vrat. Dvignil ga je visoko v zrak, da je zacepetal. Zrla sta si iz oči v oči. »Jetniček, a name si lajal?«

Reeves je hropel, krik ni mogel iz grla.

Mike je začel stresati Reevesa in govoril: »Zapomni si, tiček. Jaz sem kapo in ti zapornik. Če bi rad ostal cel, potem se navadi držati gobec.«

Reevesove roke so brez moči trepetale v zraku. Obraz je bil škrlatno rdeč. Mike ga je še nekajkrat stresel, potem pa ga je zabrisal ob kolibo, poldrug meter stran.

Reeves je treščil v zid in se sesedel na tla. Ko bi pogledi ubijali, bi bil Mike že mrtev. Premikal je ustnice, glas pa ni prišel iz grla.

Mike se mu je smejal. »Se boš že naučil, jetniček. Te že izučim.« Potem je pobral prazno menažko. »Pogledat grem, če je še kaj košte. Prisežem, kaj tako dobrega že dolgo nisem žrl.«

Ko je kapo odšel, se je Reeves pobral. »Ubil ga bom,« se je potihem pridušal. »Naj me vzame hudič, če ne ubijem tega zamorca, še preden pobegnem.«

MALHARJI JE ROMAN, KI GA BOSTE PREBRALI NA DUŠEK!

Napeta in razburljiva pripoved o fantastični življenjski poti enega najbogatejših ljudi ZDA, čudaškega milijarderja Howarda Hughsa. To je zgodba o podjetnih možeh in brezobzirnih ženskah, o kaznjencih in milijarderjih, o zločinu in kazni, o oblasti in filmski slavi, o ljubezni in osamljenosti.

To je roman, ki je bil bestseller v vseh svetovnih jezikih. Samo v ZDA so prodali 5,000.000 izvodov. To je roman, ki bi ga bilo škoda zamuditi!

IZHAJAL BO V SNOPIČIH STOP-ROMANOV! Od 30. oktobra vsak četrtek pri vseh prodajalcih časopisov!

VES SVET ZA MIZO

PREDVSEM OVCA

V puščavskem kraljestvu Saudove Arabije so viri hrane uborni in kuhinja je zelo enolična. Bistvene so štiri prvine: kruh, riž, ovčetina in datlji.

Arabski svet nasploh poje veliko kruha, v Saudovi Arabiji pa še več kot v drugih arabskih deželah. Beduini, prisiljeni k zmernosti, ki meji skoro na junaštvo, so često za lep čas zadovoljni s kosom suhega kruha in z vodo.

Aruz — riž, pripravljen na več načinov, je arabska narodna jed. Začinijo ga z divjo artičoko, ki ga obarva rdeče, zato ga Arabci primerjajo z vrtnico. Kot »bukhar« ga najdete vsak dan na mizi bogatašev in samo ob praznikih tudi na mizi revežev.

Mesa jedo malo, in še to v glavnem samo ovčje. Tako v Saudovi Arabiji kot nasploh v arabskem svetu imajo najraje mešni — nadevano ovco, pečeno na ražnju.

Nekoč je bil med gosti na slavnostni večerji, kjer so na ražnju pekli ovco, tudi Ašabe, arabski filozof in sladokusec. Ko je prišel, je nadvse vljudno pozdravil, toda nihče mu ni odgovoril. Tedaj je Ašabe stopil k ražnju in pojasnil: »Res je, da nikogar od vas ne poznam. Toda vidite, tu imam svojega starega prijatelja — jagnje na ražnju.«

Arabci pojedo mnogo dateljev in delajo iz njih raznovrstne slaščice. Vendar je večina slaščic, ki jih prodajajo na trgih Džede (pristanišče Meka) ali drugod, turškega izvora: baklava, katef, halva in podobno.

Pladenj kobilic je hrana za najbolj izbirčne sladokusce. Kalif Omar je bil vnet ljubitelj kobilic.

V Saudovi Arabiji popijejo veliko kave, predvsem kavo moka, ki izvira iz Jemena. Pijejo nesladkano in včasih pripravljeno s korenom divje artičoke. Tudi čaj uživajo vsak dan. Kot dežela pravovernega islama Arabija ne dovoljuje piti alkohola.

Dokler je bila Trans Jordanija del Arabije, se njena kuhinja ni prav nič razlikovala od arabske. Toda odkar je Aman postal glavno mesto kraljevine Jordanije, je njegovo prebivalstvo tudi v kuharski umetnosti sledilo občutnemu vplivu svojih bolj razvitih sosedov. Skoro vsi hotelirji in kuharji so Sirijci. Tako ni nič čudnega, da so različne vrste sirijskega »kebab« in tudi arabske »kobbe« (mešanica sesekljanega mesa in stolčenega žita) postale najljubše jedi Jordancev.

Meso jedo kolikor se da sveže. Pogosto vidiš kupce, ki čakajo pred vrati mesnice, da pokupijo meso takoj zatem, ko je bila žival ubita. Govedine ne cenijo preveč, radi pa imajo ovčetino, ki jo pripravljajo na različne načine, imenovane »kharuf«. Nomadskim Beduinom pa je še vedno ljubše kamelje meso od ovčjega. Navdušujejo se tudi za kavo in močno papricirana jedila.

Revno ljudstvo, ki živi v manjših krajih, se skromneje hrani s sočivjem, predvsem s kumaricami, ki jih jedo s sirom in kruhom.

Jordanec je zelo gostoljuben: če kak reven tujec pride v vas, dobro ve, da lahko ostane tri dni tam, kjer so mu oblju. bili hrano in streho. Njegovi gostitelji se ne zadovoljijo samo s tem, da bi dolili v juho malo več vode.

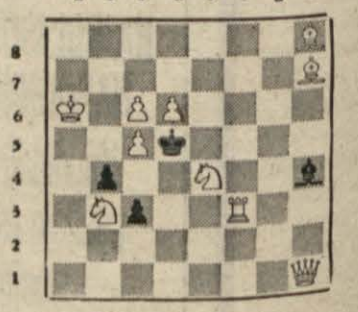
PROBLEMSKI ŠAH

II. mednarodni problemski turnir »DELO — TOVARIŠ 1969«

IZID NATEČAJA DVOPOTEZNIKOV

(V tej skupini je tekmovalo 17 problemistov iz Jugoslavije, SSSR in Madžarske z 22 originalnimi dvopotezniki)

1. nagrada
Života TANIC
Lebina

Mat v dveh potezah

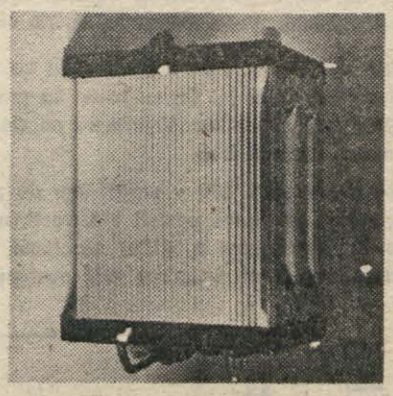
Beli: Ka6, Dh1, Tf3, Sb3, Se4, Lb7, Lh8, P:c5, c6, d6 (10)
Črni: Kd5, Lh4, P:b4, c3 (4)
a) diagram
B) b. Sb3 na d3
Ra) 1. Te3! (2. Sed2 mat)
1. . . Ke6 (Ke4)
2. Sg5 (Lg8) mat.
TPa) 1. Tf4? Oa) 1. . . . Lf6!
Rb) 1. Tf4! (2. Sg5 mat)
1. . . . Ke6 (Ke4)
2. Lg8 (Sd2) mat.
TPb) 1. Te3? Ob) 1. . . . Lf6!

Komentar glavnega sodnika Petra IVANIČA iz Beograda: »Tankočutna sestava bele polbaterije (D, T, S na diagonali h1—a8) v dvojčku s spremenjenima matoma ter z recipročnima rešitvama in tematskima prevarama.«

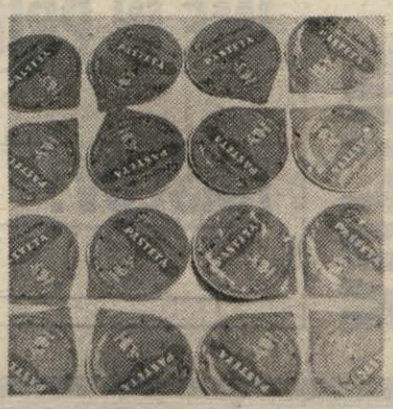
(Nadaljevanje prihodnjič)

LJUBLJANSKE TRGOVINE

175 dinarjev: za tiste, ki si radi pripravijo toast, bo kot nalašč toaster, ki ga kupimo v »mali« METALKI ob Titovi cesti. V njem lahko poljubno zapečemo hkrati dva toasta, pa še razmeroma zelo poceni je. Uvozili so ga iz Nemčije.

1.50 dinarjev: In ko smo že pri prehrani, si oglejmo še zadnjo Gavrilovičevo novost. Gre za izboljšano jetrno pašteto, ki so jo po novem pakirali v pločevinko, prekrito z alufolijo ,ki jo je moč odpreti s samo roko.

280 dinarjev: V trgovini z moško modo OKRAS v Čopovi ulici poleg Slona kupimo praktičen moški, oziroma fantovski športni jopič iz imitacije usnja, ki bo kot nalašč za prehodnje jesenske dni.

17.75 dinarjev: Spet je pred nami sezona nogavic. Vse rajši se odločamo za tako imenovane »žabe«, hlačne nogavice, pri katerih ne potrebujemo pasu. Priporočamo vam nov izdelek »Polzele«, hlačne nogavice »TOP—HIT« iz tankega pletiva, ki oponaša najtanjšo nylon nogavico. Kupimo jih pri MANON na Tromostovju.

IZBOR PO PRESOJI UREDNIŠTVA

PROF. VLADISLAV JAGODIC: SPOZNAVAJMO JEZIKE SVETA

IL MALTI - MALTSKI JEZIK

Il-Malti govore prebivalci Malte in sosednjih otokov Gozo in Comino. Domače ime otoka Gozo je Ghawdex (izgovori Avdeš) in otoka Comino Kemmuna.

Po ugotovitvah arheologov je bila Malta naseljena že v tretjem tisočletju pred našim štetjem. Med kasnejšimi priseljenci na Malto, ali bolje povedano, osvajalci so znani prvi Feničani v osmem stoletju pred našim štetjem. Sto let za njimi so prišli Kartažani, leta 218 pred n. št. Rimljani, in leta 533 Bizantinci. Arabci so Malto osvojili leta 870 in tam ostali gospodarji do leta 1090, ko so jih zamenjali Normani, leta 1283 pa so na otoku zavladali Aragonci. Cesar Karel V. je leta 1530 podelil otok redu vitezov sv. Janeza. Francozi so zasedli Malto leta 1798, dve leti kasneje so jih pregnali Angleži in ostali na Malti do leta 1964., ko je otok dobil neodvisnost.

Maltščina spada v semito-hamitsko družino jezikov. Nastala je iz narečja, ki so ga govorili arabski osvajalci otoka. Maltsko govori danes okoli 400.000 ljudi, največ na Malti in obeh sosednjih otokih (okoli 330.000). Kljub številnim in močnim tujim vplivom je jezik v slovnici do cela ohranil arabski značaj, le v svoj besedni zaklad je sprejel veliko besed iz drugih jezikov, zlasti iz italijanščine in v novejšem času tudi iz angleščine.

Pišejo z latinico, vendar so jo malo prilagodili svojim potrebam, namesto strešice uporabljajo piko nad črko: ċ je naš č, ġ izgovori dž, ż kot z in črko z kot c ali dz. Črka h se danes običajno ne izgovarja, podaljšuje le sosednji samoglasnik. Za v požiralniku izgovorjeni h pa so uvedli črko h (s črtico kot v cirilici črka ć). Naš š označujejo z x. Glotalni nezveneči zapornik, arabski glas hamza, podoben glasu, ki nastane, kadar poudarjeno ločeno izgovorimo dva sledeča si samoglasnika, pišejo s q. Povezava gh se ne izgovarja, vendar pa podaljša spredaj ali zadaj stoječi samoglasnik.

V zadnjih dvesto letih se je v maltskem jeziku razvila sorazmerno bogata književnost. Največji maltski pesnik je Dun Karm Psaila.

Malce zapleteni pravopis ima včasih to dobro stran, da nam pomaga vsaj pri branju hitro razlikovati besede, ki se enako izgovarjajo, a različno pišejo, npr.: hadt — vzel sem, hatt — razložil je in hadd — nobeden, sidt— gospa in sitt — šest.

Precej preglavic povzroča tujcu poudarek. Tu večkrat pri enako pisanih besedah, ki imajo različen poudarek in dostikrat tudi različno dolžino samoglasnika, pomaga le slovnica ali pa znanje arabskega jezika, npr.: bahnan (izgovori báhnan) — poneumnil je in bahnan (izgovori bahnán) — neu men, quassam (izg. ássam) — razdelil je in qassam) izg. 'assam) — delilec.

Določeni člen je il- oziroma l-. Pred c, d, n, r, s, t, x, ż in z se l priliči, na primer: il-ktieb — knjiga, toda id-dell — senca, ix-xemx — sonce, is-sema — nebo.

Ženski spol tvorimo s pripono -a, npr.: kelb, pes, kelba — psica, maqtul — ubit, maqtula — ubita; seveda je treba pri tem večkrat upoštevati določena pravila: tifel — otrok, toda tifla — deklica, xemxi — sončen, toda xemxija — sončna, ghtani — bogat, ghanja — bogata itd.

Maltščina pozna tudi dvojino. Tvori jo s priponami -ejn, -ajn ali -tejn. Seveda pa stvar ni tako preprosta, ker se pri tem osnova večkrat spreminja, npr.: elf — 1000, elfejn — 2000, toda sieq — noga, saqajn — nosi, gewnah — krilo, gwinhajn — krili, widna — uho, widintejn — ušesi, xahar — mesec, xahrejn — meseca. Množine so verjetno najtežji del pri učenju maltskega jezika. Poleg pravilne množine, ki jo tvorimo s priponami -n, -in, -at, -iet, ijiet, -an, -ien in -a, je bolj običajna nepravilna množina, pri kateri se spreminja notranja sestava besede. Načinov tega notranjega spreminjanja je sedemindvajset, če upoštevamo le tiste načine, ki so najbolj v rabi. Nekaj primerov za pravilno množino: bahri — mornar, bahrin — mornarji, xewqa — želja, xewqat ali xewqiet — želje, art — zemlja, artijiet — zemlje. Mnogi samostalniki, privzeti iz italijanščine, tvorijo množino s pripono -i, npr.: fjur — cvetlica, fjuri — cvetlice, xugaman — brisača, xugamani — brisače. Še nekaj nepravilnih množin: dar — hiša, djar — hiše, debba — kobila, dwieb — kobile, sena — leto, snin — leta. Poleg tega je treba razlikovati določeno in nedoločeno množino: bajda — jajce, tliet bajdiet — tri jajca, bajd — jajca (na splošno).

Za konec še glavni števniki: 1 — wiehed, wahda, 2 — tnejn (zewg, giex), 3 — tlieta (tliet, tlitt), 4 — erbgha, 5 — hamsa, 6 sitta, 7 — sebha, 8 — tmienja, 9 — disgha, 10 — ghaxra, 11 — hdax, 12 — tnax, 13 — tlettax, 20 — ghoxrin, 1000 — elf, 1000000 — miljun.

NAGRADNI KVIZ

Takole si je privoščil karikaturist šest znanih kronanih in na pol kronanih glav, namreč kraljev, kraljic, knezov in naslednikov prestolov. Kar dobro jih je zadel, zato vam ne bo težko ugotoviti, koga je imel v mislih. Vaša naloga je, da jih »razkrinkate«.

Nagrado 1000 din bo dobil tisti, ki bo v kupon napisal k črkam pravo ime karikiranega imenitneža in državo, od koder je. Če se to ne bo posrečilo nikomur, bomo povečali nagradni fond za 500 din in dodali še nekaj podatkov. V primeru pa, da bo pravilnih rešitev več, bo nagrade 500, 200, 150, 100 in 50 dinarjev razdelil žreb.

Rešitve morajo biti v uredništvu do ponedeljka, 27. septembra opoldne. Kupon nalepite na dopisnico, če pa ga boste poslali v kuverti, napišite na ovitek NAGRADNI KVIZ. Rešitev naslovite: Uredništvo TT, Tomšičeva 3, 61001 Ljubljana, p. p. 150-III. Reševalci iz Ljubljane lahko vržejo rešitve v nabiralnik nagradnih ugank v veži poslopja v Tomšičevi ulici 3.

KUPON TT ODREŽITE

A D

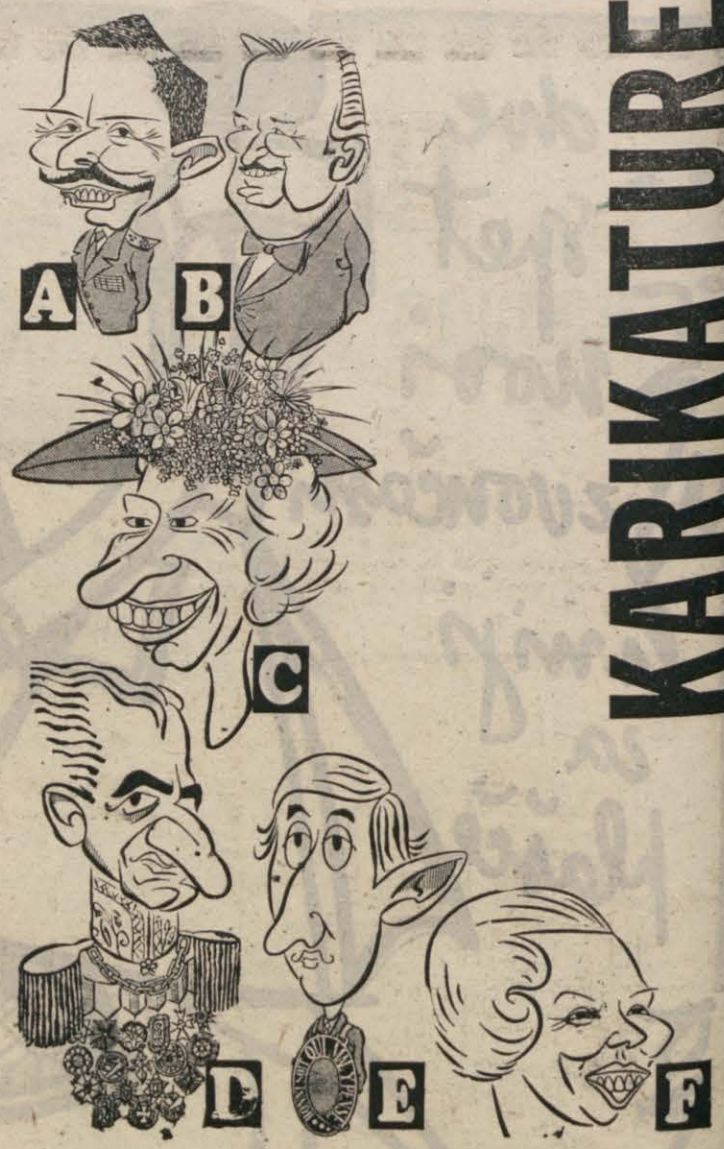
B E

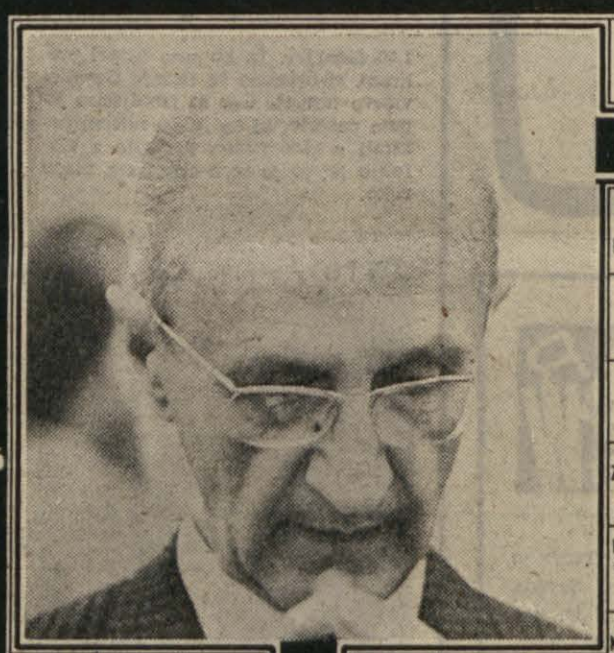
C F

IME IN PRIIMEK:

NASLOV:

KARIKATURE

TT	TKANINA ZA PRTE IN PERILO	RAZVID, PREGLED	ŠPORTNIK S KROGLAMI	1	NIKOLA TESLA	ŠOTOR IZ KOŽ PRI KIRGIZIH	POVRŠINA, OBMOČJE	MUSLIMAN, DUHOVNIK
→								
PUSTOLOVŠČINA, DOŽIVLJAJ								
Ž. IME					ŠOLSKA OCENA			
M. IME				ZDRAVILNI NAPOJ	MESTO NA ZAH. MALAJE / MAJHNE GOSLI			
REKA V ZAH. AFRIKI, DOLGA 1430 km							LEPI MLADENIČ V STAROGR. MITOLOGIJI	
KLADA ZA SEKANJE DRV						PESNIK ŠEVČENKO	DESNI PRITOK VOLGE	STANOVALKA V BLIŽINI / NEM. SKLAD. (ALBAN)
VELETOK KI IZVIRA V TIEN ŠANU 1900 km	MESTO V PANAMI / MESTO SEV. OD NEAPLJA							

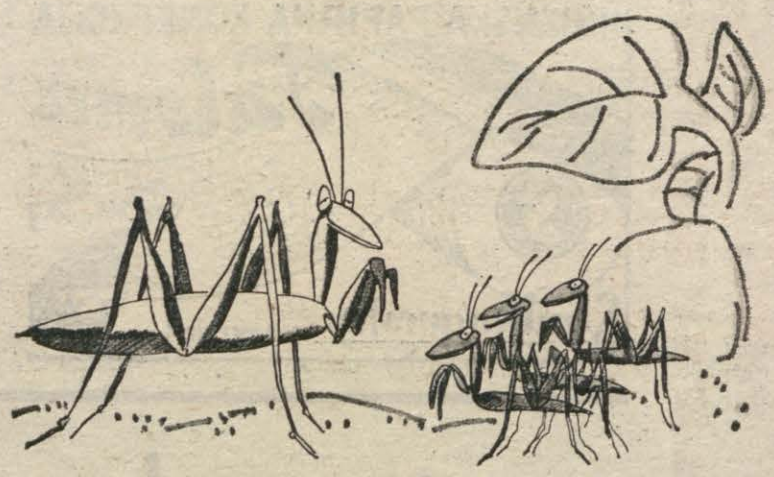
VRSTA OBRTNIKA	VZOR	DEL OBRAZA	SLIKA IZ KMEČKEGA ŽIVLJENJA	VOJAK TEHNIČNEGA ODDELKA, PODKOPNIK
	BRAZILSKI NOGOMETAŠ / SVETOVNI NAROD	PREDSTAVNIK VRSTE / STRG. MESTNA HIŠA		

TT	ČRNA KRAVA	TV ZASLON		SENENA KOPICA	PRIPOVEDNA PESNITEV	IBSENOVA DRAMA
MEGLICA V ASTRONOMIJI						
SVETIŠČE VATENAH						
ČRNA PTICA					VRSTA PUŠKE / KRILO, JOPA	
VRSTA LIČJA						
Ž. IME						KORIST / ZIDNA PREVLEKA
		SKLADBA ZA ZBORNO PETJE IN ORKESTER				
			VRSTA ŽARKOV V FIZIKI	MERA ZA DRAGE KAMNE / ZDRAVILNA RASTLINA		
		DOLINA				
PROTESTANT BOHORIČ					URADNI RAZGLAS / NORKAY TENSING	
UMETNOSTNA SMER V ZAČETKU 19. STOL.						
VELIKI GOJENI NASAD						

— Brž popravi sliko na televizorju, sicer bodo gosti mislili, da so že preveč pili.

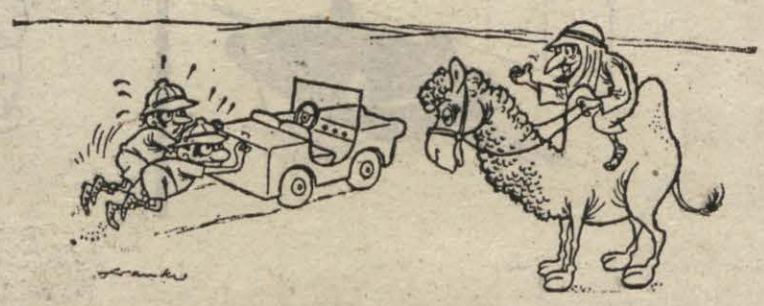
— Mamica, povej nam še enkrat, kako si požrla atka!

— Gospod direktor, zdajle nimava nobenega dela, pa se lahko pogovoriva o povišanju moje plače ...

— Gotovo je bila ljubezen na prvi pogled, če bi jo pogledal še enkrat, je ne bi nikoli poročil ...

— Najbližja črpalka? Tri dni naravnost in potem pol dne na levo!

— Sinoči sem v gledališču ploskal tvoji novi komediji.
— A ti si bil!?

— Naša restavracija je edinstvena po tem, da imamo postrežbo prvega in drugega razreda.

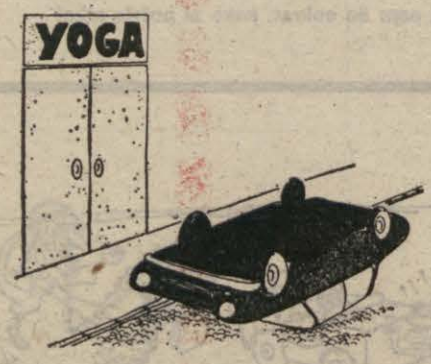
Hotelski receptor pelje novega gosta v sobo. Ta takoj opazi: »Zakaj pa na oknih ni zaves?« »Dali smo jih v pranje ... Zato pa si lahko izjemoma čistite čevlje s posteljnim pregrinjalom!«

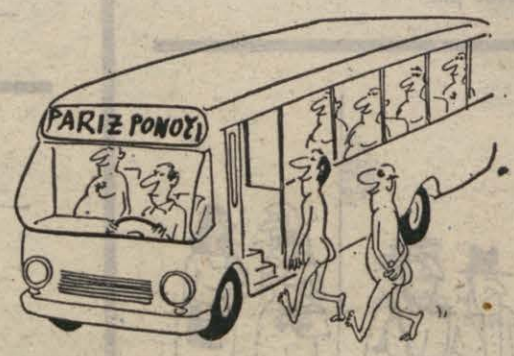
TEDENSKA TRIBUNA

ŽE ČE
karlovac

eloksirani okov
gradbeni okov in potrebščine
žeblji za gradbeništvo

— Ko sem bil jaz v njegovih letih, sem šele pisal po plotovih!

— Moja hči me ne razume.

CELO LAS IMA SVOJO SENCO (Latinski pregovor)